

NALED

Savez za zaštitu životne sredine
Environment Protection Alliance

ANALIZA ZELENIH JAVNIH NABAVKI

Trenutno stanje i predlozi za unapređenje

IZDAVAČ

NALED

www.naled.rs

naled@naled.rs

AUTORI

Vuk Božić

Slobodan Krstović

Danilo Radičević

RECENZENTI

Aleksandra Sekulović

Nikola Komšić

Ana Ilić

© NALED 2021

Ovaj dokument je pripremio stručni tim Izvršne kancelarije NALED-a. Korišćenje, kopiranje i distribucija sadržaja ovog dokumenta dozvoljena je isključivo u neprofitne svrhe i uz odgovarajuće naznačenje imena, odnosno priznavanje autorskih prava NALED-a. U izradi dokumenta korišćeni su javno dostupni materijali, kao i podaci dobijeni kroz konsultacije sa relevantnim akterima. Učinjeni su svi naponi kako bi se osigurala pouzdanost, tačnost i ažurnost informacija iznetih u ovom dokumentu. NALED ne prihvata bilo kakav oblik odgovornosti za eventualne greške sadržane u dokumentu ili nastalu štetu, finansijsku ili bilo koju drugu, proisteklu iz ili u vezi sa korišćenjem ovog dokumenta.

Sadržaj:

1. Uvod.....	4
2. Ključni nalazi i preporuke.....	5
3. Analiza stanja	6
3.1 Pravni okvir u Srbiji.....	6
3.2 Normativni okvir Evropske unije u oblasti zelenih javnih nabavki.....	6
3.3 Zelene javne nabavke u Srbiji	8
3.4 Zelene javne nabavke u regionu	10
3.4.1 Zelene javne nabavke u Republici Hrvatskoj.....	10
3.4.2 Zelene javne nabavke u Republici Sloveniji	13
3.5 Pristup za uspešnu realizaciju zelene javne nabavke	17
4. Preporučeni sektori.....	22
5. Primeri kriterijuma za odabrane predmete nabavki.....	28
ANEKS I - PRIMERI EU KRITERIJUMA ZA ZELENE JAVNE NABAVKE PO POJEDINIM OBLASTIMA:	34
1. Projektovanje i izgradnja poslovnih zgrada:	34
2. Faze životnog ciklusa za materijale upotrebljene u izradi slojeva puta od drobljenog betona	67
ANEKS II - DETALJAN PREGLED PRAVNE ANALIZE	68
1. Pravno-institucionalni okvir u oblasti javnih nabavki sa fokusom na zelene nabavke	68
1.1 Zakoni.....	68
1.2 Podzakonski akti.....	75
2. Strateška dokumenta	77
3. Eko znak	78
4. Nadležne institucije.....	80
2. Normativni okvir Evropske Unije u oblasti zelenih javnih nabavki	82
2.1 Direktive Evropske unije o javnim nabavkama	83
2.2 Ugovori i drugo pravo Evropske unije.....	84
3. Sudska praksa Evropskog suda pravde	84
4. Pravni akti srodnih područja koji se primenjuju na javne nabavke	86
5. Zelene javne nabavke u Evropskoj uniji	87
6. Strateški okvir Evropske unije u oblasti zelenih javnih nabavki	88
3. Istraživanje zelenih javnih nabavki u Republici Srbiji	90
4. Primeri dobre prakse u sprovođenju zelenih javnih nabavki.....	93
4.1 Primer dobre prakse iz Evropske unije - Malta	93
4.2 Primer dobre prakse iz Republike Srbije.....	94
4.3 Standard ISO 20400	95

1. Uvod

Ne postoji savremeno uređena država u kojoj efikasan sistem javnih nabavki nije jedan od prioriteta. Zemlje gde su institucije države veliki kupci dobara, radova i usluga, među kojima je i Srbija, nesumnjivo imaju izazovniji posao da sistem javnih nabavki permanentno usavršavaju, čine ga transparentnijim i efikasnijim. Iako je u Srbiji učešće javnih nabavki u odnosu na BDP u 2020. godini značajno opalo i bilo dvostruko manje u odnosu na Evropsku uniju¹ (što je u velikoj meri bilo uzrokovano posledicama korona virusa), uočena je tendencija kontinuiranog rasta u periodu od 2017. godine do 2019. godine, što se može očekivati i u narednom periodu, uz stabilizaciju i postepeni oporavak privrede.

U eri sve većih izazova po pitanju zaštite životne sredine, posebno se nameće potreba za uvažavanjem tzv. „ekoloških kriterijuma“ prilikom sprovođenja postupaka javnih nabavki. U skladu sa tim, ustanovljen je termin „zelene javne nabavke“ za one nabavke kod kojih se prilikom sprovođenja zakonom propisanog postupka nabavke, uz primenu utvrđenih kriterijuma, obezbeđuje održivi razvoj i efikasnije i ekonomičnije korišćenje prirodnih resursa.

Pod zelenim javnim nabavkama se smatra „nabavka dobara, usluga i radova sa smanjenim uticajem na životnu sredinu kroz njihov životni ciklus u poređenju sa dobrima, radovima i uslugama s istom primarnom funkcijom koji bi inače bili nabavljeni.“² Zelene javne nabavke su jedan od instrumenata koji može značajno da doprinese ostvarivanju održivog razvoja Republike Srbije kroz efikasnije korišćenje prirodnih resursa, podsticanje inovacija i poslovanja po **principima cirkularne ekonomije**.

Slika 1: Cirkularna ekonomija³

Obaveza unapređenja zaštite životne sredine u postupcima javnih nabavki ne nameće se samo kao posledica podizanja nivoa svesti u oblasti ekologije, već i iz međunarodnih obaveza koje je preuzela Republika Srbija. Preciznije rečeno, u postupku pristupanja Evropskoj uniji, Republika Srbija se obavezala da u okviru Poglavlja 5 (koje se odnosi na javne nabavke) **promoviše i zelene javne nabavke kao deo održivih javnih nabavki**.⁴

¹ Prema podacima iz Godišnjeg izveštaja Kancelarije za javne nabavke, učešće javnih nabavki u odnosu na BDP u 2020. godini iznosilo je 7% odnosno 376 milijardi dinara (<https://jnportal.ujn.gov.rs/annual-reports-ppo-public>), dok je u Evropskoj uniji taj procenat oko 14%

² <https://www.pakt.org.rs/sr/2016-05-18-09-48-28/228-siri-znacaj-zelenih-javnih-nabavki-kroz-mere-lokalnog-antikorupcijskog-plana>

³ <https://www.istockphoto.com/illustrations/%C3%A9conomie-circulaire>

⁴

https://www.mei.gov.rs/upload/documents/pristupni_pregovori/pregovaracke_pozicije/pg_pozicija_pg_5.pdf

Prema normativnim aktima Evropske unije koji regulišu oblast javnih nabavki, predviđena je mogućnost da svaka zemlja članica svojim nacionalnim akcionim planom odredi u kom će stepenu uključiti kriterijume za zelene javne nabavke u postupke javnih nabavki. Iako nacionalni akcioni planovi nisu pravno obavezujući, njima se daje „politički podsticaj procesu implementacije i podizanja svesti o zelenim javnim nabavkama“.⁵

Cilj ove studije jeste da, na osnovu analize postojećeg stanja u Srbiji i Evropskoj uniji, predstavi zaključke i **iznese konkretne predloge za unapređenje primene zelenih javnih nabavki u Republici Srbiji.**

2. Ključni nalazi i preporuke

Najbitniji zaključci i preporuke ove analize su:

- Zakon o javnim nabavkama nije propisao obavezu naručioca da primenjuje druge kriterijume osim cene u određenim predmetima nabavke.
- U Srbiji ne postoji precizna evidencija o sprovedenim zelenim javnim nabavkama, te je potrebno izvršiti unapređenja na Portalu javnih nabavki radi boljeg evidentiranja i praćenja.
- Na nivou Evropske unije države članice su ili zakonom propisale u kojim oblastima javnih nabavki se ne sme koristiti samo cena kao kriterijum za dodelu ugovora ili Nacionalnim akcionim planom za zelene javne nabavke odredile prioritete oblasti (grupu proizvoda) za primenu zelenih kriterijuma. S tim u vezi, preporuka je da se u Srbiji donese Uredba o zelenim javnim nabavkama koja bi odredila prioritete oblasti za primenu zelenih kriterijuma, ali uz pažnju na definisanje realno ostvarivih ciljeva jer primer Hrvatske pokazuje kada su ciljevi definisani preambiciozno.
- Primer Hrvatske pokazuje da se prioritete oblasti mogu odrediti na osnovu sledećih kriterijuma: značajan udeo u ukupnoj javnoj nabavci, značajan uticaj na životnu sredinu, značajan potencijal za smanjenje emisije CO₂ i za energetske efikasnost, postojećih EU kriterijumi za zelenu javnu nabavku i pozitivan efekat koji se može izmeriti po metodi LCC (Life Cycle-Cost).
- Potrebno je uspostaviti institucionalni okvir uz odgovarajući sistem pripreme, obuke i podrške za naručioce, kao sistem za promociju zeleni javnih nabavki. U tom smislu potrebno je uključiti Ministarstvo zaštite životne sredine u pripremi ekoloških zahteva i kriterijuma, kao i uspostavljanje Help Desk-a za naručioce, sa ciljem pružanja stručne pomoći i podrške u pravilnoj primeni zelenih javnih nabavka.
- Fazni pristup je najbolji način za uvođenje zelenih javnih nabavki - preporuka je da se postepeno povećava broj oblasti u kojima je obavezna primena zelenih kriterijuma, uz istovremeno organizovanje obuka za primenu drugih kriterijuma osim cene.
- Korišćenje međunarodnih standarda za održive nabavke kako bi se olakšalo sprovođenje zelenih javnih nabavki u Srbiji.

⁵ <https://ekolist.org/zelene-javne-nabavke-u-srbiji/>

3. Analiza stanja

3.1 Pravni okvir u Srbiji

Postojeći Zakon o javnim nabavkama nije propisao obavezu naručioca da primenjuje druge kriterijume osim cene u određenim predmetima javnih nabavki.

Zakonom o javnim nabavkama („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 91/2019, u daljem tekstu: ZJN) je propisano da je na naručiocu da proceni, u zavisnosti od predmeta nabavke, da li će da dodeli ugovor ekonomski najpovoljnijoj ponudi samo na osnovu cene ili troškova (trošak životnog ciklusa) ili odonosa cene i kvaliteta, odnosno troška i kvaliteta (član 132. ZJN).

Sa druge strane, ukoliko naručilac odluči da sprovede zelenu javnu nabavku za konkretan predmet nabavke, zakon propisuje koji elementi konkursne dokumentacije mogu da sadrže ekološke elemente (tehnička specifikacija, korišćenje oznaka, dostavljanje izveštaja o testiranju, sertifikatu, kvalitativni uslovi/uslovi učestvovanja, kriterijum za dodelu ugovora - trošak životnog ciklusa...).

Na kraju, kada su u pitanju zelene javne nabavke Zakon propisuje mogućnost sprovođenja novog postupka - partnerstvo za inovacije (član 59. ZJN). Ovaj postupak karakteriše da u okviru jednog postupka se sprovede razvoj i nabavka inovativnih dobara, usluga ili radova ukoliko dostupna rešenja na tržištu ne mogu da zadovolje potrebe naručioca, kao i činjenica da kriterijum za dodelu ugovora u okviru ovog postupka je isključivo najbolji odnos cene i kvaliteta. Time partnerstvo za inovacije predstavlja šansu za razvoj inovativnih „zelenih“ proizvoda, usluga odnosno radova.

3.2 Normativni okvir Evropske unije u oblasti zelenih javnih nabavki

U Evropskoj uniji države članice imaju mogućnost da ili kroz zakon odrede u kojim oblastima ne sme da se koristi cena kao jedini kriterijum za dodelu ugovora ili kroz Nacionalni akcioni plan za zelene javne nabavke da odrede prioritetne oblasti (grupu predmeta) za sprovođenje zelenih javnih nabavki. Zelene javne nabavke se definišu kao dobrovoljan instrument, te države članice odlučuju do kojih razmera će ih koristiti. U cilju kvalitetnijeg sprovođenja na nivou Evropske unije su definisani zeleni kriterijumi za 20 grupa proizvoda.

Direktive Evropske unije koje regulišu oblast javnih nabavki (Directive 2014/24/EU, Directive 2014/25/EU) su propisale da je naručilac taj koji, u zavisnosti od predmeta nabavke, određuje na osnovu kojih kriterijuma će se dodeliti ugovor. Konkretno, Direktiva 2014/24/EU (u daljem tekstu: Direktiva 24) propisuje da ekonomski najpovoljnija ponuda se utvrđuje na osnovu cene ili troška (trošak životnog ciklusa) u skladu sa ovom direktivom, te može uključivati najbolji odnos cene i kvaliteta, koji se

ocjenjuje na osnovu kriterijuma uključujući kvalitativne, ekološke i/ili socijalne aspekte koji su u vezi sa predmetom nabavke (član 67. Direktive).

Uslovi koji moraju da se ispune za primenu drugih kriterijuma (osim cene), uključujući i ekološke kriterijume su: kriterijumi moraju biti u vezi sa predmetom nabavke, kriterijumi moraju biti merljivi, kriterijumi moraju prethodno objavljeni/dostupni, kriterijumi moraju biti u skladu sa važećim pravilima Evropske unije kao i sa osnovnim principima jednakog tretmana, nediskriminacije i transparentnosti.

Dodatno, Direktiva 24 je propisala mogućnost da države članice mogu odrediti da javni naručioc ne smeju koristiti samo cenu ili samo trošak kao jedini kriterijum za dodelu ili mogu ograničiti njihovu primenu na određene kategorije javnih naručilaca ili određene vrste ugovora (član 67. stav 3. Direktive).

U cilju podsticanja da što veći broj država članica sprovodi zelene javne nabavke na nivou Evropske unije doneta je definicija zelenih javnih nabavki, definisani su zeleni kriterijumi za određene grupe proizvoda, donet je priručnik za zelene javne nabavke⁶, kao i strateški dokumenti iz kako bi se sveobuhvatno doprinelo da naručioc uspešno sprovode zelene javne nabavke.

Prema definiciji Evropske komisije, zelene javne nabavke predstavljaju „**proces u kojem naručioc kupuju takva dobra, usluge i radove koji imaju manji negativni uticaj na životnu sredinu u celokupnom životnom ciklusu u odnosu na dobra i usluge koje bismo inače kupili, a koji imaju iste funkcije.**”⁷

Takođe se navodi da zelene javne nabavke predstavljaju dobrovoljan instrument, koji znači da države članice mogu da odrede do kojih razmera će da ih koriste.

S tim u vezi, definisani su zeleni kriterijumi za 20 grupa proizvoda⁸ koji se dopunjavaju vremenom. Iako je cilj ovih kriterijuma je da se ostvari dobra ravnoteža između ekoloških performansi, troškova, dostupnosti na tržištu i jednostavnost verifikacije, naručioc mogu da izaberu, u zavisnosti od njihovih potreba i ciljeva, da u konkursnoj dokumentaciji navedu sve ili samo određene kriterijume.

Nacionalni akcioni planovi za zelene javne nabavke su već ustanovljena praksa u državama članicama Evropske unije, iako je usvajanje nacionalnih planova i primena

Slika 6: Zelene javne nabavke u EU

⁶ Buying green handbook, European Commission (https://ec.europa.eu/environment/gpp/buying_handbook_en.htm).

⁷ https://ec.europa.eu/environment/gpp/what_en.htm

⁸ EU GPP criteria, European Commission (https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm.)

zelenih nabavki na dobrovoljnoj bazi. Ukupno 23 države članice EU imaju usvojene nacionalne akcijske planove za zelene javne nabavke. Države time pokazuju odgovornost i posvećenost u pogledu primene principa održivog razvoja.

3.3 Zelene javne nabavke u Srbiji

Na osnovu dostupnih podataka utvrđeno je da ne postoji precizna evidencija o zelenim javnim nabavkama u Srbiji. U zvaničnom godišnjem izveštaju o javnim nabavkama koji donosi Kancelarija za javne nabavke nije evidentirana ni jedna zelena javna nabavka, dok u okviru istraživanja koje je sproveo NALED zajedno sa Ipsos Strategic Marketing je evidentirano da 20% ispitanih naručilaca je koristilo zelene kriterijume. Preporuka je da se sprovede unapređenje Portala javnih nabavki kako bi se kvalitetnije evidentirale i pratile zelene javne nabavke.

Godišnji izveštaj o javnim nabavkama koji donosi Kancelarija za javne nabavke predstavlja zvanični izvor podataka na osnovu kojeg se može utvrditi trenutno stanje javnih nabavki u Srbiji, a time u zastupljenost zelenih javnih nabavki u Srbiji. Prema dostupnim podacima, nije zabeležena ni jedna zelena javna nabavka.

Zbog odsustva detaljnih podataka o zelenim javnim nabavkama u godišnjem izveštaju o javnim nabavkama, izvršene su dodatne provere uvidom u sprovedene javne nabavke od strane najvećih naručilaca čije javne nabavke mogu da imaju značajan uticaj na životnu sredinu. Na osnovu toga, kao najvažniji naručioc prepoznati su JP „Elektroprivreda Srbije“, „Elektromreža Srbije“ a.d., Ministarstvo zaštite životne sredine i Agencija za zaštitu životne sredine. Izvršen je uvid u 200 javno dostupnih dokumenata u vezi sa postupcima javnih nabavki navedenih naručilaca, posredstvom Portala javnih nabavki⁹. U obzir su uzete javne nabavke koje su sprovedene u toku 2020. godine.

Analiza je pokazala da **nijedan od navedenih naručilaca u navedenom periodu nije sproveo „zelene javne nabavke“**, odnosno da prilikom utvrđivanja kriterijuma za izbor najpovoljnije ponude i formulisanja konkursne dokumentacije nije uzeo u obzir, odnosno uvrstio tzv. „zelene kriterijume“. Ovakav podatak svakako nije ohrabrujući kada je u pitanju stanje zelenih javnih nabavki u Srbiji i ukazuje na to da je neophodno preduzeti značajne napore u cilju uvođenja u praksu onoga što je po ZJN uvedeno kao mogućnost.

Jedan od osnovnih problema u primeni propisa koji regulišu oblast javnih nabavki u Republici Srbiji (od donošenja prvog Zakona o javnim nabavkama) jeste određivanje kriterijuma za izbor najpovoljnije ponude. Pod time se podrazumeva da naručioc najčešće praktikuju utvrđivanje kriterijuma najniže ponuđene cene za izbor ponude. Različiti su razlozi zbog kojih se naručioc odlučuju na ovakvo postupanje (nezainteresovanost, želja da se izbegnu optužbe da se time nabavka „namešta“ za nekog ponuđača, pokušaj uštede sredstava, itd.), ali zajednička posledica jeste da se ne

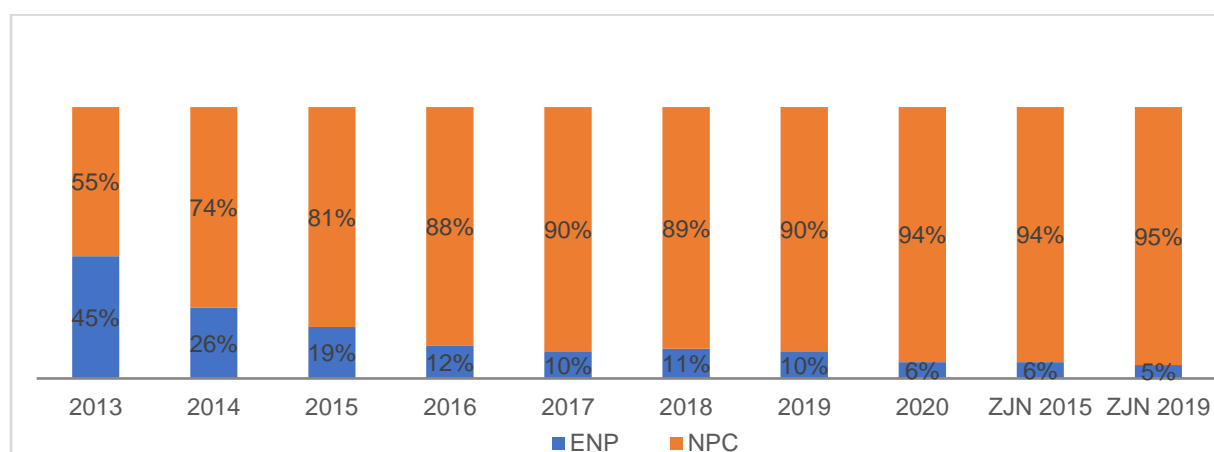
⁹ <https://jnportal.ujn.gov.rs/konzola>

postuže pribavljanje najboljeg za dati novac. U kontekstu zelenih javnih nabavki, to znači da je već prilikom definisanja kriterijuma za izbor najpovoljnije ponude propuštena mogućnost da neki od „zelenih kriterijuma“ budu uzeti u obzir.

Istraživanje koje je NALED sproveo u okviru projekta “Efektivne javne nabavke u službi ekonomskog rasta” koji je podržan od strane Švedske agencije za međunarodni razvoj i saradnju (SIDA) pokazalo je¹⁰ da je u Srbiji u poslednje vreme dodatno opala (ionako nedovoljna) primena kriterijuma ekonomski najpovoljnije ponude za dodelu ugovora u postupcima javnih nabavki.

U Izveštaju o javnim nabavkama koji je pripremala tadašnja Uprava za javne nabavke, konstatovano je da je primena kriterijuma ekonomski najpovoljnije ponude pala sa 45% u 2013. godini na 6% u 2020. godini.¹¹

Ilustracija 1 Primena kriterijuma ENP od 2013. do 2020. godine

Što se tiče ugovora koji su dodeljeni na osnovu ZJN 2019. godine, samo 5% ugovora je dodeljeno na osnovu drugih kriterijuma, a da cena nije jedini kriterijum. Konkretno, 4% ugovora je dodeljeno na osnovu cene i kvaliteta i 1% ugovora je bilo dodeljeno na osnovu kriterijuma troškova primenom pristupa troškovne efikasnosti (trošak životnog ciklusa).¹²

Dodatni problem koji postoji je odsustvo preciznog evidentiranja zelenih javnih nabavki u Srbiji. Naime, NALED je u okviru projekta “Efektivne javne nabavke u službi ekonomskog rasta” u saradnji sa Ipsos Strategic Marketing sproveo istraživanje opšte populacije, ponuđača i naručilaca u postupcima javnih nabavki u Srbiji. U okviru ovog istraživanja, od ukupnog broja ispitanih naručilaca, 20% je izjavilo da je koristilo ekološke kriterijume. Ovo ukazuje da sistem evidentiranja zelenih javnih nabavku u

¹⁰ Izvor: Analiza potencijala odabranih sektora u oblasti javnih nabavki za primenu kriterijuma ekonomski najpovoljnije ponude, NALED, april 2021. godine;

¹¹ <http://www.ujn.gov.rs/izvestaji/izvestaji-uprave-za-javne-nabavke/>

¹² Izveštaj o javnim nabavkama 2020. str 19.

Srbiji nije dobro uspostavljen jer u zvaničnom izveštaju Kancelarije za javne nabavke nema evidentiranih zelenih javnih nabavki.

Tokom sprovođenja ove analize pronađen je primer Specijalne bolnice „Merkur“ Vrnjačka Banja koja je raspisala javnu nabavku po partijama za medicinska dobra uz primenu zelenih kriterijuma.¹³

Na osnovu navedenog, može se zaključiti da je potrebno unaprediti Portal javnih nabavki kako bi se na kvalitetniji način evidentiralo i pratilo zelene javne nabavke u Srbiji. Istovremeno, potrebno je raditi na promociji drugih kriterijuma osim cene.

3.4 Zelene javne nabavke u regionu

Verovatno najadekvatniji primeri za uporednu analizu stanja po pitanju zelenih javnih nabavki u Srbiji su Republika Hrvatska i Republika Slovenija. Razlog za to je činjenica da su u pitanju dve bivše republike jedinstvene države koju su činile zajedno sa Srbijom, sa veoma sličnom državno-pravnom tradicijom. Istovremeno, reč je o državama koje su u neposrednoj prošlosti stekle status punopravnih članica Evropske unije, čemu teži i Srbija i zbog čega mora da uskladi svoj pravni sistem sa pravnim tekovinama Evropske unije (*acquis communautaire*). Iz tih razloga, u nastavku analize je učinjen osvrt na stanje zelenih javnih nabavki u Hrvatskoj i Sloveniji.

3.4.1 Zelene javne nabavke u Republici Hrvatskoj

Hrvatska je uspostavila pravni okvir za uspešno sprovođenje zelenih javnih nabavki, te je i Nacionalnim akcionim planom za zelenu javnu nabavku definisala prioritetne grupe proizvoda. Međutim, definisan cilj u okviru ovog akcionog plana da do 2020. godine najmanje 50% ugovora o javnoj nabavci bude dodeljen kroz postupak zelene javne nabavke se pokazao kao preambiciozan. Prema dostupnim podacima, u 2020. godini zelene javne nabavke su imale učešće od 7% u ukupnom broju ugovora.

Odredbe koje regulišu javne nabavke u Republici Hrvatskoj, među kojima i zelene javne nabavke, sadržane su u sledećim pravnim aktima:

- Zakon o javnoj nabavci (nabavi) ("Narodne novine" broj 120/2016);
- Nacionalni akcioni plan za zelenu javnu nabavku za period od 2015. do 2017. godine s pogledom do 2020. godine;
- Strategija održivog razvoja Republike Hrvatske ("Narodne novine" broj 30/2009);

¹³ Više informacija o ovoj javnoj nabavci se nalazi u Aneks

- Nacionalni akcioni plan energetske efikasnosti Republike Hrvatske za period od 2017. do 2019. godine;
- Plan upravljanja otpadom Republike Hrvatske za period 2017-2022.

U okviru **Zakona o javnoj nabavci** uvedena je obaveza korišćenja kriterijuma ekonomski najpovoljnije ponude (ENP) kao isključivog kriterijuma za odabir ponude. U skladu sa tim, zakonom je propisano da se ENP može utvrditi na osnovu cene ili troška (trošak životnog veka) utvrđen u skladu sa Zakonom, te se može utvrditi na osnovu najboljeg odnosa cene i kvaliteta, koji se ocenjuje na osnovu kriterijuma (kvalitativnih, ekoloških ili socijalnih) koji su u vezi sa predmetom nabavke.

Kada je u pitanju primena cene kao kriterijuma, propisano je da naručilac ne sme da navede samo cenu ili samo trošak kao jedini kriterijum za odabir ponude, kao i da u tom slučaju relativni ponder cene ili troškova ne može preći 90%. Samo u izuzetnim slučajevima koji su navedeni zakonom ponder cene ili troška može biti veći od 90%.

Za zelene javne nabavke od ključnog značaja je **Nacionalni akcioni plan za zelene javne nabavke** (u daljem tekstu: Akcioni plan) usvojen za period od 2015. do 2017. godine s pogledom do 2020. godine i daje preglednu analizu svih mera i aktivnosti u trogodišnjem razdoblju važenja istog. U okviru Akcionog plana definisani su prioritetni predmeti zelenih javnih nabavki: papir za štampanje i kopiranje, motorna vozila, električna energija, usluge čišćenja, telekomunikacijske usluge i usluge mobilne telefonije zajedno s uređajima, kancelarijska i informatička oprema i drugo. Ovi prioritetni predmeti odnosno oblasti su birane na osnovu sledećih kriterijuma:

- značajan udeo u ukupnoj javnoj nabavci u Republici Hrvatskoj
- značajan uticaj na životnu sredinu
- značajan potencijal za smanjenje emisije CO₂ i za energetske efikasnost
- EU merila za zelenu javnu nabavku koja već postoje
- pozitivan učinak može se izmeriti po metodi LCC (Life Cycle-Cost).

Ovim dokumentom propisan je opšti cilj da do 2020. godine 50% ugovora o javnoj nabavci bude dodeljeno kroz postupak zelenih javnih nabavki, odnosno 12500.

U svrhu postizanja navedenog cilja, na osnovu Akcionog plana sprovedene su tri promotivne faze:

- U prvoj fazi propisano je na koji način se priprema i izvodi edukacija u okviru zelenih javnih nabavki, te koji su uslovi potrebni da bi se stekao sertifikat u području javnih nabavki. Zatim, Akcionim planom predviđeno je započinjanje mera promocije zelenih javnih nabavki, pa je u tu svrhu uspostavljena posebna internet stranica.¹⁴ Stranica sadrži najbitnije informacije o zelenim javnim nabavkama, merilima za zelene javne nabavke, primerima dobre prakse, informacije o eko-oznakama, vodičima,

¹⁴ <https://www.zelenanabava.hr>

promotivnim materijalima, alatima za izračunavanje troška životnog veka proizvoda (Life Cycle Cost) i drugo;

- Druga faza podrazumevala je podizanje svesti kod šire javnosti kako bi se privredni subjekti podstakli da daju „zeleno“ ponude. Podizanje svesti je vršeno putem kampanje u svim masovnim medijima (televizija, radio, dnevne novine, časopisi, internet stranice);
- U poslednjoj, trećoj promotivnoj fazi, snimani su kratki video materijali primera dobre prakse i postavljani su na internet stranicu posvećenu zelenim javnim nabavkama.

Na internet stranici posvećenoj zelenim javnim nabavkama (<https://www.zelenanabava.hr>) navedeni su kriterijumi po oblastima, na osnovu kojih se javna nabavka može smatrati zelenom javnom nabavkom. Ti kriterijumi su zasnovani na onima koji su razvijeni od strane Evropske komisije i ažuriraju se u skladu sa promenama na tržištu i promenama evropskog zakonodavstva. Predmetni kriterijumi su osmišljeni i formulisani tako da naručioci mogu da ih direktno preuzmu u konkursnu dokumentaciju za svoje nabavke. Takođe, kriterijumi sadrže i informacije o metodama provere. Kriterijumi za svaku oblast nabavki imaju dva nivoa:

- **Osnovni kriterijumi** – kriterijumi koja obuhvataju osnovne faktore u vezi sa zaštitom životne sredine, pa se njihova primena pozitivno odražava na zaštitu životne sredine. Osnovni kriterijumi su primenjivi za sve naručioca u državama članicama Evropske unije, a izrađeni su na način da ne prouzrokuju povećanje troškova nabavke;
- **Sveobuhvatni kriterijumi** – kriterijumi namenjeni naručiocima koji nastoje da nabave ekološki najbolje i najnaprednije proizvode koji su trenutno dostupni na tržištu. Implementacija sveobuhvatnih kriterijuma iziskuje nešto veće troškove i angažovanje stručnih službi naručioca.

Prema izveštajima o javnim nabavkama u Hrvatskoj za period od 2016. godine do 2020. godine, broj ugovora i ukupna vrednost zaključenih ugovora u kojima su korišćeni zeleni kriterijumi javnih nabavki je sledeći:

Godina	Broj zaključenih ugovora	Ukupna vrednost
2016	65	24,4 miliona evra ¹⁵
2017	164	344,5 miliona evra ¹⁶
2018	541	192 miliona evra ¹⁷
2019	1731	568 miliona evra ¹⁸
2020	1692	819 miliona evra ¹⁹

¹⁵ http://www.javnanabava.hr/userdocsimages/Statisticko_izvjesce_JN-2016-5.pdf

¹⁶ http://www.javnanabava.hr/userdocsimages/Statisticko_izvjesce_JN-2017.pdf

¹⁷

http://www.javnanabava.hr/userdocsimages/userfiles/file/Statisti%C4%8Dka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Godi%C5%A1nja/Statisticko_izvjesce_JN-2018.pdf

¹⁸ http://www.javnanabava.hr/userdocsimages/Statisticko_izvjesce_JN-2019%20-%20NOVO-converted.pdf

Na osnovu navedenog može se zaključiti da donošenje Nacionalnog akcionog plana za zelene javne nabavke, ali i sprovođenje promotivnih aktivnosti (u vidu edukacije, širenje svest o značaju zelenih javnih nabavki itd.) je doprinelo da se vremenom povećava broj i vrednost zelenih javnih nabavki. Međutim, cilj da se do 2020. godine 50% svih ugovora dodeli kroz zelene javne nabavke se pokazalo preambicioznim. Naime, učešće zelenih javnih nabavki ukupnom broju dodeljenih ugovora je iznosilo 7%. Zbog toga, prilikom donošenja Uredbe o zelenim javnim nabavkama u Srbiji neophodno je pažljivije i realističnije proceniti povećanje učešća zelenih javnih nabavki.

3.4.2 Zelene javne nabavke u Republici Sloveniji

Slovenija je iskoristila mogućnost iz Direktive 24 da odredi u kojim oblastima javnih nabavki se ne sme koristiti cena kao jedini kriterijum za dodelu ugovora. Pored toga, prioritene oblasti definisala je Uredbom o zelenim javnim nabavkama. Uprkos tome što cena je i dalje najdominantniji kriterijum za učešćem od 89,86%, zelene javne nabavke imaju značajan udeo od 25,85% u ukupnom broju dodeljenih ugovora.

Način na koji je regulisana oblast javnih nabavki u Republici Sloveniji je posebno značajan za Srbiju, iz razloga što je normativni "razvojni put" Srbije u oblasti javnih nabavki usko povezan sa slovenačkim primerom (tekst prvog Zakona o javnim nabavkama u Republici Srbiji iz 2002. godine je gotovo u celosti preuzet iz tada važećeg slovenačkog zakona, a i kasniji zakoni koji regulišu oblast javnih nabavki su donošeni po ugledu na slovenačke). Trenutno je oblast javnih nabavki u Republici Sloveniji regulisana odredbama sledećih propisa:

- Zakon o javnim nabavkama ("Službeni glasnik Republike Slovenije" broj 91/15 i 14/18); Uredba o finansijskom osiguranju u javnim nabavkama ("Službeni glasnik Republike Slovenije" broj 27/16)
- Uredba o zajedničkim javnim nabavkama Vlade Republike Slovenije ("Službeni glasnik Republike Slovenije" broj 27/16);
- Uredba o informativnoj listi naručilaca i obaveznim informacijama u obaveštenjima o postupku nabavke male vrednosti ("Službeni glasnik Republike Slovenije" broj 37/16);
- Pravilnik o jedinstvenom informacionom sistemu u oblasti javnih nabavki ("Službeni glasnik Republike Slovenije" broj 37/18);
- Pravilnik o vrstama i načinu prikupljanja podataka za godišnji statistički izveštaj o dodeljenim javnim ugovorima ("Službeni glasnik Republike Slovenije" broj 37/18);

- Uredba o zelenim javnim nabavkama ("Službeni glasnik Republike Slovenije" broj 51/17).

Slovenija je iskoristila mogućnost datu Direktivom 24 da odredi u kojim predmetima nabavke naručioc ne smeju da koriste samo cenu kao kriterijum za dodelu ugovora. Na osnovu toga u slovenačkom Zakonu o javnim nabavkama je propisano da kod dodele ugovora za razvoj kompjuterskog softvera, za arhitektonske i inženjerske usluge, za usluge prevođenja i savetodavne usluge, naručioc ne smeju da koriste cenu kao jedini kriterijum za dodelu ugovora.²⁰ Ove oblasti su izdvojene jer se radi o uslugama intelektualnog karaktera gde je kvalitet od velikog značaja, te cena ne može biti jedini kriterijum za dodelu ugovora.

Za razliku od većine država članica Evropske unije, Slovenija nije regulisala sistem zelenih javnih nabavki donošenjem odgovarajućeg akcionog plana, već Uredbom o zelenim javnim nabavkama. Radi poređenja, Nacionalni akcioni planovi su prikladniji u zemljama gde postoji tradicija primena drugih kriterijuma osim cene za dodelu ugovora. U Sloveniji, primena cene kao kriterijuma za dodelu ima dominantno učešće, te jedini način sprovođenje zelenih javnih nabavki je bio kroz propisivanje obaveze jer u suprotnom bi bilo teško.

Ovom uredbom je propisano za koje predmete nabavki je obavezna primena zelenih kriterijuma. Preciznije, prema članu 4. Uredbe, upotreba ekoloških kriterijuma je obavezna kada su u pitanju nabavke iz 22 taksativno navedenih oblasti. Reč je o nabavkama iz sledećih oblasti:

1. električna energija;	11. oprema za ispiranje toaleta i oprema za pisoare;
2. prehrambene i ugostiteljske usluge;	12. zidni paneli;
3. tekstilni proizvodi;	13. projektovanje ili izgradnja objekata;
4. kancelarijski papir i higijenski papirni proizvodi;	14. projektovanje ili izgradnja puteva;
5. elektronska kancelarijska oprema;	15. drumska vozila;
6. frižideri, zamrzivači i njihove kombinacije, mašine za pranje i sušenje, mašine za pranje sudova;	16. gume;
7. usisivači i klima uređaji;	17. električne lampe i osvetljenje i unutrašnje osvetljenje;
8. nameštaj;	18. rasveta, osvetljenje puta i saobraćajna signalizacija;
9. bojleri, grejači prostora i njihove kombinacije i spremnici tople vode;	19. sredstva za čišćenje, usluge pranja i čišćenja;
10. sanitarne armature;	20. usluge baštovanstva, poljoprivrednih i

²⁰ Zakona o javnom naročanju (Uradni list RS, št. 91/15), član 84.
(http://www.djn.mju.gov.si/resources/files/Predpisi/ZJN-3_ang_prevod.pdf).

	drugih proizvoda i baštenske opreme i mašina.
21. stolarija	22. barijere protiv buke ²¹

Za razliku od prethodne Uredbe koja je važila u Sloveniji, nova Uredba više ne definiše obavezne ekološke kriterijume, ali u članu 6. utvrđuje koje ekološke aspekte naručilac mora uzeti u obzir prilikom dodele ugovora o javnim nabavkama, i to:

- energetska efikasnost i upotreba obnovljivih ili drugih alternativnih izvora energije sa malim ili niskim sadržajem ugljenika;
- efikasna i višekratna voda;
- efikasno korišćenje resursa;
- sprečavanje opasnosti po zdravlje ili životnu sredinu, posebno zagađenja vazduha, vode i zemljišta i smanjenje biodiverziteta;
- ponovna upotreba sekundarnih sirovina i proizvoda i sprečavanje i smanjenje stvaranja otpada, uključujući duži životni vek robe ili građevine, promocija popravaka, priprema i popravka proizvoda nakon završetka upotrebe i otpada za ponovnu upotrebu i reciklažu.

U stavu 2. člana 6. Uredbe propisano je da naručilac mora da dodeli ugovor o javnoj nabavci iz oblasti u kojima je upotreba kriterijuma zelenih javnih nabavki obavezna, na takav način da pojedinačni ugovor ispunjava propisane ciljeve (ukupno 29), shodno predmetu konkretne nabavke.

U cilju preciziranja pojmova i olakšanja primene, Uredba sadrži i dva priloga koji čine njen sastavni deo, i to:

- Prilog 1 - Preciznije definisanje predmeta za koje je zelena javna nabavka obavezna;
- Prilog 2 - Metodologija za procenu operativnih troškova tokom životnog veka vozila.

Veoma je važno naglasiti da se primena propisanih odredbi iz Uredbe o zelenim javnim nabavkama Slovenije može obezbediti na više načina:

- Utvrđivanjem odgovarajućih tehničkih specifikacija u konkursnoj dokumentaciji za javnu nabavku;
- Predviđanjem obaveznih uslova za učešće u javnoj nabavci;
- Formulisanjem odgovarajućih kriterijuma za dodelu ugovora;
- Utvrđivanjem odgovarajućih obaveza u modelu ugovora koji čini sastavni deo konkursne dokumentacije za javnu nabavku.

²¹ <https://ejn.gov.si/sistem/zeleno-jn.html>

U skladu sa članom 8. Uredbe, Ministarstvo zaštite životne sredine i Ministarstvo javne uprave pripremili su nove primere ekoloških zahteva i kriterijuma koje naručilac može da uključi u postupak javnih nabavki radi postizanja propisanih ciljeva. Ovi primeri su javno dostupni posredstvom internet stranice Uprave za javne nabavke Republike Slovenije²². Od velikog značaja je činjenica da se primeri ekoloških zahteva u kriterijuma za zelene javne nabavke konstantno ažuriraju i dopunjuju novim kriterijumima.

Uspostavljen je i Help Desk za naručioce, sa ciljem pružanja stručne pomoći i podrške u pravilnoj primeni Uredbe o zelenim javnim nabavkama (i drugih propisa koji regulišu oblast javnih nabavki). U periodu do 2020. godine potrebne informacije su davali zaposleni u Ministarstvu zaštite životne sredine i Ministarstvu javne uprave (uz podršku stručnjaka iz drugih odeljenja), dok su od 2020. godine za pružanje podrške zaduženi zaposleni u Ministarstvu zaštite životne sredine.

Prema poslednjim dostupnim podacima za 2020. godinu, u Sloveniji je dodeljen 4.361 ugovor za zelene javne nabavke, što čini 25,85% od ukupnog broja nabavki (16.872), a čija vrednost iznosi 752 miliona evra, tj. imalo je učešće od 19,26% u ukupnoj vrednosti.²³ Ovo je za pohvalu s obzirom na činjenicu da u Sloveniji kriterijum cene ima dominantno učešće od 89,86%, dok kriterijum ekonomski najpovoljnije ponude samo 10,14%.²⁴ Doduše, na kraju se navodi u izveštaju da u odnosu na 2018. godinu ovo predstavlja značajno smanjenje broja ugovora na osnovu zelenih kriterijuma za 7,05%.²⁵

Na osnovu navedenog može se zaključiti da je Slovenija imala sličan pristup kao i Hrvatska kroz definisanje oblasti u kojima se moraju koristiti zeleni kriterijumi i uspostavljanja sistema podrške za sprovođenje zelenih javnih nabavki. Dodatno, Slovenija je iskoristila mogućnost da u Zakonu odredi u kojim oblastima ne sme da se koristi cena kao jedini kriterijum za dodelu ugovora. Ovo je rezultiralo da uprkos dominantom učešću cene kao kriterijuma, zelene javne nabavke imaju značajn udeo u ukupnom broju dodeljenih ugovora. Pošto je Srbija slična sa Slovenijom zbog činjenice da je cena najdominantiji kriterijum za dodelu ugovora, preporuka je da se donese Uredba o zelenim javnim nabavkama. Propisivanje obaveze naručiocima da sprovedu zelene javne nabavke za određene kategorije proizvoda, usluga ili radova predstavlja jedini način da javne nabavke se koriste kao instrument za zaštitu životne sredine i dalji razvoj cirkularne ekonomije. Uslov je da se prethodno sprovedu konsultacije sa tržištem kako bi se jasno utvrdili i definisali konkretni kriterijumi koji mogu da doprinesu realizaciji „zelenog cilja“ javne nabavke, a da pritom se ne ograniči konkurencija.

²² <https://ejn.gov.si/sistem/zeleno-jn.html>

²³ Statistično poročilo o javnih naročilih, oddanih v letu 2020, Ministrstvo za javno upravo, str. 37, (<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MJU/DJN/Statisticna-porocila/Statisticno-porocilo-o-javnih-narocilih-oddanih-v-letu-2020.pdf>).

²⁴ Ibid, str 22.

²⁵ Ibid, 37.

3.5 Pristup za uspešnu realizaciju zelene javne nabavke

Kako bi se uspešno sprovedla jedna javna nabavka sa zelenim (ekološkim) kriterijumima važno je da naručiocima imaju u vidu koje sve opcije postoje za sprovođenje zelene javne nabavke. U narednom delu, a na osnovu iskustava dobre prakse, predstavljeni su koraci koje bi trebalo svaki naručilac da preduzme u jednom postupku zelene javne nabavke.

Pripremna faza – istraživanje tržišta

Na početku, a pre sprovođenje postupka javne nabavke, naručilac bi trebao da prikupi što više informacija i da ih analizira. Konkretno, naručilac bi trebao da definiše potrebu koja treba da se zadovolji, razmotri opcije za zadovoljavanje konkretne potrebe i ustanovi procenu troškova i dobiti (korist). S tim u vezi, naručilac ima mogućnost da sprovodi konsultacije sa tržištem kako bi dobio povratne informacije od ponuđača o tome kakvo je trenutno stanje na tržištu tj. da li tržište može da zadovolji konkretne potrebe naručioca. Na osnovu dobijenih povratnih informacija od tržišta, naručilac može da prilagodi konkursnu dokumentaciju za konkretan predmet nabavke pod uslovom da nije u suprotnosti sa načelom obezbeđenja konkurencije, jednakosti privrednog subjekta i transparentnosti. Ova mogućnost pored toga što se navodi u samoj Direktivi 24 (u članu 40.), postoji i u važećem ZJN (član 89.).

Računanje procenje vrednosti

Takođe važan korak, a povezan sa prethodnim jeste utvrđivanje procenjene vrednosti nabavke. ZJN je članom 29. stav 1. propisao obavezu naručioca da procenjena vrednost predmeta javne nabavke mora da bude objektivna, zasnovana na sprovedenom ispitivanju i istraživanju tržišta predmeta javne nabavke, koje uključuje proveru cene, kvaliteta, perioda garancije, održavanja i sl. i mora da bude validna u vreme pokretanja postupka. Ova odredba je definisana pre svega što za određene predmete nabavke treba uzeti u obzir druge troškove koji možda na prvi pogled nisu vidljivi, ali imaju značajan uticaj tokom životnog veka (dobra, usluge ili radova). Ukoliko se ne sprovede temeljno i sveobuhvatno računanje procenjene vrednosti nabavke, postoji objektivna šansa da nabavka košta više nego što je planirano. Pored toga, procenjena vrednost nabavke utiče i na izbor postupka javne nabavke. Naručioci mogu da odrede procenjenu vrednosti: na osnovu iskustava iz prethodne tri godine; istraživanjem tržišta koje se može sprovesti putem slanja uputnika, popunjavanjem online upitnika ili čak održavanjem otvorenih konsultacija ili na osnovu stručne procene urađene za potrebe naručioca. Ovo je posebno važno jer se postepeno povećava broj nabavki električnih vozila, drugih proizvoda i usluga, gde je potrebno imati u vidu sve elemente za ovakve nabavke.

Priprema konkursne dokumentacije

Konkursna dokumentacija mora biti pripremljena na način koji omogućava pripremu i podnošenje ponude, odnosno prijave. Iako ovaj korak tj. obaveza propisana ZJN je jasna i precizna, neophodno je da naručioci imaju u vidu postoje nekoliko pristupa koji omogućavaju sprovođenje zelene javne nabavke.

Definisanje predmeta nabavke

Definisanje predmeta nabavke je važno jer se njime određuje kvalitet odnosno standard koji je bitan za naručioca. Naručilac mora da identifikuje opisne karakteristike i attribute predmeta nabavka kao što je nabavka „autobusi sa niskom emisijom CO²“. Drugim rečima, prilikom definisanja predmeta nabavke ne sme favorizovati ni jedan konkretan proizvod, usluga ili radovi određenog privrednog subjekta, te je važno da odrediti bitne karakteristike kako bi se obezbedila neophodna konkurencija.

Izrada tehničke specifikacije

U Direktivi 24 se navodi da tehnička specifikacija bi trebala biti formulisana od strane naručioca tako da se kroz javnu nabavku obezbedi konkurencija, kao i da se ostvare ciljevi održivosti. ZJN je članom 98. stav 1. propisao da tehničkom specifikacijom se utvrđuju tražene karakteristike radova, dobara ili usluga koje se nabavljaju i sve druge okolnosti koje su od značaja za izvršenje ugovora, a time i za pripremu ponude (mesto i rokovi izvršenja, posebni zahtevi u pogledu načina izvršenja predmeta nabavke i sl.). Dalje u stavu 7. istog člana, propisano je da tehničke specifikacije moraju svim privrednim subjektima da omoguće jednak pristup i ne smeju da neopravdano ograničavaju konkurenciju u postupku javne nabavke.

S tim u vezi, u članu 100. ZJN je propisano da tehničke specifikacije ne mogu da upućuju na posebnu marku ili izvor ili određeni proces koji karakteriše proizvode ili usluge koje pruža određeni privredni subjekt ili na žigove, patente, vrste ili određeno poreklo ili proizvodnju, koje bi za posledicu imalo davanje prednosti ili eliminisanje određenih privrednih subjekata ili određenih proizvoda, osim ako predmet ugovora to opravdava.

Izuzetno, dozvoljeno je ako se predmet nabavke ne može dovoljno precizno i razumljivo da opiše, u skladu sa odredbama ovog zakona, pri čemu takvo upućivanje mora da bude praćeno rečima „ili odgovarajuće“.

Drugim rečima, naručilac ima obavezu da pripremi tehničku specifikaciju koja jasno prikazuje koje karakteristike (dobra, usluga ili radova) su neophodne kako bi se zadovoljile potrebe naručioca, kao i da se omogući da što veći broj ponuđača učestvuje u postupku javne nabavke.

Kada su u pitanju zelene javne nabavke naručilac treba da ima u vidu da izrada **tehničke specifikacije sa zelenim (ekološkim) kriterijumima predstavlja jedan od načina za uspešno sprovođenje zelene javne nabavke**. Preciznije, u određenim predmetima nabavke mogu se koristiti kriterijumi koji uzimaju u obzir npr. životni ciklus korišćenja proizvoda, usluga ili radova (npr. papir od recikliranih materijala, ekološke hemikalije, energetska efikasnost itd.), a koji za posledicu imaju smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu i doprinose cirkularnoj ekonomiji. Svakako, da bi

se iskoristio ovaj način preduslov je da prethodno naručilac sprovede temeljno istraživanje tržišta kako bi na osnovu dostupnih podataka i potrebe koju treba zadovoljiti propisao neophodnu tehničku specifikaciju.

Definisanje kriterijuma za izbor privrednog subjekta

ZJN je u delu koji se odnosi na kriterijume za izbor privrednog subjekta tj. kriterijumi za kvalitativni izbor privrednog subjekta je podeljen na dve celine. Prva celina se odnosi na obavezne uslove koje svaki ponuđač odnosno zainteresovano lice mora da ispuni kako bi učestvovao u postupku javne nabavke²⁶. U pitanju su uslovi koji zahtevaju: da ponuđač nije izvršio zakonom propisana krivična dela; da je izmirio poreske obaveze; da nije povredio obaveze u zaštiti životne sredine, socijalnog i radnog prava i druge obaveze u skladu sa međunarodnim konvencijama; da ne postoji sukob interesa, u smislu zakona, koji se ne može otkloniti drugim merama; i da privredni subjekt nije izvršio neprimeren uticaj na naručioca. Ukoliko se utvrdi da je nije ispunio jedan od navedenih uslova, naručilac mora da isključi ponuđača iz postupka javna nabavke.

Sa druge strane, postoje dodatni uslovi koje može da definiše naručilac. Radi se o kriterijumima koji mogu da se odnose na:

- ispunjenost uslova za obavljanje profesionalne delatnosti
- finansijski i ekonomski kapaciteta
- tehnički i stručni kapaciteti

U zavisnosti od samog predmeta nabavke, naručilac može da odredi da ponuđač mora da ispuni kriterijume koji su u vezi sa samim predmetom nabavke. Ovi dodatni uslovi služe da se jasno utvrdi koji kapaciteti su neophodni za uspešno izvršenje posla. S tim u vezi naručilac može da traži: da bude upisan u određeni registar ili da poseduje dozvolu za obavljanje određene delatnost; da poseduju određene sertifikate, mašine, osoblje sa odgovarajućim iskustvom, reference za prethodno obavljanje poslove, ostvarene prihode u prethodnom periodu itd.

U oblasti zelenih javnih nabavki, **definisanje kriterijuma za kvalitativni izbor privrednog subjekta u okviru kojih se nalaze zeleni (ekološki) kriterijumi predstavlja drugi način za uspešno sprovođenje zelene javne nabavke.** Ovde je jako važno da naručilac pristupi sa dužnom pažnjom jer definisani kriterijumi ne smeju da ograniče konkurenciju, već naprotiv. Pre definisanja ovih kriterijumia neophodno je da se sprovede, kao i za tehničku specifikaciju, temeljno istraživanje tržišta. Pored toga, svi definisani kriterijumi moraju biti u logičkoj vezi sa predmetom nabavke. Za naručioce je važno da imaju u vidu da reference kompanije mogu se koristiti kao kriterijum za izbor, ali ne i kao kriterijum za dodelu ugovora. Naime, reference kompanije predstavljaju dokaz o posedovanju iskustva na istim ili sličnim projektima odnosno izvršenje ranije zaključenih ugovora, a prema načelnom pravnom stavu

²⁶ Osnovi za isključenje propisani članom 111. Zakona o javnim nabavkama („Sl. glasnik RS“, br. 91/2020).

Republičke komisije za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki elementi kriterijuma ekonomski najpovoljnija ponuda ne mogu se koristiti oni elementi koji se odnose na realizaciju nekih drugih, ranije zaključenih ugovora koje je izvršavao ponuđač, kao ni ostale okolnosti koje nisu u vezi sa izvršenjem konkretnog ugovora o javnoj nabavci²⁷. Zaključak Republičke komisije za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki je da se za razliku od uslova za učešće koji se odnose na samog ponuđača, elementi kriterijuma odnose na izvršenje konkretnog ugovora o javnoj nabavci, jer primena istih sledi nakon što je utvrđeno da su ispunjeni uslovi za učešće ponuđača.

Definisanje kriterijuma za dodelu ugovora i razmatranje troškova životnog ciklusa

Kriterijumi za dodelu ugovora služe naručiocu da oceni koja od pristiglih ponuda ispunjava tražene uslove koji su od značajana za uspešno izvršenje konkretnog posla i time za zadovoljavanje potreba naručioca. U Direktivama EU posebno se promovira koncept najbolji odnos cene i kvaliteta, kao i metodologija trošak životnog ciklusa, kako bi se iskoristili puni potencijali javnih nabavki, a time i ostvarili ciljevi pametnog, održivog i inkluzivnog razvoja.

S tim u vezi, ZJN propisuje članom 132. da ugovor se može dodeliti ekonomski najpovoljnijoj ponudi na osnovu: cene ili troškova (trošak životnog ciklusa) ili odnosa cene i kvaliteta, odnosno troška i kvaliteta.

Kada je u pitanju kriterijum kvaliteta, on može da obuhvata različite elemente počev od funkcionalnih karakteristika, ekoloških, preko organizacionih, kvalifikacije zaposlenih pa do usluge nakon prodaje odnosno roka izvršenja. U zavisnosti od samog predmeta nabavke, elementi kriterijuma se moraju raspodeliti tako da svaki element nosi određenu težinu (pondera/bodova), a koji je u vezi sa predmetom nabavke. Preporuka je naručiocu da prilikom definisanja kriterijuma obrati pažnju da ti kriterijumi kvaliteta bi trebalo da budu što je više moguće objektivni tj. jasni i lako merljivi. Ukoliko to nije moguće, naručilac bi trebao da definiše smernice, uputstva kako bi se smanjio što je više moguće subjektivno ocenjivanje i da imenuje više ljudi da sprovede ocenjivanje.

Kada se govori o zelenim javnim nabavkama, naručiocima je na raspolaganju još jedan alat koji može da im pomogne kada se primenjuje kriterijum troška. U pitanju je pristup koji se zove procena uticaja troška životnog ciklusa na životnu sredinu (Environmental Life Cycle Costing Assessment - eLCC). Radi se o tehnici koja ima za cilj da istakne ekonomske, socijalne i ekološke aspekte proizvoda i njihov potencijalni uticaj na životnu sredinu kroz životne cikluse proizvoda: uzgajanje, proizvodnja, obrada, pakovanje, distribucija, priprema i potrošnja i završetak ciklusa. Procena životnog ciklusa se sprovodi kroz matricu indikatora održivosti koji nisu samo emisija gasova staklene bašte, nego i: upotreba resursa, zagađenje vazduha i vode, uticaj na zdravlje ljudi i stvaranje otpada. Ilustracije radi, može da se sprovede nabavka hrane čiji je

²⁷ Republička komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki, 8. Opšta sednica, 27.12.2013. godine – 9. stav (član 85. ZJN/2012) (<http://kin.rs/8-opsta-sednica-27-12-2013-godine-9-stav-clan-85-zjn2012/>).

akcenat na smanjivanju zagađenje izazvano transportom ili upotrebom recikliranog pakovanja itd.

Na osnovu navedenog, može se zaključiti da **definisanje kriterijuma za dodelu ugovora u okviru kojih se nalaze zeleni (ekološki) kriterijumi predstavlja takođe jedan od načina za uspešno sprovođenje zelene javne nabavke.**

Praksa u Sloveniji je pokazala da veći broj naručioca se opredelio da sprovodi zelene javne nabavke, nakon što im je dato više mogućnosti da sprovode zelene javne nabavke, a definisan je opšti cilj koji treba da ostvare u izabranim predmetima nabavke. U zavisnosti od samog predmeta nabavke, zelena javna nabavka se može ostvariti ili kroz tehničku specifikaciju ili kroz kriterijume za izbor privrednog subjekta ili kroz kriterijume za dodelu ugovora ili kombinacijom sva tri. S tim u vezi, predlog je da naručioci sprovedu temeljno istraživanje tržišta i u zavisnosti od predmeta nabavke i mogućnosti na tržištu odrede na koji način je najcelishodnije da se sprovede zelena javna nabavka primenjujući neke od prethodno navedenih načina.

Izbor odgovarajućeg postupka javne nabavke

U zavisnosti od samog predmeta nabavke važan korak je izbor odgovarajućeg postupka javne nabavke. ZJN je propisano da postoji 7 vrsta postupaka javnih nabavki. Od tog broja otvoreni postupak ili restriktivni postupak su pravilo, dok za ostalih 5 postupaka su propisani uslovi koje moraju biti ispunjeni.

Kada su u pitanju zelene javne nabavke, veliki potencijali za primenu ekoloških kriterijuma postoje u postupcima kao što su konkurentni postupak sa pregovaranjem, konkurentni dijalog, kao i partnerstvo za inovacije. Pored toga, postoje i tehnike koje mogu da doprinesu sprovođenju zelenih javnih nabavki kao što je sistem dinamičke nabavke ili zajedničke javne nabavke. Zajedničke javne nabavke su se pokazale efikasne u slučaju Slovenije jer veliki broj jedinica lokalne samouprave, kao naručioci, se udružio kako bi postali interesantni potencijalnim ponuđačima, omogućili nabavku u većim količinama, po partijama i time olakšali sprovođenje postupka.

Naručilac bi trebao da razmotri prednosti i mane svakog postupka javne nabavke u zavisnosti od samog predmeta, odnosno da li je složen ili jednostavan, kao i kolika je procenjena vrednost konkretnog predmeta nabavke.

Na kraju, naručilac bi trebao da obrati pažnju da pored objavljivanja javnog poziva za dostavljanje ponuda omogući da svi potencijalni naručioci dobiju odgovore i pojašnjenja u pripremnoj fazi, kao i da ta objašnjenja su dostupna svim ponuđačima. Pored toga, naručilac bi trebao da razmotri i pitanje o dužini trajanja ugovora. Naime, dužina trajanja ugovora bi trebala da bude ograničena na period u okviru kojeg ponuđač može u normalnim okolnostima da ostvari povraćaj investicije. Međutim, u zavisnosti od predmeta nabavke trebalo bi uzeti i u obzir ukoliko će u budućnosti postojati potreba za dodatnim investicijama, pitanje prava intelektualne svojine, opreme, logistike, obuka osoblja itd.

MOGUĆNOST TRANSFORMACIJE KA CIRKULARNOJ EKONOMIJI – KUPOVINA ILI LIZING

Jedna od opcija koja može da doprinese razvoju zelenih javnih nabavki i time cikrularnoj ekonomiji, a koja možda nije poznata svim naručiocima, jeste mogućnost lizinga. ZJN dozvoljava naručiocu da ugovor o javnoj nabavci ima za predmet, pored kupovine dobara, i zakup dobara odnosno lizing dobara (sa pravom kupovine ili bez tog prava) ili kupovinu na rate, a koji može da obuhvati po potrebi i instaliranje i ugradnju kao prateće poslove neophodne za izvršenje ugovora. Lizingom se omogućava da naručilac koristi i upravlja predmetom lizinga dok traje ugovor. Naime, prednost lizinga se ogleda u situaciji kada naručilac ne poseduje dovoljno finansijskih sredstava da kupi određena dobra, te može da ih nabavi kroz plaćanje na rate i da ih koristi dok traje ugovor o lizingu. Pored toga, naručilac ne mora da brine ukoliko konkretna oprema postane vremenom zastarela i s tim u vezi povezanim dodatnim troškovima za uklanjanje opreme. Ovo je posebno korisno kada je u pitanju IT oprema, jer u tom sektoru dolazi najviše do razvoja novih tehnologija i standarda.

Pored lizinga IT opreme, lizing može biti koristan kada su u pitanju vozila (deljenje od strane više naručilaca i slično), korišćenje kancelarijskog prostora, specifičnih usluga itd. Međutim, naručilac mora da ima jasan i precizan prikaz troškova za konkretan predmet nabavke. Konkretno, naručilac mora da analizira kroz pristup trošak životnog ciklusa, što znači da uzme u obzir troškove održavanja, umanjenje poreza, troškove tretiranja opreme nakon isteka roka itd. Naručilac bi trebao da uzme u obzir i prihode koje može da ostvari korišćenjem predmeta lizinga, kao i mogućnost kasnije preprodaje. Lizingu ne treba pristupati ukoliko se ne mogu ostvariti ekološki ciljevi, stoga ovaj koncept nije namenjen svakom naručiocu.

4. Preporučeni sektori

Prilikom izrade ove studije vršena je uporedna analiza načina regulisanja zelenih javnih nabavki u više država članica Evropske unije (Holandija, Italija, Slovenija, Hrvatska, Austrija, Grčka, Slovačka, Češka, Belgija, Francuska). Upoređujući stanje regulative u navedenim državama, kao ključne oblasti u kojima je predviđeno sprovođenje zelenih javnih nabavki mogu se navesti:

- ✓ Građevinska oprema i materijali (bojleri, klima uređaji, prozori, zidni paneli, podni materijali, slavine...);
- ✓ Kancelarijska oprema i predmeti (reciklirani papir, ekološke hemijske olovke, ekološki reklamni materijali...);
- ✓ Energetski efikasna IT oprema (štampači, uređaji bez ftalata tipova: DINP, DIDP, DnOP, PnHP, DMEP, DIPP, nPIPP, DnPP);
- ✓ Konsultantske usluge;
- ✓ Hemijski proizvodi (proizvodi koji prema EU standardima poseduju Safety Data Sheet);

- ✓ Kućni aparati i bela tehnika (sa Eko oznakom);
- ✓ Sredstva za čišćenje (ekološka i organska sredstva za čišćenje);
- ✓ Vozila (automobili i kombi vozila sa Euro 6 standardom i energetsom oznakom A+, a osim njih i hibridna i električna vozila);
- ✓ Tekstil (sa ECO Textile oznakom);
- ✓ Nameštaj (napravljen od održivih šuma i bambusa);
- ✓ Putnička prevozna sredstva (eko autobusi...);
- ✓ Hrana i piće (sezonsko voće i povrće, pakovanja ne smeju sadržati polivinil hloride i ftalate);
- ✓ Snabdevanje energijom (alternativni ekološki vidovi energije: solarni paneli, vetrenjače...);
- ✓ Rasveta (energetski štedljiva rasveta i sijalice);
- ✓ Pneumatici (sa oznakom EU na pneumatiku).

Godišnji Izveštaj o javnim nabavkama u Republici Srbiji koji priprema Kancelarija za javne nabavke sadrži pregled učešća predmeta nabavki (dobra, usluge i radovi), ali ne postoje podaci koji omogućavaju da se ostvari detaljniji uvid koji konkretni predmeti su imali dominantno učešće u javnim nabavkama.

Pored toga, Alternativa za bezbedne hemikalije (ALHem) je izradila Vodiče za zelene javne nabavke sa kriterijumima za sledeće predmete nabavki: nameštaj, papir za fotokopiranje i grafički papir, računari i monitori, usluge čišćenja zatvorenih prostora i sredstava za čišćenje, sredstva i usluge za čišćenje javnih prostora, boje i lakovi i radovi bojenja.²⁸

Na osnovu raspoloživih podataka, te na osnovu iskustava Hrvatske, kao i preporuka iz Slovenije, u ovoj analizi su identifikovana su 4 predmeta nabavke koji mogu da imaju najveći uticaj za primenu zelenih javnih nabavki u Srbiji, i to:

- **Projektovanje i izgradnja poslovnih zgrada**
- **Asfaltiranje ulica, puteva, kolozova (sanacija)**
- **Nabavka motornih vozila**
- **Nabavka organske hrane (usluge keteringa)**

Iako prva dva predmeta nabavke spadaju u grupu radova, koja prema dostupnim podacima u godišnjem izveštaju Kancelarije za javne nabavke nije imala veliko učešće ni broju broju (4%), ni po vrednosti (19%), oni su svakako značajni jer imaju veliki uticaj na životnu sredinu, postoji veliki potencijal za smanjene CO₂ i energetske efikasnost, pozitivan efekat se može izmeriti po metodi trošak životnog ciklusa (Life Cycle-Cost - LCC) i za ove predmete postoje EU kriterijumi za zelene javne nabavke.

²⁸ Alhem, Obuka za zelene javne nabavke (<https://zelenenabavke.alhem.rs/obuka/>).

Projektovanje i izgradnja poslovnih zgrada – U prethodnom periodu je došlo do povećanja građevinske aktivnosti što se može zaključiti na osnovu povećanog broja izdatnih građevinskih dozvola tj. u junu mesecu 2021. izdata je 2.421 građevinska dozvola, što predstavlja povećanje od 32,2% u odnosu na isti period prethodne godine.²⁹ Izgradnji objekata uglavnom prethodni projektovanje, te je ova oblast veoma važna zato što se kroz projektovanje i korišćenje određenih materijala u izgradnji može doprineti zaštiti životne sredine. Iako postoji Pravilnik o energetske efikasnosti zgrada („Sl. glasnik RS“, br. 61/2011) kojim se bliže propisuju energetska svojstva i način izračunavanja toplotnih svojstava objekata visokogradnje, kao i energetske zahteve za nove i postojeće objekte, treba imati u vidu da postoje i da se razvijaju inovativni materijali, tehnologije u vezi sa izgradnjom objekata što doprinosi boljoj zaštiti životne sredine. Ilustrativno, u Holandiji se kroz partnerstvo za inovacije primenio novi sistem hlađenja koji pretvara toplotu u hladan vazduh kroz tehnologiju termalne akustike³⁰. Ova tehnologija je jedinstvena jer ne zahteva upotrebu hemikalija (freona i slično), nema mehaničke delove, može se podesiti za razne veličine objekata i jednostavno je za konstrukciju tj. instalaciju. Ova tehnologija je instalirana 2020. godine na krov nove osnovne škole u Deldenu, Holandiji. Na tržištu nekretnina uveliko postoje poslovni objekti koji poseduju kvalitete u vidu energetske efikasnosti ili ekološki prihvatljivih materijala, a istovremeno povećava se i broj inovativnih kompanija u Srbiji u ovom sektoru, tako da na tržištu postoje ponuđači koji bi mogli da učestvuju u zelenim javnim nabavkama.

Asfaltiranje ulica, puteva, kolovoza (sanacija) – Prema dostupnim podacima sa Portala javnih nabavki, u periodu od septembra 2020. godine do septembra 2021. godine dodeljeno je 77 ugovora ugovora iz ove oblasti, dok se u trenutku sprovođenja ove analize sprovodi 60 postupaka nabavki čija ukupna vrednosti iznosi 7 miliona evra. Prema podacima Kancelarije za javne nabavke, u 2020. godini nije zabeležena ni jedna zelena javna nabavka³¹. Ova vrsta radova ima veliki potencijal za zelene javne nabavke. Naime, upotrebom reciklarnih materijala, odnosno ekoloških materijala u postupku asfaltiranja može značajno da doprinese smanjenju negativnog uticaja na životnu sredinu kroz smanjenje industrijskog otpada, kao i emisije CO². S tim u vezi, postoji bioasfalt koji umesto standardnog bitumena, dobijenog od sirove nafte, koristi bitumen dobijen od biljaka. Konkretno, mogu se koristiti biljke kao što su šećerna repa, pirinadž, kukuruz, alge, mikro alge itd. Bioasfalt kao zamena postoji od 2015. godine³², ali u

²⁹ <https://www.stat.gov.rs/vesti/statisticalrelease/?p=8318&a=05&s=0502?s=0502>

³⁰ Think innovative! Laying the foundation for a successful Innovation Partnership, European Commission, 1st December 2020,

(<https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewiA2Nb29aL2AhUG2qQKHSn7D-kQFnoECACQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.ani.pt%2Fmedia%2F6050%2Fwebinar-on-the-innovation-partnership-1st-december-2020.pdf&usg=AOvVaw1qt3CjYEUijcDY6jNuLF7C>).

³¹ U Akcionom plan za 2021. godinu za sprovođenje Programa razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji za period 2019-2023. godine, se navodi da u 2020. godini nema podataka o sprovedenim javnim nabavkama sa ekološkim kriterijumima.

³² The Use of Recycled and Innovative Materials in Asphalt Concrete Pavements, Luke Kirby, Bradely University, (https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewiytD296L2AhU-7rsIHVA_D6gQFnoECAUQAaw&url=https%3A%2F%2Fwww.il-

Holandiji se započelo sa upotrebom ovog materijala, te je između ostalog 2021. godine izgrađeno 250 metara testnog puta od bioasfalta dobijenog od lignina³³.

Primena recikliranog materijala za asfaltiranje je raznolika u EU. Konkretno, u Sloveniji je primena oko 10%, dok je u Nemačkoj oko 90%.³⁴ S obzirom da veliku građevinsku aktivnost u Srbiji, asfaltiranje ulica, puteva, kolovoza (sanacija) poseduje veliki potencijal za primenu novih tehnologija i time zelenih kriterijuma u postupcima javnih nabavki.

Kada je u pitanju primena kriterijuma za dodelu ugovora, prema dostupnim podacima sa Portala javnih nabavki u oba ova predmeta nabavke jedini kriterijum za dodelu ugovora je bila cena.

Za svaku od navedenih oblasti u nastavku analize navedeni su kriterijumi koji određenu nabavku čine zelenom javnom nabavkom. S obzirom na činjenicu da ne postoji domaća regulativa koja reguliše materiju zelenih javnih nabavki, metodologija je u najvećem delu preuzeta iz zvaničnih preporuka Evropske komisije.³⁵

Zajedničko za preporuke Evropske komisije za svaku od oblasti je da, u zavisnosti od područja primene, postoje kriterijumi za izbor, tehničke specifikacije, kriterijumi za dodelu i odredbe o izvršenju ugovora. Postoje dve vrste kriterijuma:

- **Osnovni kriterijumi** - osmišljeni da pojednostave postupak zelenih javnih nabavki i usredsređeni su na ekološke performanse proizvoda i kako bi administrativni troškovi za ponuđače bili što niži;
- **Sveobuhvatni kriterijumi** - uzimaju u obzir više aspekata ili više nivoe ekoloških performansi i namenjeni su naručiocima koji žele da dodatno podrže ciljeve zaštite životne sredine i promociju inovacija.

Napomena: kriterijumi ovde navedeni su prilagođeni u skladu sa važećim propisima.

Nabavka motornih vozila - Prema dostupnim podacima motorna vozila u Evropi učestvuju skoro sa jednom četvrtinom u emisiji efekta staklene bašte³⁶. Istovremeno, države članice EU su imale obavezu prema izmenjenoj Direktivi o promociji čistih i

[asphalt.org%2Findex.php%2Fdownload_file%2Fview%2F433%2F312%2F&usg=AOvVaw0AXUa-kPIRVgF9S-ynWLZk](https://www.asphalt.org%2Findex.php%2Fdownload_file%2Fview%2F433%2F312%2F&usg=AOvVaw0AXUa-kPIRVgF9S-ynWLZk)).

³³ Lignin leads the way, World's first lignin bio-asphalt road, (<https://www.biofuelsdigest.com/bdigest/2021/06/06/lignin-leads-the-way-worlds-first-lignin-bio-asphalt-road-lignins-array-of-applications-and-more/>).

³⁴ Identifying products and services for which green procurement criteria would allow for high impact in Serbia, based on Slovenian and other EU MSs experience, Petra Ferk, Boštjan Ferk, Inštitut za javno-zasebno partnerstvo, page 28.

³⁵ https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_gpp_criteria_en.htm

³⁶ Identifying products and services for which green procurement criteria would allow for high impact in Serbia, based on Slovenian and other EU MSs experience, Petra Ferk, Boštjan Ferk, Inštitut za javno-zasebno partnerstvo, page 30.

energetski efikasnih transportnih vozila³⁷ da do 2. avgusta 2021. godine usklade svoj pravni okvir sa ovom direktivom. Cilj ove direktive je da naručiocu u državama članicama povećaju učešće vozila za niskom i nultom emisijom kroz javne nabavke. Preciznije, u Direktivi se navodi da ova direktiva zahteva da države članice obezbede da naručiocu uzmu u obzir uticaj na životnu energiju (lifetime energy) i životnu sredinu, uključujući potrošnju energije i emisiju CO² i određenih zagađivača, kada se sprovodi nabavka određenih motornih vozila sa ciljem promocije i stimulacije tržišta za čista i energetski efikasna vozila, kao i unapređenje doprinosa transportnog sektora ekološkoj, klimatskoj i energetskoj politici Unije (član 1. Direktive).

Jedna od mera koju sprovodi Vlada Republike Srbije za poboljšanje kvaliteta vazduha i u cilju unapređenja kvaliteta životne sredine je podsticanje kupovine električnih vozila, kao i hibridnih vozila. Konkretno, Uredbom o uslovima i načinu sprovođenja subvencionisane kupovine novih vozila koja imaju isključivo električni pogon, kao i vozila koja uz motor sa unutrašnjim sagorevanjem pokreće i električni pogon (hibridni pogon) ("Sl. glasnik RS", br. 132/2021) su definisani uslovi za dobijanje subvencija za kupovinu navedenih vozila. Ukupan budžet za ovu namenu iznosi 15 miliona dinara. Pored toga, grad Beograd je sproveo u prethodnom periodu nabavku električnih autobusa, pošto su istraživanja pokazala da javni prevoz ima uticaj na kvalitet vazduha.

Prema dostupnim podacima sa Portala javnih nabavki, u periodu od septembra 2020. godine septembra 2021. godine dodeljeno je 25 ugovora za nabavku vozila, čija konačna ugovorena vrednost iznosi 133 miliona dinara sa pdv-om. Kod svih ovih nabavki kriterijum za dodelu ugovora je bila cena.

S obzirom da Srbija je u procesu pridruživanja EU, jedan od koraka koji bi doprineo ne samo ispunjenju preuzetih obaveza, već i rešavanju problema zaštite životne sredine jeste primena zelenih kriterijuma (od tehničke specifikacije, kriterijuma za izbor privrednog subjekta, pa do kriterijuma za dodelu ugovora) za nabavku motornih vozila koja koriste druga goriva kao što su električna energija, prirodni gas ili hidrogen.

Nabavka organske hrane (usluge kateringa) - Ustanovljeno je da proces proizvodnje hrane može značajno da doprinese očuvanju životne sredine. Upotreba organskih đubriva i drugih tehnologija koja doprinose održivoj proizvodnji smanjuje negativan uticaj na životnu sredinu, doprinosi racionalnijoj upotrebi zemljišta i ostalih prirodnih resursa, ali i poboljšanju opšteg zdravlja stanovništva. Nabavka organske hrane (usluge kateringa) je posebno važno za naručioce koji nabavljaju u velikim količinama, kao što su osnovne i srednje škole, organi pri Ministarstvu odbrane, Ministarstvu unutrašnjih poslova, bolnice i slično.

³⁷ Directive (EU) 2019/1161 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive 2009/33/EC on the promotion of clean and energy efficient road transport vehicles, OJ L 188, 12.7.2019, p. 116
130

Primera radi, u Sloveniji je Uredbom propisano da za svaki pojedinačni ugovor mora da se ispuni cilj, a u slučaju nabavke organske hrane to je da udeo organske hrane u odnosu na ukupnu procenjenu količinu hrane izraženu u kilogramima iznosi najmanje 15%. Važno je podsetiti da naručilac ima mogućnost da bira na koji način će ostvariti cilj definisan ovom Uredbom. Pored toga, treba napomenuti su nadležne institucije, pre nego što je usvojena ova Uredbu, održali konsultacije s tržištem kako bi utvrdili koje su mogućnosti potencijalnih ponuđača kako se ne bi ograničila konkurencija. Dodatno, u cilju olakšavanja istraživanja tržišta za nabavku dobara, u ovom slučaju proizvoda organskog porekla, napravljena je online platforma – Katalog hrane. Ova platforma omogućava naručiocima ne samo da dobiju podatke o okvirnoj ceni na tržištu, već i o: standardima proizvodnje, alergenima, nutritivnoj vrednosti, sertifikatima, lokaciji proizvodnje itd, što bi im pomoglo da uspešno primene zelene kriterijume za nabavku dobara tj. hrane. U planu je da se napravi elektronska baza zelenih građevinskih proizvoda.

Kada je u pitanju situacija u Srbiji, prema dostupnim podacima sa Portala javnih nabavki, od septembra 2020. godine do septembra 2021. godine sprovedeno je 24 postupka nabavke hrane (hrane i pića) čija ukupna vrednost iznosi 87 miliona dinara. Jedan od najvećih naručikaca hrane su osnovne i srednje škole. Konkretno, prema zvaničnim podacima u Srbiji radi 3265 redovnih osnovnih škola³⁸, dok srednjih škola ima 517³⁹. Sa druge strane, poslednjih nekoliko godina se povećao broj proizvođača koji su uključeni u organsku proizvodnju. Konkretno, tokom 2019. godine 6.261 proizvođača je bilo uključeno u sertifikovanu organsku proizvodnju, od čega 534 nosilaca sertifikata, a 5.727 kooperanata u sistemu grupne sertifikacije⁴⁰. S tim u vezi došlo je i do povećanja površina pod organskoj proizvodnjom, te u 2019. godini iznosilo 21.265 hektara tj. 0.61% od ukupnog korišćenog poljoprivrednog zemljišta.

Na osnovu navedenog, može se zaključiti da nabavka organske hrane (usluge kateringa) poseduju veliki potencijal za primenu zelenih kriterijuma.

³⁸ Osnovno obrazovanje – kraj školske godine, Republički zavod za statistiku, (<https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=8253&a=11&s=1102?s=1102>).

³⁹ Srednje obrazovanje – kraj školske godine, Republički zavod za statistiku, (<https://www.stat.gov.rs/sr-latn/vesti/statisticalrelease/?p=8254&a=11&s=1103?s=1103>)

⁴⁰ Organska proizvodnja u Srbiji, Nacionalno udruženje za razvoj organske proizvodnje Serbia Organika, 2020, (<https://serbiaorganica.info/wp-content/uploads/2021/01/ORGANSKA-PROIZVODNJA-U-SRBII-2020-online-1.pdf>).

5. Primeri kriterijuma za odabrane predmete nabavki

➤ Projektovanje i izgradnja poslovnih zgrada:

Ova grupa kriterijuma za zelene javne nabavke odnosi se na proces nabavke poslovnih zgrada, uključujući njihovo projektovanje, pripremu lokacije, izgradnju, održavanje i svakodnevno upravljanje. Grupu proizvoda „poslovne zgrade“ čine zgrade u kojima se uglavnom odvijaju administrativne, birokratske i činovničke aktivnosti. Osim toga, poslovna zgrada EU zakonodavstvom je definisana kao: „Zgrada čija je primarna funkcija pružanje prostora za administrativne, finansijske, profesionalne ili korisničke usluge. Poslovni prostor mora zauzimati značajnu većinu ukupne bruto površine zgrade. Zgrada može imati druge vrste prostora, poput soba za sastanke, učionica za obuku, soba za osoblje ili tehničkih prostorija“.

U Republici Srbiji, Zakon o stanovanju i održavanju zgrada ("Sl. glasnik RS", br. 104/2016 i 9/2020 - dr. zakon) definiše da su poslovne zgrade, zgrade koje su namenjene za obavljanje delatnosti i koriste se za tu namenu, a sastoje se od jednog ili više poslovnih prostora;

Projektovanje i izgradnja poslovnih zgrada obuhvata više različitih faza:

1. Izbor projektnog tima i izvođača radova;
2. Detaljno projektovanje i zahtevi za efikasnost;
3. Radovi na stavljanju van pogona, rušenju i pripremi lokacije;
4. Izgradnja zgrade ili radovi na značajnom renoviranju;
5. Instaliranje energetske sistema ili pružanje energetske usluga;
6. Završetak radova i primopredaja;

U pogledu kriterijuma životnog veka proizvoda potrebno je ispuniti sledeće:

- Projektovanje i izgradnja sa ciljem postizanja visoke energetske efikasnosti i niske emisije CO₂;
- Ugradnja energetske efikasne i obnovljive tehnologije koje koriste mogućnosti specifične za lokaciju za smanjenje potrošnje energije i emisije CO₂;
- Dizajn i specifikacije za smanjenje uticaja na životnu sredinu i korišćenje resursa povezanih sa građevinskim materijalima;
- Dizajn, specifikacije i upravljanje lokacijama radi smanjenja količine građevinskog otpada i otpada od rušenja i upotrebe građevinskih proizvoda ili materijala sa visokim procentom reciklažnog ili ponovo korišćenog proizvoda;
- Specifikacije opreme i završna obrada za smanjenje opasnih emisija vazduha u zatvorenom prostoru;
- Dizajn ventilacije za obezbeđivanje zdravog vazduha i smanjenje ulaska zagađenja vazduha;

- Specifikacija i instalacija tehnologija za uštedu vode;
- Instaliranje fizičkih i elektronskih sistema za podršku tekućem smanjenju potrošnje energije, potrošnje vode i stvaranju otpada koje izazivaju upravnici objekata i korisnici;
- Formiranje planova parkinga osoblja radi smanjenja potrošnje goriva i emisije CO₂, uključujući infrastrukturu za podršku korišćenja električnih vozila i bicikla.

IZRADA TEHNIČKE DOKUMENTACIJE I/ILI IZVOĐENJE RADOVA NA IZGRADNJI/REKONSTRUKCIJI

Tehnički i stručni kapaciteti	
Spisak izvedenih radova	
Pravni osnov	Član 117. stav 1. - Naručilac može da odredi uslove u pogledu tehničkog i stručnog kapaciteta kojima se obezbeđuje da privredni subjekt ima potrebne kadrovske i tehničke resurse i iskustvo potrebno za izvršenje ugovora o javnoj nabavci sa odgovarajućim nivoom kvaliteta, a naročito može da zahteva da privredni subjekt ima dovoljno iskustva u pogledu ranije izvršenih ugovora.
Dodatni opis kriterijuma	<p>Ponuđač mora ispuniti sledeći kriterijum za izbor privrednog subjekata u postupku javne nabavke u pogledu tehničkog kapaciteta i to:</p> <p>1. u prethodne tri/pet godina izvršio je poslove izrade tehničke dokumentacije/izgradnje objekata koji su ispunili ili premašili zahteve za zaštitu životne sredine koje je postavio naručilac</p>
	<p>Ponuđač mora ispuniti sledeći kriterijum za izbor privrednog subjekata u postupku javne nabavke u pogledu tehničkog kapaciteta i to:</p> <p>2. u prethodne tri/pet godina izvršio je poslove izrade tehničke dokumentacije/izgradnje objekata koji postižu ekološke performanse koje premašuju minimalne zahteve relevantnih građevinskih propisa (Zakon o planiranju i izgradnji, Zakon o energetskej efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije, Pravilnik o energetskej efikasnosti zgrada) u vezi sa sledećim aspektima:</p> <ul style="list-style-type: none"> - projektovanje energetskej efikasne objekata i sistema zgrada za izgradnju ili rekonstrukciju/investiciono održavanje (izabrati prema potrebi), uključujući, ako je moguće, podatke o izmerenoj energetskej efikasnosti po m² iz završenih projekata, uključujući grejanje, hlađenje, osvetljenje, toplu vodu i pomoćnu opremu - instalacioni sistem za nadzor energije u zgradama, koji daje uputstva upravicima zgrada o radu sistema i njihovoj upotrebi za određivanje obrazaca potrošnje energije u zgradama, - projektovanje zgrada sa efikasnom potrošnjom vode, uključujući izmerenu potrošnju vode po zaposlenom iz završenih projekata, specifikacija, nabavka i ugradnja građevinskog materijala sa niskim uticajem na životnu sredinu. Uključuje upućivanje na deklaracije organskih proizvoda u skladu sa ISO 14025 ili EN 15804

Način dokazivanja ispunjenosti kriterijuma	1. Potvrde naručilaca u vezi sa relevantnim ugovorima u prethodne tri/pet godina koji ispunjavaju navedeni uslov; 2. Uvid u tehničku dokumentaciju/glavni projekat za koji je izdata građevinska dozvola za predmetne radove
Tehnička lica ili tela - kontrola kvaliteta	
Pravni osnov	Član 117. stav 1. - Naručilac može da odredi uslove u pogledu tehničkog i stručnog kapaciteta kojima se obezbeđuje da privredni subjekt ima potrebne kadrovske i tehničke resurse i iskustvo potrebno za izvršenje ugovora o javnoj nabavci sa odgovarajućim ni
Dodatni opis kriterijuma	ponuđač mora da poseduje sertifikat o energetske efikasnosti i to: 1. - Za izgradnju novih objekata - energetski sertifikat klase C ili tri puta veću gornju graničnu vrednost u kWh/m ² za najbolju klasu ili maksimalno 135 kWh/m ² (šta god je strože); - Za izvođenje radova na rekonstrukciji/investicionom održavanju - energetski sertifikat klase D ili četiri puta veću gornju graničnu vrednost u kWh/m ² za najbolju klasu ili maksimalno 170 kWh / m ² (šta god je strože)
	2. ponuđač mora da poseduje sertifikat o sistemu upravljanja energijom i to: Iskustvo u primeni sistema upravljanja energijom za lokacije u poslednje tri godine, kao što je ISO 50001 ili ekvivalentni standard, prema ugovoru o sistemima za upravljanje objektima i sistemima podrške
Način dokazivanja ispunjenosti kriterijuma	1. Dokaz da je predmetna tehnička dokumentacija dostavljena nadležnom organu radi izdavanja građevinske dozvole ili drugog propisanog akta 2. Sertifikati o sistemu upravljanja za lokacije kojima upravlja ili kojima je upravljao u poslednje tri godine

Kriterijumi za dodelu ugovora - odnos cene i kvaliteta (cena 60 pondera, kvalitet 40).

Kvalitet (u zavisnosti od samog predmeta nabavke) bi se mogao ponderisati na sledeći način:
1. 5 pondera – tehničkom dokumentacijom je predviđeno izgradnja posebna parking mesta sa pripadajućim stanicama za punjenje električnih vozila; sigurno, pokriveno i lako dostupno skladište za bicikle sa stanicama za punjenje e-bicikala
2. 10 pondera – tehničkom dokumentacijom predviđen je poseban skladišni prostor (u zgradi ili na pripadajućem zemljištu) predviđen za lakše odvajanje reciklabilnih materijala i otpadnih proizvoda
3. 10 pondera – tehničkom dokumentacijom predviđena sanitarna i kuhinjska oprema opremljena sa elementima za efikasnu potrošnju vode koji odgovaraju kriterijumima za slavine i tuševe, toalete i pisoare
4. 20 - 30 pondera – tehničkom dokumentacijom je predviđeno da projektovane vrednosti unutrašnje temperature (minimalna sobna temperatura zimi, maksimalna sobna temperatura leti) za poslovnu zgradu ispunjavaju zahteve najmanje kategorije II.

u skladu sa EN 15251
5. 20-30 pondera – predloženi projekat ispunjava zahteve u pogledu zgrada sa skoro nultom energijom u kWh/m2 ili, ako nisu identifikovane,
6. 20-30 pondera - na osnovu poređenja predloženih projekata koji, u zavisnosti od važećih nacionalnih minimalnih zahteva, uključuju potrebu za primarnom energijom: obnove: do 100 kWh/m2; novogradnja: do 60 kWh/m2.
Način dokazivanja: tehnička dokumentacija koja potvrđuje navode (1, 2 i 3); podaci o dobijenim modelovanjem sobne temperature (pod 4); Dokaz da je predmetna tehnička dokumentacija dostavljena nadležnom organu radi izdavanja građevinske dozvole ili drugog propisanog akta (pod 5 i 6).

➤ **Asfaltiranje ulica, puteva, kolovoza (sanacija):**

Zeleni kriterijumi u okviru ovog predmeta nabavke su usmereni na nekoliko elemenata. Kvalitet izgrađenog puta utiče na potrošnju goriva. Naime, prema vodiču EU za dizajn puteva, izgradnji i održavanju, smanjenje otpora kotrljanja za 10% moglo bi dovesti do 1-2% poboljšanja u potrošnji goriva.⁴¹ Pored toga, gužve u saobraćaju tokom izvođenja radova doprinose povećanju potrošnje goriva i emisije CO₂. Istovremeno, upotreba materijala, trasprot istih, izvođenje radova utiče na životnu sredinu.

Zbog toga je veoma važno, da prilikom sprovođenja ovog predmeta nabavke da se uradi:

- Analiza troškova životnog ciklusa – ponuđači moraju da procene životni ciklus materijala upotrebljenih u asfaltiranje
- Ugljenični otisak (Carbon footprint) – ponuđači moraju da procene životni ciklus potencijalnog globalnog zagrevanja upotrebljenih materijala
- Uslovljavanje upotrebe recikliranih i ponovno korišćenih materijala – ponuđači moraju da obezbede materijal sa minimalnim uslovima koji se odnose na količinu recikliranog i ponovno korišćenog materijala koji čini sastavni deo asfalta
- Uslovljavanje smanjene emisije CO₂ tokom transporta teškim materijala – Ponuđač dobija više pondera ukoliko obezbedi da transport materijala neophodnih za asfaltiranje smanjuje emisiju CO₂.

⁴¹ EU Green Public Procurement Criteria for Road Design, Construction and Maintenance, GPP, ([https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/GPP%20criteria%20Roads%20\(2016\)%20203.pdf](https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/GPP%20criteria%20Roads%20(2016)%20203.pdf)).

ASFALTIRANJE ULICA, PUTEVA, KOLOVOZA (SANACIJA)

Tehnički i stručni kapaciteti	
Spisak izvedenih radova	
Pravni osnov	Član 117. stav 1. - Naručilac može da odredi uslove u pogledu tehničkog i stručnog kapaciteta kojima se obezbeđuje da privredni subjekt ima potrebne kadrovske i tehničke resurse i iskustvo potrebno za izvršenje ugovora o javnoj nabavci sa odgovarajućim nivoom kvaliteta, a naročito može da zahteva da privredni subjekt ima dovoljno iskustva u pogledu ranije izvršenih ugovora.
Dodatni opis kriterijuma	Ponuđač mora ispuniti sledeći kriterijum za izbor privrednog subjekata u postupku javne nabavke u pogledu tehničkog kapaciteta i to u prethodne tri/pet godina izvršio je poslove asfaltiranja upotrebom recikliranih materijala.
Način dokazivanja ispunjenosti kriterijuma	Potvrde naručilaca u vezi sa relevantnim ugovorima u prethodne tri/pet godina koji ispunjavaju navedeni uslov spisak izvedenih radova asfaltiranja sa upotrebom recikliranih materijala. Nalaz nadležne institucije koja potvrđuje upotrebu navedenog materijala.
Alati, pogonska ili terenska oprema	
Pravni osnov	Član 117. stav 1. - Naručilac može da odredi uslove u pogledu tehničkog i stručnog kapaciteta kojima se obezbeđuje da privredni subjekt ima potrebne kadrovske i tehničke resurse i iskustvo potrebno za izvršenje ugovora o javnoj nabavci sa odgovarajućim nivoom kvaliteta, a naročito može da zahteva da privredni subjekt ima dovoljno iskustva u pogledu ranije izvršenih ugovora.
Dodatni opis kriterijuma	Ponuđač mora da poseduje vozila za transport koja imaju motor euro 6 standard koji kao gorivo koristi metan/biodizel.
Način dokazivanja ispunjenosti kriterijuma	Kupoprodajni ugovor o nabavci vozila koja imaju motor euro 6 standar koji kao gorivo koriste metan/biodizel Nalaz akreditovane laboratorije koja potvrđuje da navedena vozila imaju motore euro 6 standar koji koriste kao gorivo metan/biodizel.
Tehnička lica ili telo	
Pravni osnov	Član 117. stav 1. - Naručilac može da odredi uslove u pogledu tehničkog i stručnog kapaciteta kojima se obezbeđuje da privredni subjekt ima potrebne kadrovske i tehničke resurse i iskustvo potrebno za izvršenje ugovora o javnoj nabavci sa odgovarajućim nivoom kvaliteta, a naročito može da zahteva da privredni subjekt ima dovoljno iskustva u pogledu ranije izvršenih ugovora.
Dodatni opis kriterijuma	Da ima radno angažovanog diplomiranog inženjera građevine po osnovu Zakona o radu koji poseduje licencu...

Način dokazivanja ispunjenosti kriterijuma	Kupoprodajni ugovor o nabavci vozila koja imaju motor euro 6 standar koji kao gorivo koriste metan/biodizel. Nalaz akreditovane laboratorije koja potvrđuje da navedena vozila imaju motore euro 6 standard koji koriste kao gorivo metan/biodizel.
---	--

Kriterijum za dodelu ugovora – odnos cene i kvaliteta (cena 60 pondera, kvalitet 40 pondera)

Kvalitet bi mogao da se ponderiše na sledeći način:

Upotreba recikliranog materijala u sastav puta (asfalta)

- 10-20% - 5 -10 pondera
- 20-30% - 10-20 pondera
- 30-40% - 20-30 pondera

Vozilo koje koristi gorivo

- Metan – 5 pondera
- Biodizel – 10 pondera

ANEKS I – PRIMERI EU KRITERIJUMA ZA ZELENE JAVNE NABAVKE PO POJEDINIM OBLASTIMA:

1. Projektovanje i izgradnja poslovnih zgrada:

➤ *Ključni uticaji na životnu sredinu:*

- *Uticaj poslovnih zgrada na životnu sredinu:*

Uticaji se odnose na korišćenje resursa, emisije i uticaje na ekosistem povezane sa eksploatacijom, preradom i transportom sirovina. Na upotrebu resursa utiče količina otpada koji nastaje tokom proizvodnog procesa i postupaka izgradnje i rušenja na licu mesta, koji mogu imati značajno učešće u ukupnim tokovima materijala na gradilištu. Ovo ukazuje na važnost projektovanja i specifikacija za efikasnost resursa, pri čemu su najvažniji delovi zgrade: pod, krov, konstrukcija i spoljni zidovi. U tom smislu, recikliranje i ponovna upotreba građevinskog materijala i proizvoda, kao i čitavih delova zgrade, mogu doprineti smanjenju uticaja na životnu sredinu i razvoju cirkularne ekonomije.

U slučaju velikih količina građevinskog materijala velike mase, moraju se uzeti u obzir uticaji povezani sa transportom (prirodnih, recikliranih ili sekundarnih materijala) do mesta proizvodnje. Transport ovih materijala obično se vrši kamionima, što uzrokuje emisije povezane sa gorivom koje su generalno veće ili jednake emisijama za proizvodnju ovih materijala. Ako se ovi materijali transportuju na udaljenosti veće od 25 km, nastale emisije mogu značajno doprinijeti uticaju na životnu sredinu tokom faze proizvodnje glavnih delova zgrade. Smanjenje emisija povezanih sa transportom može pomoći u promovisanju upotrebe manje ekološki prihvatljivih načina transporta, kao što je transport ovih materijala železnicom ili brodom.

Dodatni faktor koji treba uzeti u obzir je vek trajanja zgrade i njenih delova. Generalno, što je duži vek glavnih strukturnih delova zgrade, to je manji njihov uticaj na životnu sredinu tokom veka trajanja. Međutim, ovo pretpostavlja da je energetska efikasnost veka zgrade u celini (uključujući fazu upotrebe i proizvodnje građevinskih proizvoda) identifikovana kao prioritet kao deo sveobuhvatnog pristupa tokom njenog životnog veka. Projektovanje je još jedan važan faktor koji naručilac mora uzeti u obzir u nastojanju da produži životni vek zgrade.

Uključivanje rešenja zasnovanih na prirodi, kao što su zeleni krovovi i zidovi, spoljna i unutrašnja staništa u dvorištu, održivi drenažni sistemi (SUDS) i ulično drveće mogu imati višestruke koristi (uz podršku biodiverzitetu). Ovo može poboljšati toplotnu efikasnost prirodnim hlađenjem, poboljšati kvalitet vazduha u zatvorenom prostoru i povećati atraktivnost i produktivnost radnog okruženja.

➤ **KRITERIJUMI ZA ZELENE JAVNE NABAVKE ZA PROJEKTOVANJE I IZGRADNJU POSLOVNIH ZGRADA I UPRAVLJANJA**

A. Odabir projektnog tima i izvođača

Stručni kapaciteti

Osnovni kriterijumi

A1. Kompetencije rukovodioca projekta

Rukovodilac projekta mora imati odgovarajuće kompetencije i iskustvo u svakoj od sledećih oblasti za koje bi bio odgovoran prema ugovoru (izabrati u skladu sa pojedinačnim ugovorom):

- upravljanje projektima građevinskih ugovora koji su ispunili ili premašili zahteve za zaštitu životne sredine koje su postavili klijenti,
- uspešna identifikacija i upravljanje uvođenjem niza ekoloških tehnologija i inovacija u dizajnu potrebnih za osiguranje bolje ekološke efikasnosti i kvaliteta,
- učešće u finansijskoj proceni ekoloških tehnologija i inovacija u dizajnu, u okviru izvođenja projekta.

Dokazi:

Informacije i reference u vezi sa relevantnim ugovorima u prethodnih pet godina u kojima su gore navedeni elementi izvedeni. Biografije osoblja koje će raditi na projektu su priložiti uz dokaze.

A2. Kompetencije projektnog tima

Konzorcijum arhitekata, konsultanata i/ili projektnog tima mora imati odgovarajuće kompetencije i iskustvo u svakoj od sledećih oblasti za koje bi bio odgovoran prema ugovoru (izabrati prema pojedinačnom ugovoru):

- upravljanje ugovorima o izgradnji koji postižu ekološke performanse koje premašuju minimalne zahteve građevinskih propisa (Zakon o planiranju i izgradnji, pravilnici) u vezi sa sledećim aspektima:
- projektovanje energetski efikasnih objekata i sistema zgrada za nove projekte izgradnje ili renoviranja (izaberite prema potrebi), uključujući, ako je moguće, podatke o izmerenoj energetskoj efikasnosti po m² iz završenih projekata, uključujući grejanje, hlađenje, osvetljenje, toplu vodu i pomoćnu opremu, - instalacioni sistem za nadzor energije u zgradama (BEMS), koji daje uputstva upravnicima zgrada o radu sistema i njihovoj upotrebi za određivanje obrazaca potrošnje energije u zgradama,
- projektovanje usluga sa efikasnom potrošnjom vode, uključujući izmerenu potrošnju vode po zaposlenom iz završenih projekata,
- specifikaciju, nabavku i ugradnju građevinskog materijala sa niskim uticajem na životnu sredinu. Uključuje upućivanje na deklaracije organskih proizvoda u skladu sa ISO 14025 ili EN 15804,
- razvoj i implementacija planova putovanja osoblja, uključujući infrastrukturu za vozila sa niskim emisijama i bicikle.

Dokazi:

Informacije i reference u vezi sa relevantnim ugovorima u prethodnih pet godina u kojima su gore navedeni elementi izvedeni. Biografije osoblja koje će raditi na

projektu.

A3. Kompetencije glavnog izvođača radova i specijalizovanih izvođača

Kriterijumi mogu biti deo postupka prethodnog odabira glavnog izvođača ili osiguravanja usluga specijalizovanih izvođača, npr. za rušenje.

Izvođač radova mora imati odgovarajuće kompetencije i iskustvo u izvršenju ugovora o izgradnji za koje je dokazano da je njima ostvarena bolji ekološki uticaj.

U slučaju ugovora o projektiranju i izgradnji, kriterijum A1. odnosi se i na zaposleni projektni tim.

Odgovarajuća područja iskustva uključuju:

- projektovanje energetske efikasnosti omotača i sistema zgrada za nove projekte izgradnje ili renoviranja, uključujući, ukoliko je moguće, izmerenu potrošnju energije po m² iz završenih projekata, uključujući grejanje, hlađenje, osvetljenje, toplu vodu i pomoćnu opremu. Ovo se primenjuje u kontekstu projekata nove izgradnje i / ili,
- instaliranje sistema za nadzor energije u zgradama (BEMS) i davanje uputstava upravicima zgrada o radu sistema,
- instaliranje sistema sa efikasnom potrošnjom vode, uključujući, ako je moguće, izmerenu potrošnju vode po zaposlenom iz završenih projekata,
- nabavka, ugradnja i verifikacija građevinskog materijala sa niskim uticajem na životnu sredinu,
- uspešno sprovođenje planova rušenja i upravljanja otpadom na gradilištu u cilju smanjenja stvaranja otpada.

Dokaz:

Informacije i reference o relevantnim ugovorima u zadnjih pet godina u kojima su izvršeni prethodno navedeni elementi. Dokazima se prilažu biografije zaposlenih koji će raditi na projektu u kojima se navodi njihovo odgovarajuće iskustvo na projektima.

A4. Kompetencije izvođača projekata, izgradnje i upravljanja i investitora u nekretnine

Ovi kriterijumi mogu biti deo procesa prethodnog izbora izvođača projekta, izgradnje i upravljanja ili investitora u nekretnine za upravljanje zgradom.

Izvođač mora imati odgovarajuće kompetencije i iskustvo u upravljanju izgradnjom i radom poslovnih zgrada za koje se pokazalo da postižu bolje ekološke performanse. Skala A1. odnosi se i na zaposleni projektni tim.

Relevantna područja iskustva uključuju:

- upravljanje projektnim timovima radi dobijanja dozvola i izgradnje poslovnih zgrada koje su ispunile zahteve klijenta u pogledu efikasnosti, uključujući i osnovu ugovora o projektovanju, izgradnji i upravljanju,
- upravljanje glavnim izvođačima za izgradnju poslovnih zgrada sa boljim ekološkim performansama, uključujući i osnovu ugovora o projektovanju, izgradnji i upravljanju,
- tekuće upravljanje objektima i sistemima za podršku radi optimizacije efikasnosti poslovnih zgrada, uključujući primenu sistema kao što je BEMS, angažovanje energetskih menadžera i stalno nadgledanje / izveštavanje o efikasnosti.

Dokazi:

Informacije i reference vezane za prethodne projekte i ugovore u poslednjih pet godina u kojima su gore navedeni elementi izvedeni. Osim toga i biografije zaposlenih koji će raditi na projektu, u kojem se navodi njihovo relevantno iskustvo na projektima.

A5. Sistem upravljanja energijom (jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

Ovi kriterijumi mogu biti deo procesa predizbora investitora i/ili operatera (upravnika objekta) poslovne zgrade.

Izvođač radova na projektovanju, izgradnji i upravljanju ili investitor u nekretnine koji će upravljati zgradom mora biti u stanju da pokaže iskustvo u primeni sistema upravljanja energijom za lokacije, kao što je ISO 50001 ili ekvivalentni standard, prema ugovoru o sistemima za upravljanje objektima i sistemima podrške.

Dokazi:

Izvođač radova na projektovanju, izgradnji i upravljanju ili investitor u nekretnine mora da dostavi sertifikate o sistemu upravljanja za lokacije kojima upravlja ili kojima je upravljao poslednje tri godine.

A. Odabir projektnog tima i izvođača

Stručni kapaciteti

Sveobuhvatni kriterijumi

A1. Kompetencije rukovodioca projekta

Rukovodilac projekta mora imati odgovarajuće kompetencije i iskustvo u svakoj od sledećih oblasti za koje bi bio odgovoran prema ugovoru (izabrati u skladu sa pojedinačnim ugovorom):

- upravljanje projektima građevinskih ugovora koji su ispunili ili premašili zahteve za zaštitu životne sredine koje su postavili klijenti,
- uspešna identifikacija i upravljanje uvođenjem niza ekoloških tehnologija i inovacija u dizajnu potrebnih za osiguranje bolje ekološke efikasnosti i kvaliteta,
- učešće u finansijskoj proceni ekoloških tehnologija i inovacija u dizajnu u okviru izvođenja projekta,
- projekti koji uključuju procenu ekoloških performansi zgrade koristeći procenu zgrade na osnovu nekoliko kriterijuma, izveštavanja i programa certifikacije,
- korišćenje sveobuhvatnih alata za procenu u projektovanju, proceni i specifikaciji zgrada sa boljim ekološkim performansama, uključujući proračun životnih troškova i procenu životnog veka.

Dokazi:

Informacije i reference u vezi sa relevantnim ugovorima u prethodnih pet godina u kojima su gore navedeni elementi izvedeni. Biografije zaposlenih koji će raditi na projektu.

A2. Kompetencije projektnog tima

Konzorcijum arhitekata, konsultanata i/ili projektnog tima mora imati odgovarajuće kompetencije i iskustvo u svakoj od sledećih oblasti za koje bi bio odgovoran prema ugovoru (izaberite prema pojedinačnom ugovoru):

- upravljanje ugovorima o izgradnji koji su ispunili ekološke performanse koje premašuju minimalne zahteve građevinskih propisa (navedite da li su propisi nacionalni, regionalni, lokalni ili drugi) u odnosu na sledeće aspekte (dodajte elemente koje naručilac smatra važnim, a ne navedene ispod),
- projektovanje energetske efikasne omotača i sistema zgrada za nove projekte izgradnje i/ili obnove (izaberite prema potrebi), uključujući, ako je moguće, podatke o izmerenoj energetske efikasnosti po m² iz završenih projekata, uključujući grejanje, hlađenje, osvetljenje, toplu vodu i pomoćnu opremu,
- specifikaciju i projektovanje opreme za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i/ili visoko efikasnu proizvodnju energije,
- instaliranje sistema za nadzor energije u zgradama (BEMS), dajući uputstva korisnicima zgrada o radu sistema i njihovoj upotrebi za određivanje obrazaca potrošnje energije u zgradama,
- projektovanje usluga sa efikasnom potrošnjom vode, uključujući izmerenu potrošnju vode po zaposlenom iz završenih projekata,
- bioklimatsku arhitekturu i dizajn prema principima pasivne gradnje radi postizanja dobre toplotne i optičke udobnosti, prirodnog prečišćavanja vazduha itd.,
- procena ekološke efikasnosti zgrade korišćenjem procene zgrade na osnovu nekoliko kriterijuma i programa sertifikacije,
- specifikaciju, nabavku i ugradnju građevinskog materijala sa niskim uticajem na životnu sredinu. Uključuje upućivanje na deklaracije organskih proizvoda u skladu sa ISO 14025 ili EN 15804, korišćenje sveobuhvatnih alata za procenu u projektovanju i specifikaciji zgrada sa boljim ekološkim performansama, uključujući proračun troškova životnog ciklusa i procenu životnog ciklusa. Uporedne studije u skladu sa ISO 14040/14044 ili EN 15978,
- dizajn, specifikacije i nadzor kako bi se osiguralo dnevno svetlo i kontrola odsjaja, toplotne udobnosti i kvaliteta zraka u zatvorenom prostoru,
- razvoj i implementacija planova putovanja osoblja, uključujući infrastrukturu za vozila i bicikle sa niskim emisijama.

Dokaz:

Informacije i reference u vezi sa relevantnim ugovorima u prethodnih pet godina u kojima su gore navedeni elementi izvedeni. Biografije zaposlenih na projektu.

A3. Nadležnosti glavnog izvođača i specijalizovanih izvođača

Ovi kriterijumi mogu biti deo procesa prethodnog izbora glavnog izvođača ili pružanja usluga specijalizovanih izvođača, na primer za rušenje, kompanija za pružanje energetske usluge.

Izvođač mora imati odgovarajuće kompetencije i iskustvo u izvršenju građevinskih ugovora za koje se pokazalo da postižu bolje ekološke performanse.

U slučaju ugovora o projektovanju i izgradnji, kriterijum A1. odnosi se i na zaposleni projektni tim.

Relevantne oblasti iskustva uključuju (u zavisnosti od projekta i odabranih kriterijuma za zelene javne nabavke):

- projektovanje energetske efikasne omotača i sistema zgrada uključujući, ako je moguće, izmjerenu potrošnju energije po m² iz završenih projekata

uključujući grijanje, hlađenje, osvjetljenje, toplu vodu i pomoćnu opremu. Ovo se primenjuje u kontekstu projekata nove izgradnje i/ili obnove (izaberite prema potrebi),

- instaliranje, puštanje u rad i (ako je potrebno) stalno upravljanje/održavanje opreme za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora i/ili visoko efikasnu proizvodnju energije,
- instaliranje sistema za nadzor energije u zgradama (BEMS) i davanje uputstava upravicima zgrada o radu sistema,
- instaliranje sistema sa efikasnom potrošnjom vode, uključujući, ako je moguće, izmerenu potrošnju vode po zaposlenom iz završenih projekata,
- implementacija dizajnerskih rešenja prema principima pasivne gradnje radi postizanja niske potrošnje energije i dobre toplotne i optičke udobnosti itd., što je dokazano postmigracijskim studijama,
- nabavka, ugradnja i pregled građevinskog materijala sa niskim uticajem na životnu sredinu. Upravljanje lancem snabdevanja kako bi se osigurala usklađenost sa sistemima procene i sertifikacije zgrada i podržale modelovane strategije efikasnosti resursa,
- uspešna implementacija planova upravljanja otpadom od rušenja na gradilištu u cilju smanjenja stvaranja otpada. Odabir i poznavanje mogućnosti tretmana otpada van lokacije,
- ugradnja elemenata koji se odnose na dnevnu svetlost i kontrolu odsjaja, toplotnu udobnost i kvalitet vazduha u zatvorenom prostoru.

Dokazi:

Informacije i reference vezane za prethodne ugovore u poslednjih pet godina u kojima su gore navedeni elementi izvedeni. Osim toga, prilažu se dokazi i prikupljeni podaci:

- pregledom treće strane,
- pregled nakon useljenja,
- analizom LCA/LCC i/ili
- prikupljanjem podataka o praćenju.

Pored toga, prilažu se biografije zaposlenih na projektu.

Dokaz:

Informacije i reference o relevantnim ugovorima u zadnjih pet godina u kojima su izvršeni prethodno navedeni elementi. Dokazima se prilažu biografije zaposlenih koji će raditi na projektu u kojima se navodi njihovo odgovarajuće iskustvo na projektima.

A4. Kompetencije izvođača projekata, izgradnje i upravljanja i investitora u nekretnine

Ovi kriterijumi mogu biti deo procesa prethodnog izbora izvođača projekta, izgradnje i upravljanja ili investitora u nekretnine za upravljanje zgradom.

Izvođač mora imati odgovarajuće kompetencije i iskustvo u upravljanju izgradnjom i radom poslovnih zgrada za koje se pokazalo da postižu bolje ekološke performanse. Skala A1. odnosi se i na zaposleni projektni tim.

Relevantne oblasti iskustva uključuju (u zavisnosti od projekta i odabranih kriterijuma za zelene javne nabavke):

- upravljanje projektnim timovima radi dobijanja dozvola i izgradnje poslovnih zgrada koje su ispunile zahteve klijenta u pogledu efikasnosti, uključujući i na

- osnovu ugovora o projektovanju, izgradnji i upravljanju,
- upravljanje glavnim izvođačima za izgradnju poslovnih zgrada sa boljim ekološkim performansama, uključujući i na osnovu ugovora o projektovanju, izgradnji i upravljanju,
- upravljanje projektnim timovima i/ili glavnim izvođačima u cilju dobijanja ocena u skladu sa ocenom zgrade na osnovu nekoliko kriterijuma i programa certifikacije,
- tekuće upravljanje objektima i sistemima za podršku radi optimizacije efikasnosti poslovnih zgrada, uključujući primenu sistema kao što je BEMS, angažovanje energetske menadžera i stalno praćenje/izveštavanje o učinku.

Dokazi:

Informacije i reference vezane za prethodne projekte i ugovore u poslednjih pet godina u kojima su gore navedeni elementi izvedeni. Biografije zaposlenih na projektu.

**A5. Sistem upravljanja energijom
(jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)**

Ovi kriterijumi mogu biti deo procesa predizbora investitora i/ili operatera (upravnika objekta) poslovne zgrade.

Izvođač radova na projektovanju, izgradnji i upravljanju ili investitor u nekretnine koji će upravljati zgradom mora biti u stanju da pokaže iskustvo u primeni sistema upravljanja energijom za lokacije, kao što je ISO 50001 ili ekvivalentni standard, prema ugovoru o sistemima za upravljanje objektima i sistemima podrške.

Dokazi:

Izvođač radova na projektovanju, izgradnji i upravljanju ili investitor u nekretnine mora da dostavi sertifikate o sistemu upravljanja za lokacije kojima upravlja ili kojima je upravljao poslednje tri godine.

B. Detaljni zahtevi za projektovanje i efikasnost zgrada

Tehničke specifikacije

Osnovni kriterijumi

B1. Minimalna energetska efikasnost

Metodologiju za izračunavanje minimalne energetske efikasnosti:

- https://www.paragraf.rs/propisi/pravilnik_o_energetskoj_efikasnosti_zgrada.html.
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=CELEX:32012R0244>

Izračunata energetska efikasnost poslovne zgrade mora zadovoljiti sledeće zahteve koji se mogu utvrditi u odnosu na energetska efikasnost ili troškove:

Energetska efikasnost:

- Za nove građevinske projekte, energetska sertifikat klase C ili tri puta veću gornju graničnu vrednost u kWh / m² za najbolju klasu ili maksimalno 135 kWh / m² (šta je strože);
- Za značajna renoviranja, energetska sertifikat klase D ili četiri puta veću gornju graničnu vrednost u kWh / m² za najbolju klasu ili maksimalno 170 kWh / m²

(šta god je strože),

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja dostavlja informacije koje dokazuju da je građevinski projekat dostavljen lokalnom organu nadležnom za nadzor izgradnje radi izdavanja dozvola u skladu sa zahtevima zelenih javnih nabavki.

Podaci se odnose na energetske performanse zgrade proračunate u skladu sa EN 15603 ili u skladu sa nacionalnom metodologijom proračuna primenljivo na lokaciju zgrade.

B2. Sistemi za upravljanje osvetljenjem

(jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

Preporučuje se da se nabavka rasvete i usluga dizajna rasvete izvrši uzimajući u obzir kriterijume iz dela 4. koji se odnosi na rasvetu.

Osim toga, korisnici mogu regulisati sisteme osvetljenja u lokalnim prostorijama ili prostorijama unutar zgrade.

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja obezbediće tehničke specifikacije za sisteme za kontrolu osvetljenja koji će se instalirati.

B3. Sistem upravljanja energijom u zgradi

Instalira se i pušta u rad sistem upravljanja energijom u zgradi (BEMS - building energy management system), koji korisnicima i upravnicima objekata daje podatke o potrošnji energije u realnom vremenu u zgradi pomoću umreženih senzora i merenja potrošnje energije najmanje svakih pola sata.

Efikasnost ključnih aspekata zgrade koje sistem može regulisati mora biti lako podesiva, odnosno osvetljenje, grejanje, hlađenje.

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju da obezbede specifikacije za BEMS, uključujući informacije o korisničkom interfejsu. Osim toga, navode da će informacije biti prikazane, isporučene i stavljene na raspolaganje barem upravnicima zgrada.

B.4. Izvori energije sa niskim ugljenikom

Ako se zgrada nalazi tako da može imati koristi od potencijalne povezanosti sa visoko efikasnim i isplativim alternativnim sistemima snabdevanja energijom, energetski sistemi zgrade moraju biti projektovani tako da se povežu sa tom infrastrukturom.

Dokaz:

Projektne timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju utvrditi gde se nalazi postojeća infrastruktura i da li bi bilo ekološki korisno da se zgrada poveže sa tom infrastrukturom. Uštedu primarne energije potrebno je kvantifikovati.

B5. Plan kretanja i infrastruktura

Referentna vrednost za plan kretanja može se kombinovati sa referentnom vrednošću za nagradu koja procenjuje kvalitet plana.

Plan postavlja posebne mere koje, uzimajući u obzir lokalni kontekst, mogu smanjiti potrebu za putovanjem do zgrade automobilom i podstaći upotrebu održivijih načina prevoza, uključujući bicikle i pešačenje, javni prevoz, vozila sa niskim emisijama.

Dizajn zgrade mora, u najmanju ruku, uključivati sigurno, natkriveno i lako dostupno skladište za bicikle. Broj mesta treba odrediti u skladu sa lokalnim standardima ili programom procene zgrada, uzimajući u obzir njihovo moguće predviđeno povećanje nakon sprovođenja plana kretanja.

Dokazi:

Projektne timovi ili izvođači moraju dostaviti građevinske planove koji prikazuju prostor za parkiranje električnih vozila i skladišta za bicikle. Osim toga, daju se pretpostavke na osnovu kojih se procenjuje potreban prostor.

B5. Skladištenje otpada koji se može reciklirati

(jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

U zgradi ili na pripadajućem zemljištu mora biti obezbeđen poseban skladišni prostor kako bi se olakšalo odvajanje reciklabilnih materijala i otpadnih proizvoda.

Veličina prostora za sakupljanje otpada određuje se na osnovu verovatnog broja korisnika kako bi se osigurao dovoljan broj kontejnera za povećanje recikliranja i istovremeni tretman preostalog otpada.

Dokazi:

Projektne timovi ili izvođači moraju dostaviti građevinske planove koji prikazuju prostor namenjen za odvajanje i sakupljanje otpada i navesti pretpostavke na osnovu kojih je procenjen potreban prostor.

B6. Instalacije za uštedu vode

(jednaki zahtevi za osnovna i sveobuhvatna merila)

Sva sanitarna i kuhinjska oprema mora biti opremljena elementima sa efikasnom potrošnjom vode koji odgovaraju kriterijumima za slavine i tuševe, toaleta i pisoare.

Kriterijumi EU za zelene javne nabavke za slavine i tuševe:

<http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/criteria/sanitari/EN.pdf>

Kriterijumi EU za zelene javne nabavke toaleta i pisoara:

<http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/criteria/toilets/criteria>Toilets en.p>

df

B7.1. Uslovi toplotne udobnosti

Projektovane vrednosti unutrašnje temperature (minimalna sobna temperatura zimi, maksimalna sobna temperatura ljeti) za poslovnu zgradu moraju ispunjavati zahteve najmanje kategorije II. u skladu sa EN 15251.

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju dostaviti podatke dobijene modelovanjem sobne temperature.

B7.2. Kontrola dnevnog svetla i odsjaja

Poslovni prostor mora imati prosečan faktor dnevne svetlosti 80% za spoljne fasade i 0,7% za unutrašnje fasade na 80% korisne površine poda. Oba se mere na visini radne površine koju odredi naručilac.

Potrebno je identifikovati mesta u zgradi koja mogu biti osetljiva na odsjaj i uspostaviti mere kontrole za ograničavanje direktnog ili indirektnog odsjaja na tim mestima.

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju dostaviti podatke dobijene modeliranjem dnevnog svetla i identifikacijom odsjaja zajedno sa strategijom kontrole odsjaja.

B7.3. Ventilacija i kvalitet vazduha

Treba navesti da ventilacioni sistem snabdeva vazduh u zatvorenom prostoru kvaliteta IDA 2 u skladu sa EN 15251.

Na lokacijama sa lošim kvalitetom spoljašnjeg vazduha, ventilacioni sistemi moraju biti projektovani tako da osiguravaju dovod čistog vazduha u kancelarije u skladu sa sledećim kriterijumima:

- otvori za dovod vazduha ne smeju se nalaziti na fasadi ili fasadama prema prometnim putevima (putevi su navedeni u pozivu za podnošenje ponuda). Ako to nije moguće, otvor treba postaviti što je moguće više iznad zemlje. Osim toga, dizajn mora biti u skladu sa smernicama A2.2. standard EN 13779,
- filteri ventilacionih sistema moraju biti u skladu sa specifikacijama u Tabeli A.5. standard EN 13779.

Loš kvalitet vazduha se definiše kao spoljni vazduh (ODA) klase 2 ili 3 u skladu sa EN 13779.

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju dokazati usaglašenost zgrade sa IDA kriterijumima kvaliteta u EN 15251. Moraju se dostaviti nacrti i planovi ventilacionih instalacija sa detaljima lokacije

otvora za dovod vazduha. Isporučuju se u fazi detaljnog projektovanja i nakon završetka. Takođe je potrebno pribaviti od lokalnih državnih organa podatke o lokalnom praćenju kvaliteta vazduha koji omogućavaju klasifikaciju lokacije u skladu sa standardom EN 13779.

Kriterijumi za dodelu ugovora

B8.1. Minimalni zahtevi za energetske efikasnost

Ovaj kriterijum dopunjuje i podstiče dalja poboljšanja performansi koja prevazilaze zahteve standarda B1.

Naručilac dodeljuje bodove u skladu sa modeliranim poboljšanjem energetske efikasnosti zgrade na osnovu onih u skali B1. Ovo se može zasnivati na klasi energetskog sertifikata ili stepenu poboljšanja od 15 kWh / m².

Dokazi:

vidi deo B1.

B8.2. Potencijal za globalno zagrevanje tokom veka trajanja zgrade

(jednaki zahtevi za osnovna i sveobuhvatna merila)

Bodovi se dodeljuju ako je kriterijum B10.1 uključen u poziv za podnošenje ponuda za deklaracije ekoloških proizvoda. Potencijal globalnog zagrevanja (GWP) predviđene energetske efikasnosti zgrade izračunava se za vek trajanja naveden u B10.1. GWP rezultati za B1. i B10.1. se sabiraju. Bodovi se dodeljuju ponuđačima sa najnižim ukupnim bruto prometom.

Ako je rezultat iz B1. izraženo u kWh, potrebno je pretvoriti u GWP faktor emisije za kombinaciju električne energije i goriva koje se koristi kako je navedeno u pravilima kategorizacije proizvoda u sistemu deklarisanja ekoloških proizvoda.

Dokazi:

Podaci o efikasnosti dobijeni proverom B1 koriste se za izračunavanje GWP. i B10.1.

B10.1. Efikasnost glavnih delova zgrade: Zbir deklaracija o ekološkim proizvodima

Ovaj kriterijum se koristi u kombinaciji sa osnovnim kriterijumom za dodelu B8. minimalni zahtevi za energetske efikasnost uzeti u obzir fazu korišćenja zgrade.

Ovaj kriterijum se može primeniti samo kada se ponuđačima dostavi procena troškova za referentnu zgradu kao osnovu za poređenje ili kada se projekti koje su dostavili različiti ponuđači uporede tokom tenderske procedure.

Tehnički ocenjivač specijalizovan za LCA pomaže u pripremi poziva za podnošenje ponuda i sprovodi pregled ponuda.

Naručilac dodeljuje bodove na osnovu poboljšanja efikasnosti radnog veka glavnih delova zgrade navedenih u Tabeli A u poređenju sa referentnom zgradom ili drugim konkurentnim projektima. Ovo se radi u skladu sa opcijom 1 (na osnovu deklaracija o ekološkim proizvodima) kako je dole prikazano.

Tabela A. Delovi zgrade koji se procenjuju

Novogradnja	Obnova
<ul style="list-style-type: none"> - temelje i podkonstrukcije - okvirna konstrukcija, uključujući grede, stubove i ploče - spoljni zidovi, obloge i izolacija - podovi i plafoni - unutrašnji zidovi - prozora - krovovi 	<ul style="list-style-type: none"> - spoljni zidovi i izolacija - pokrivanje krova i izolacije prozora - Ako su predviđeni dodatni spratovi ili proširenja zgrade koji predstavljaju više od 25% postojeće korisne površine poda, primenjuje se i lista delova za novu izgradnju.

Efikasnost se procenjuje korišćenjem deklaracija o ekološkim proizvodima koje su u skladu sa ISO 14025 ili EN 15804. U pozivu za podnošenje ponuda navode se sledeće tri metode koje će se koristiti za ocenjivanje:

- I pojednostavljena opcija: sumiranje rezultata pokazatelja potencijala globalnog zagrevanja (GWP) za svaki deo zgrade, izraženo kao ekvivalentne emisije CO₂;
- II mogućnost rezultata indikatora: sumiranje rezultata karakterizacije deklaracije ekološkog proizvoda (LCA rezultati za indikatore) za svaki deo zgrade, ili
- III mogućnost bodova ili ocena: zbir ponderisanih bodova ili ocena deklaracije o organskim proizvodima (obično broj bodova) za svaki deo zgrade.

Pravila kategorizacije proizvoda za deklaracije ekoloških proizvoda navedena su u pozivu za podnošenje ponuda i svi ponuđači moraju sumirati deklaracije ekoloških proizvoda iz pravila o kategorizaciji proizvoda koji su u skladu sa ISO 14025 ili EN 15804. Primjenjuju se samo pravila kategorizacije proizvoda koja su proverena.

Dokazi:

Projektni tim ili ponuđač za projektovanje i izgradnju ili ponuđač za projektovanje, izgradnju i upravljanje moraju dostaviti predračun troškova materijala za predloženi projekat i rezultate deklaracije ekoloških proizvoda date u izveštaju u skladu sa ISO 14025 ili EN 15804. Poređenje sa referentnom zgradom opisano je u izveštaju koji upoređuje opcije za predloženi projekat i izračunava potencijal za poboljšanje.

B10.2. Upotreba recikliranog sadržaja u betonu i zidovima

Ova skala se koristi kada svi ponuđači moraju da projektuju građevinsko rešenje betona i zidnih konstrukcija. Preporučuje se kombinovanje sa skalom B10.3., ali ne bi trebalo da se koristi ako je izabrana skala B10.1.

Ovaj kriterijum se odnosi na poslovne zgrade sa betonskim okvirima, zidovima od blokova i unutrašnjim i spoljašnjim zidovima od opeke.

Naručilac dodeljuje bodove ponuđačima koji dobiju 15% ili više recikliranog sadržaja

i/ili nusproizvoda za zbir glavnih delova zgrade u tabeli B.

Minimalni zahtevi za sadržajem mogu biti veći ako se pre tendera za glavnog izvođača postigne dogovor sa projektnim timom.

Tabela B. uključuje delove zgrade:

Novogradnja	Obnova
<ul style="list-style-type: none">- okvirna konstrukcija, uključujući grede, stubove i ploče- spoljni zidovi- podovi i plafoni- unutrašnji zidovi- krovovi- temelje i podkonstrukcije	<ul style="list-style-type: none">- spoljašnji zidovi- unutarasnji zidovi- postavljanje krova- Ako su predviđeni dodatni spratovi ili proširenja zgrade koji predstavljaju više od 25 % postojeće korisne površine poda, primenjuje se i lista delova za novogradnju

Reciklirani sadržaj se izračunava na osnovu prosečnog masenog bilansa recikliranih materijala i/ili nusproizvoda prema načinu na koji su proizvedeni i isporučeni na gradilište (prema potrebi):

- za svaku seriju gotovog betona iz koje se isporučuju isporuke na gradilište u skladu sa EN 12620 (agregati za beton) i EN 206 (beton) ili ekvivalentnim standardima,
- godišnje, za fabrički proizvedene ploče, stubove, blokove i elemente sa određenim nivoom sadržaja u skladu sa EN 12620 (agregati za beton) i EN 206 (beton) ili ekvivalentnim standardima.

Dokazi:

Ponuđači za glavnog izvođača radova, izvođača projekata i građevinskih radova ili izvođača radova na projektovanju, izgradnji i upravljanju moraju navesti ukupan reciklirani sadržaj koji kvantifikuje proporcionalni doprinos ukupnog recikliranog sadržaja ukupnoj vrednosti navedenih delova zgrade, na osnovu dostavljenih podataka proizvođača građevinskog proizvoda.

B10.3. Zahtevi efikasnosti za emisije CO2 povezane sa transportom agregata (jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

Ovaj kriterijum ne treba koristiti ako se primenjuje kriterijum B10.1. Preporučuje se kombinovanje ove skale sa B10.2. da bi se postigla ukupna korist za životnu sredinu.

Bodovi se dodeljuju srazmerno smanjenju emisija CO2 po toni agregata za upotrebu u proizvodnji glavnih delova zgrade navedenih u Tabeli C. Metoda i alat za izračunavanje emisija ekvivalenta CO2 iz transporta moraju biti navedeni u pozivu za ponudu.

Tabela C. Uključuju se delovi zgrade

Novogradnja	Obnova
<ul style="list-style-type: none"> - okvirna konstrukcija, uključujući grede, stubove i ploče - spoljni zidovi - podovi i plafoni - unutrašnji zidovi - krovovi - temelje i podkonstrukcije 	<ul style="list-style-type: none"> - spoljni zidovi - unutrašnji zidovi - montaža krova - Ako su predviđeni dodatni spratovi ili proširenja zgrade koji predstavljaju više od 25% postojeće korisne površine poda, primenjuje se i lista delova za novu izgradnju.

Dokazi:

Ponudač za projektovanje i izgradnju ili ponudač za projektovanje, izgradnju i upravljanje mora dostaviti procenu CO2 po toni za agregate koji se koriste u navedenim delovima zgrade koristeći proračunski alat naveden u pozivu za podnošenje ponuda. Potrebno je navesti način (načine) transporta i pomnožiti faktore emisije za svaki vid transporta sa odgovarajućim količinama materijala navedenim u predračunu.

B. Detaljni zahtevi za projektovanje i efikasnost zgrada

Tehničke specifikacije

Sveobuhvatni kriterijumi

B1. Minimalna energetska efikasnost

Preporučuje se konsultacija sa lokalnim vlastima nadležnim za nadzor izgradnje koje će biti u mogućnosti da daju smernice o korišćenju najprikladnijeg kriterijuma za efikasnost.

Proračunata energetska efikasnost poslovne zgrade mora zadovoljiti sledeće zahteve:

- za nove građevinske projekte, energetska certifikat klase B ili dvostruko gornju graničnu vrednost u kWh/m² za najbolju klasu ili maksimalno 100 kWh/m² (šta god je strože),
- za značajne projekte obnove, energetska certifikat klase C ili trostruko gornju graničnu vrednost za najbolju klasu ili maksimalno 135 kWh/m² (šta god je strože).

Da bi se potvrdila efikasnost grejanja i hlađenja, koristi se simulacija dinamičkog toplotnog modela prema metodi po satu u skladu sa ISO 13790. Za značajna renoviranja koriste se ulazni podaci koji odražavaju pregledane podatke o izgradnji zgrade.

Dokazi:

Projektni tim ili ponudač za projektovanje i izgradnju ili ponudač za projektovanje, izgradnju i upravljanje dostavlja dole navedene podatke koji dokazuju da je projekat zgrade dostavljen lokalnom nadzornom organu za građevinarstvo radi dobijanja dozvola u skladu sa zahtevima zelenih javnih nabavki.

Podaci se odnose na energetske performanse zgrade proračunate u skladu sa EN 15603

ili u skladu sa nacionalnom metodologijom proračuna koja se primenjuje na lokaciju zgrade. To potvrđuju rezultati modeliranja u skladu sa ISO 13790.

Proračune verifikuje nadležno telo ili procenjivač zgrada ovlašćen za primenu odgovarajućih metodologija i metoda proračuna.

B2. Sistemi za upravljanje osvetljenjem

(jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

Preporučuje se da se nabavka rasvete i usluga dizajna rasvete izvrši uzimajući u obzir kriterijume iz dela 4. koji se odnosi na rasvetu.

Osim toga, korisnici mogu regulisati sisteme osvetljenja u lokalnim prostorijama ili prostorijama unutar zgrade.

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja obezbediće tehničke specifikacije za sisteme za kontrolu osvetljenja koji će se instalirati.

B3. Sistem upravljanja energijom u zgradi

Instalira se i pušta u rad sistem upravljanja energijom u zgradi (BEMS - building energy management system), koji korisnicima i upravnicima objekata daje podatke o potrošnji energije u realnom vremenu u zgradi pomoću umreženih senzora i merenja potrošnje energije najmanje svakih pola sata.

Efikasnost ključnih aspekata zgrade koje sistem može regulisati mora biti lako podesiva, odnosno osvetljenje, grejanje, hlađenje. Pored toga, sistem mora omogućiti:

- analizu i regulaciju potrošnje energije za različite zone unutar zgrade (barem za grejanje, hlađenje, osvetljenje),
- optimizaciju efikasnosti u skladu sa uslovima okoline unutar i izvan zgrade, i
- dijagnozu razloga za svako odstupanje od projektovane efikasnosti.

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju da obezbede specifikacije za BEMS, uključujući informacije o korisničkom interfejsu. Osim toga, navode da će informacije biti prikazane, isporučene i stavljene na raspolaganje barem upravnicima zgrada.

B.4. Izvori energije sa niskim ugljenikom

Najmanje 10% primarnih energetske potrebe zgrade mora biti pokriveno snabdevanjem/proizvodnjom iz lokalnih obnovljivih izvora energije ili visoko efikasnim i isplativim alternativnim sistemima instaliranim na zemljištu koje pripada zgradi ili se deli sa drugim zgradama.

Minimalni zahtev može varirati u zavisnosti od lokalnog konteksta. Ovo se može utvrditi u skladu sa lokalnom politikom prostornog planiranja i/ili preliminarnom studijom

lokacije.

Dokazi:

Projektni tim ili ponuđač projektovanja i izgradnje ili ponuđač projekta, izgradnje i upravljanja moraju dostaviti projekte i nacрте energetskih sistema koji će se instalirati zajedno sa proračunima njihove modelovane proizvodnje energije i neto doprinosa primarnoj potrošnji energije u zgradi.

B5. Plan kretanja i infrastruktura

Plan postavlja posebne mere koje, uzimajući u obzir lokalni kontekst, mogu smanjiti potrebu za putovanjem do zgrade automobilom i podstaći upotrebu održivijih načina prevoza, uključujući bicikle i pešačenje, javni prevoz, vozila sa niskim emisijama.

Projekat zgrade mora minimalno uključivati prostor i infrastrukturu za sledeće načine prevoza:

- električna vozila: posebna parking mesta sa pripadajućim stanicama za punjenje električnih vozila,
- skladište za bicikle: sigurno, pokriveno i lako dostupno skladište za bicikle sa stanicama za punjenje e-bicikala.

U oba slučaja, broj lokacija treba odrediti u skladu sa lokalnim standardima ili zahtevima programa procene zgrada.

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođači moraju dostaviti građevinske planove koji prikazuju prostor za parkiranje električnih vozila i skladišta za bicikle. Osim toga, daju se pretpostavke na osnovu kojih se procenjuje potreban prostor.

B5. Skladištenje otpada koji se može reciklirati

(jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

U zgradi ili na pripadajućem zemljištu mora biti obezbeđen poseban skladišni prostor kako bi se olakšalo odvajanje reciklabilnih materijala i otpadnih proizvoda.

Veličina prostora za sakupljanje otpada određuje se na osnovu verovatnog broja korisnika kako bi se osigurao dovoljan broj kontejnera za povećanje recikliranja i istovremeni tretman preostalog otpada.

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođači moraju dostaviti građevinske planove koji prikazuju prostor namenjen za odvajanje i sakupljanje otpada i navesti pretpostavke na osnovu kojih je procenjen potreban prostor.

B6. Instalacije za uštedu vode

(jednaki zahtevi za osnovna i sveobuhvatna merila)

Sva sanitarna i kuhinjska oprema mora biti opremljena elementima sa efikasnom potrošnjom vode koji odgovaraju kriterijumima za slavine i tuševe, toalete i pisoare.

Kriterijumi EU za zelene javne nabavke za slavine i tuševe:

<http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/criteria/sanitari/EN.pdf>

Kriterijumi EU za zelene javne nabavke toaleta i pisoara:

[http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/criteria/toilets/criteria Toilets en.pdf](http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/criteria/toilets/criteria>Toilets en.pdf)

B7.1. Uslovi toplotne udobnosti

Projektovane vrednosti unutrašnje temperature (minimalna sobna temperatura zimi, maksimalna sobna temperatura ljeti) za poslovnu zgradu moraju ispunjavati zahteve najmanje kategorije II. u skladu sa EN 15251.

Skladnost se dokazuje simulacijom dinamičkog toplotnog modela prema metodi po satu u skladu sa ISO 13790 ili ekvivalentnim standardom

Dokazi:

Projektne timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju dostaviti podatke dobijene modelovanjem sobne temperature.

B7.2. Kontrola dnevnog svetla i odsjaja

Dinamičko modeliranje se koristi za dokazivanje da korisni poslovni prostor tokom godine postiže najmanje 55% sati korišćenja:

- prostorna autonomija dnevnog svetla od 300 luksa na radnoj površini i
- vrednost verovatnoće odsjaja pri dnevnom svetlu od 40% za mesta veća od 1 000 luksa (bez ugrađenih mera za zaštitu od sunca).

Oba se mere na visini radne površine koju odredi naručilac. Vrednost verovatnoće odsjaja na dnevnom svetlu meri se za prozore u visini očiju.

Dokazi:

Projektne timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju dostaviti podatke dobijene modeliranjem dnevnog svetla i identifikacijom odsjaja zajedno sa strategijom kontrole odsjaja.

B7.3. Ventilacija i kvalitet vazduha

Treba navesti da ventilacioni sistem isporučuje vazduh kvaliteta IDA 1 u skladu sa EN 15251.

Na lokacijama sa lošim kvalitetom spoljašnjeg vazduha, ventilacioni sistemi moraju biti projektovani tako da osiguravaju dovod čistog vazduha u kancelarije u skladu sa sledećim kriterijumima:

- usisni otvori za vazduh moraju biti udaljeni najmanje 20 metara od izvora lošeg kvaliteta vazduha. Ako to nije moguće, otvor treba postaviti što je moguće više

iznad zemlje. Osim toga, dizajn mora biti u skladu sa smernicama A2.2. u standardu EN 13779,

- filteri ventilacionih sistema moraju biti u skladu sa specifikacijama u Tabeli A.5. standard EN 13779.

Loš kvalitet vazduha se definiše kao spoljni vazduh (ODA) klase 2 ili 3 u skladu sa EN 13779.

Dokazi:

Projektni timovi ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju dokazati usaglašenost zgrade sa IDA kriterijumima kvaliteta u EN 15251. Moraju se dostaviti nacrti i planovi ventilacionih instalacija sa detaljima lokacije otvora za dovod vazduha. Isporučuju se u fazi detaljnog projektovanja i nakon završetka. Takođe je potrebno pribaviti od lokalnih državnih organa podatke o lokalnom praćenju kvaliteta vazduha koji omogućavaju klasifikaciju lokacije u skladu sa standardom EN 13779.

Kriterijumi za dodelu ugovora

B8.1. Minimalni zahtevi za energetske efikasnost

Ovaj kriterijum dopunjuje i podstiče dalja poboljšanja performansi koja prevazilaze zahteve standarda B1.

Naručilac dodeljuje bodove u skladu sa modeliranim poboljšanjem energetske efikasnosti zgrade:

- u kojoj meri predloženi projekat ispunjava zahteve u pogledu zgrada sa skoro nultom energijom u kWh/m² ili, ako nisu identifikovane,
- na osnovu poređenja predloženih projekata koji, u zavisnosti od važećih nacionalnih minimalnih zahteva, uključuju potrebu za primarnom energijom:
 - obnove: do 100 kWh/m²;
 - novogradnja: do 60 kWh/m².

Bodovi se mogu dodeljivati u stepenima poboljšanja od 15 kWh/m².

U svakom slučaju, kombinacije mera za postizanje ove efikasnosti moraju rezultirati pozitivnom neto sadašnjom vrednošću kada se isplativa metodologija za javnu poslovnu zgradu izračuna u skladu s metodologijom utvrđenom u Delegiranoj uredbi Komisije br. 244/2012.

Dokazi:

vidi deo B1.

B8.2. Potencijal za globalno zagrevanje tokom veka trajanja zgrade (jednaki zahtevi za osnovna i sveobuhvatna merila)

Bodovi se dodeljuju ako je kriterijum B10.1 uključen u poziv za podnošenje ponuda za deklaracije ekoloških proizvoda. Potencijal globalnog zagrijavanja (GWP) predviđene

energetske efikasnosti zgrade izračunava se za vek trajanja naveden u B10.1. GWP rezultati za B1. i B10.1. se sabiraju. Bodovi se dodeljuju ponuđačima sa najnižim ukupnim bruto prometom.

Ako je rezultat iz B1. izraženo u kWh, potrebno je pretvoriti u GWP faktor emisije za kombinaciju električne energije i goriva koje se koristi kako je navedeno u pravilima kategorizacije proizvoda u sistemu deklarisanja ekoloških proizvoda.

Dokazi:

Podaci o efikasnosti dobijeni proverom B1 koriste se za izračunavanje GWP. i B10.1.

B9. Izvori energije sa niskim ugljenikom

Ovo merilo dopunjuje i podstiče poboljšanja efikasnosti koja prevazilaze zahteve standarda B4.

Naručilac dodeljuje bodove srazmerno dodatnoj potrebi zgrade da se primarna energija snabdeva/proizvodi iz lokalnih obnovljivih izvora energije ili visoko efikasnih alternativnih sistema instaliranih na zemljištu koje pripada zgradi ili se deli sa drugim zgradama.

Dokazi:

Tim za projektovanje (u slučaju tendera za projektovanje) ili izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju dostaviti projekte i nacрте energetskih sistema predviđenih za ugradnju sa proračunima njihove modelovane proizvodnje energije i neto doprinosa primarnoj energiji potrošnja u zgradi.

B10.1. Efikasnost glavnih delova zgrade: Zbir deklaracija o ekološkim proizvodima

Ovaj kriterijum se koristi u kombinaciji sa osnovnim kriterijumom za dodelu B8. minimalni zahtevi za energetske efikasnost uzeti u obzir fazu korišćenja zgrade.

Ovaj kriterijum se može primeniti samo kada se ponuđačima dostavi procena troškova za referentnu zgradu kao osnovu za poređenje ili kada se projekti koje su dostavili različiti ponuđači uporede tokom tenderske procedure.

Tehnički ocenjivač specijalizovan za LCA pomaže u pripremi poziva za podnošenje ponuda i sprovodi pregled ponuda.

Naručilac dodeljuje bodove na osnovu poboljšanja efikasnosti radnog veka glavnih delova zgrade navedenih u Tabeli A u poređenju sa referentnom zgradom ili drugim konkurentnim projektima. Ovo se radi u skladu sa opcijom 1 (na osnovu deklaracija o ekološkim proizvodima) kako je dole prikazano.

Tabela A. Delovi zgrade koji se procenjuju

Novogradnja	Obnova
- temelje i podkonstrukcije	- spoljni zidovi i izolacija
- okvirna konstrukcija, uključujući grede, stubove i ploče	- pokrivanje krova i izolacije prozora

- spoljni zidovi, obloge i izolacija
- podovi i plafoni
- unutrašnji zidovi
- prozora
- krovovi

- Ako su predviđeni dodatni spratovi ili proširenja zgrade koji predstavljaju više od 25% postojeće korisne površine poda, primenjuje se i lista delova za novu izgradnju.

Performanse se procenjuju sprovođenjem procene veka trajanja zgrade (LCA) u skladu sa ISO 14040/14044 ili EN 15978. U pozivu za podnošenje ponuda navode se sledeće metode koje će se koristiti za ocenjivanje:

- I rezultati kategorije uticaja: sumirani rezultati karakterizacije za svaki pokazatelj dobijeni tom LCA metodom;
- II broj bodova na osnovu alata LCA: jedinstveni broj bodova dobijenih korišćenjem nacionalnih ili regionalnih alata LCA za zgrade koje koriste javne vlasti;
- III broj bodova zasnovanih na LCA u programu ocenjivanja zgrada: normalizovana i ponderisana ocena dobijena iz merila zasnovanih na LCA u nacionalnom ili regionalnom programu ocenjivanja zgrada i sertifikacije koji koriste javna tela.

U svakom slučaju, metodologija mora uključivati barem pokazatelje kategorije LCA.

Ako se analiza LCA izvrši pre nabavke glavnog izvođača, projektni tim dostavlja naručiocu sažetak ključnih tehničkih pretpostavki kako bi se one mogle uključiti u specifikaciju tendera.

Pravila kategorizacije proizvoda za deklaracije ekoloških proizvoda navedena su u pozivu za podnošenje ponuda i svi ponuđači moraju sumirati deklaracije ekoloških proizvoda iz pravila o kategorizaciji proizvoda koji su u skladu sa ISO 14025 ili EN 15804. Primenjuju se samo pravila kategorizacije proizvoda koja su proverena.

Dokazi:

Tim za projektovanje ili ponuđač za projektovanje i izgradnju ili ponuđač za projektovanje, izgradnju i upravljanje moraju dostaviti procenu troškova materijala za predloženi projekat i rezultate LCA prijavljene u skladu sa ISO 14044 ili EN 15978. Poređenje sa referentnom zgradom je opisano u rezimeu izveštaja koji upoređuje opcije za predloženi projekat i izračunava potencijal za poboljšanje. Tehnički izveštaj opisuje kako se pokrivaju „tehničke tačke koje treba pokriti“.

Ako se koriste rezultati sistema ocenjivanja i sertifikacije zgrade, ovlašćeni ocenjivač zgrada ponuđača mora da obezbedi verifikaciju u skladu sa metodologijom koju koristi taj sistem.

B10.2. Upotreba recikliranog sadržaja u betonu i zidovima

Ova skala se koristi kada svi ponuđači moraju da projektuju građevinsko rešenje betona i zidnih konstrukcija. Preporučuje se kombinovanje sa skalom B10.3., ali ne bi trebalo da se koristi ako je izabrana skala B10.1.

Ovaj kriterijum se odnosi na poslovne zgrade sa betonskim okvirima, zidovima od blokova i unutrašnjim i spoljašnjim zidovima od opeke.

Naručilac dodeljuje bodove ponuđačima koji dobiju 30% ili više recikliranog sadržaja

i/ili nusproizvoda za zbir glavnih delova zgrade u tabeli B.

Minimalni zahtevi za sadržajem mogu biti veći ako se pre tendera za glavnog izvođača postigne dogovor sa projektnim timom.

Naručilac može odlučiti da dodeli više bodova za ponovno korišćeni sadržaj u skladu sa lokalnim uslovima. Ovo može uključivati davanje prioriteta projektima koji ponovo koriste primarnu nosivu konstrukciju postojeće zgrade.

Tabela B. uključuje delove zgrade:

Novogradnja	Obnova
<ul style="list-style-type: none">- okvirna konstrukcija, uključujući grede, stubove i ploče- spoljni zidovi- podovi i plafoni- unutrašnji zidovi- krovovi- temelje i podkonstrukcije	<ul style="list-style-type: none">- spoljašnji zidovi- unutarasnji zidovi- postavljanje krova- Ako su predviđeni dodatni spratovi ili proširenja zgrade koji predstavljaju više od 25 % postojeće korisne površine poda, primjenjuje se i lista delova za novogradnju

Reciklirani sadržaj se izračunava na osnovu prosečnog masenog bilansa recikliranih materijala i/ili nusproizvoda prema načinu na koji su proizvedeni i isporučeni na gradilište (prema potrebi):

- za svaku seriju gotovog betona iz koje se isporučuju isporuke na gradilište u skladu sa EN 12620 (agregati za beton) i EN 206 (beton) ili ekvivalentnim standardima,
- godišnje, za fabrički proizvedene ploče, stubove, blokove i elemente sa određenim nivoom sadržaja u skladu sa EN 12620 (agregati za beton) i EN 206 (beton) ili ekvivalentnim standardima.

Dokazi:

Ponudāči za glavnog izvođača radova, izvođača projekata i građevinskih radova ili izvođača radova na projektovanju, izgradnji i upravljanju moraju navesti ukupan reciklirani sadržaj koji kvantifikuje proporcionalni doprinos ukupnog recikliranog sadržaja ukupnoj vrednosti navedenih delova zgrade, na osnovu dostavljenih podataka proizvođača građevinskog proizvoda.

B10.3. Zahtevi efikasnosti za emisije CO2 povezane sa transportom agregata (jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

Ovaj kriterijum ne treba koristiti ako se primenjuje kriterijum B10.1. Preporučuje se kombinovanje ove skale sa B10.2. da bi se postigla ukupna korist za životnu sredinu.

Bodovi se dodeljuju srazmerno smanjenju emisija CO2 po toni agregata za upotrebu u

proizvodnji glavnih delova zgrade navedenih u Tabeli C. Metoda i alat za izračunavanje emisija ekvivalenta CO₂ iz transporta moraju biti navedeni u pozivu za ponudu.

Tabela C. Uključuju se delovi zgrade

Novogradnja	Obnova
<ul style="list-style-type: none"> - okvirna konstrukcija, uključujući grede, stubove i ploče - spoljni zidovi - podovi i plafoni - unutrašnji zidovi - krovovi - temelje i podkonstrukcije 	<ul style="list-style-type: none"> - spoljni zidovi - unutrašnji zidovi - montaža krova - Ako su predviđeni dodatni spratovi ili proširenja zgrade koji predstavljaju više od 25% postojeće korisne površine poda, primenjuje se i lista delova za novu izgradnju.

Dokazi:

Ponuđač za projektovanje i izgradnju ili ponuđač za projektovanje, izgradnju i upravljanje mora dostaviti procenu CO₂ po toni za agregate koji se koriste u navedenim delovima zgrade koristeći proračunski alat naveden u pozivu za podnošenje ponuda. Potrebno je navesti način (načine) transporta i pomnožiti faktore emisije za svaki vid transporta sa odgovarajućim količinama materijala navedenim u predračunu.

➤ **RADOVI NA RUŠENJU I PRIPREMI GRADILIŠTA**

Radovi na rušenju i pripremi gradilišta
Tehničke specifikacije
Osnovni kriterijumi
<p>C1. Pregled i plan upravljanja otpadom</p> <p>Najmanje 55% mase neopasnog otpada nastalog tokom radova na rušenju i stavljanju van pogona, isključujući iskope i zatrpavanje, mora biti pripremljeno za ponovnu upotrebu, recikliranje i druge oblike oporavka materijala. To uključuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> I drvo, staklo, metal, ciglu, kamen, keramiku i betonski materijal odvojeni od glavnih konstrukcija zgrade; II opremu i nekonstrukcijske elemente, uključujući vrata i njihove okvire, podne obloge, plafonske obloge, gipsane ploče, plastične profile, izolacione materijale, prozorske okvire, prozorska stakla, cigle, betonske blokove i montažne elemente, armaturu. <p>Izvođač mora izvršiti nadzor pre rušenja/stavljanja van pogona kako bi utvrdio šta se može ponovo koristiti, reciklirati ili oporaviti. To uključuje:</p> <ul style="list-style-type: none"> I identifikaciju i procenu rizika povezanih sa opasnim otpadom (uključujući otpadnu električnu i elektronsku opremu) koji mogu zahtevati poseban tretman: II procenu troškova razvrstanu po različitim građevinskim materijalima i

proizvodima;

III procenu (u procentima) potencijala za ponovnu upotrebu i recikliranje na osnovu predloga za sistem odvojenog prikupljanja tokom procesa rušenja.

Identifikovani materijali, proizvodi i elementi navedeni su u proceni troškova rušenja.

Dokazi:

Glavni izvođač radova, izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja mora da podnese izveštaj o nadzoru pre rušenja/stavljanja van pogona koji sadrži gore navedene podatke.

Mora se koristiti sistem za praćenje i vođenje evidencije o nastalom otpadu. Odredište pošiljaka otpada i materijala sa opozvanim statusom otpada mora se pratiti putem otpremnica i računa. Podaci dobijeni monitoringom dostavljaju se naručiocu.

Radovi na rušenju i pripremi gradilšta

Tehničke specifikacije

Sveobuhvatni kriterijumi

C1. Pregled i plan upravljanja otpadom

Najmanje 80% mase neopasnog otpada nastalog tokom radova na rušenju i stavljanju van pogona, isključujući iskopavanje i zatrpavanje, mora biti pripremljeno za ponovnu upotrebu ili reciklažu. To obuhvata:

- I drvo, staklo, metal, cigle, keramiku i betonski materijal odvojene od glavnih konstrukcija zgrade;
- II opremu i nekonstrukcijske elemente, uključujući vrata i njihove okvire, podne obloge, plafonske obloge, gipsane ploče, plastične profile, izolacione materijale, prozorske okvire, prozorska stakla, cigle, betonske blokove i montažne elemente, armaturu.

Izvođač mora izvršiti nadzor pre rušenja/stavljanja van pogona kako bi utvrdio šta se može ponovo koristiti ili reciklirati. To uključuje:

- I identifikaciju i procenu rizika povezanih sa opasnim otpadom (uključujući otpadnu električnu i elektronsku opremu) koji mogu zahtevati poseban tretman;
- II procenu troškova razvrstanu po različitim materijalima i proizvodima koji su sastavni deo zgrade;
- III procenu (u procentima) potencijala za ponovnu upotrebu i recikliranje na osnovu predloga za sistem odvojenog prikupljanja tokom procesa rušenja.

Identifikovani materijali, proizvodi i elementi navedeni su u proceni troškova rušenja.

Dokazi:

Glavni izvođač radova, izvođač projekta i izgradnje ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja mora da podnese izveštaj o nadzoru pre rušenja/stavljanja van pogona koji sadrži gore navedene podatke.

Mora se koristiti sistem za praćenje i vođenje evidencije o nastalom otpadu. Odredište pošiljaka otpada i materijala sa opozvanim statusom otpada mora se pratiti putem otpremnica i računa. Podaci dobijeni monitoringom dostavljaju se naručiocu.

➤ **IZGRADNJA ZGRADE ILI RADOVI NA ZNAČAJNOJ OBNOVI**

Izgradnja zgrade ili radovi na značajnoj obnovi

Tehničke specifikacije

Osnovni kriterijumi

D1. Snabdevanje legalno posećenog drveta koje koristi glavni izvođač (jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

Sva drva i proizvodi od drveta koji se isporučuju prema ugovoru moraju biti legalno posećeni u skladu sa Uredbom (EU) 995/2010 (u daljem tekstu: Uredba o drvetu EU). Ove tehničke specifikacije treba kombinovati sa odredbom o izvršenju ugovora prema D7.

Dokazi:

Najkasnije do dodele ugovora, glavni izvođač mora da dostavi sledeće:

- informacije o privrednim subjektima ili trgovcima (kako je definisano u Uredbi (EU) 995/2010) koji će snabdevati drvetom i drvnim proizvodima koji se koriste u izgradnji zgrade,
- dokaze o postupcima procene rizika i ublažavanja koje su uspostavili privredni subjekti za prvo stavljanje na tržište EU drveta i proizvoda od drveta koji će se koristiti u izgradnji zgrade u skladu sa članom 6 (1) (b) i (c) Uredbe (EU) 995/2010 i, ako je primenljivo, način na koji trgovci u daljim delovima lanca snabdevanja osiguravaju sledljivost u skladu sa članom 5 Uredbe (EU) 995/2010.

D2. Instalacija i puštanje u rad energetske sistema zgrada (jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

U zavisnosti od vrste postupka nabavke, ovo se takođe može primeniti na sisteme koje je instalirao nezavisni dobavljač energetske usluga (vidi odeljak E.).

Sledeći sistemi moraju biti projektovani, instalirani i pušteni u rad u skladu sa dogovorenim projektima i specifikacijama:

- grejanje, hlađenje i ventilacija (HVAC),
- energetske tehnologije sa niskom ili nultom emisijom ugljenika,
- sistem upravljanja energijom u zgradama (BEMS),
- upravljanje osvetljenjem.

Svaki sistem prolazi funkcionalni test performansi, uključujući merenje performansi. HVAC sistemi moraju biti u skladu sa EN 12599 i, u zavisnosti od drugih ugrađenih sistema, drugim primenljivim EN, ISO ili nacionalnim standardima.

Dokazi:

Glavni izvođač ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja mora opisati i posvetiti se rutinskom funkcionalnom ispitivanju performansi kako bi se osiguralo da sistemi rade u skladu sa projektovanim parametrima. U zavisnosti od samog projekta, na mesečnom ili kvartalnom nivou, dostavljaju se izveštaji naručiocu.

D3. Upravljanje otpadom na gradilištu

Količina otpada koji nastaje tokom izgradnje i renoviranja, isključujući otpad od rušenja, mora biti manja ili jednaka 11 tona na 100 m² bruto unutrašnje površine poslovne zgrade.

Plan upravljanja otpadom na gradilištu mora biti pripremljen pre početka radova na gradilištu. Planom su uspostavljeni sistemi za odvojeno prikupljanje materijala na gradilištu za ponovnu upotrebu, reciklažu i druge oblike oporavka materijala. Plan upravljanja otpadom na gradilištu uključuje:

- I građevinske proizvode koji čine glavne delove zgrade, uključujući drvo, staklo, metal, ciglu, keramiku, beton i inertni otpad, i srodne materijale za pakovanje;
- II građevinski proizvodi koji čine deo građevinske opreme, uključujući podne obloge, plafonske obloge, gipsane ploče, plastične profile i izolacione materijale, i povezane materijale za pakovanje.

Odvojeno prikupljanje materijala za ponovnu upotrebu, recikliranje i oporavku mora biti u skladu sa hijerarhijom otpada utvrđenom u Direktivi 2008/98/EZ i Zakonom o upravljanju otpadom.

Dokazi:

Glavni izvođač, izvođač projekta i izgradnje ili izvođač radova na projektovanju, izgradnji i upravljanju mora dostaviti plan upravljanja otpadom na gradilištu koji sadrži:

- I. specifikaciju materijala sa procenama stvaranja otpada na osnovu dobre prakse;
- II. procene (u procentima) potencijala za ponovnu upotrebu na osnovu

odvojenog prikupljanja tokom procesa izgradnje;
III. procenu (u procentima) potencijala za recikliranje i oporavak materijala zasnovanu na odvojenom prikupljanju.

Mora se koristiti sistem za praćenje nastalog otpada i za praćenje odredišta pošiljaka otpada. Podaci dobijeni monitoringom dostavljaju se naručiocu.

D4. Izbor materijala i završna obrada za opremanje

Svaki materijal i završna obrada izabrani za kancelarijsku opremu moraju zadovoljiti granične vrednosti emisije date u Tabeli F. Ovaj zahtev se odnosi na:

- plafonske pločice,
- boje i lakovi,
- tekstilne podne i zidne obloge,
- laminati,
- parket.

Svi testovi se izvode na gotovom proizvodu.

Tabela F. - Granice emisije materijala i završne obrade:

Proizvod	Granične vrednosti emisija ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)	
	3 dana	28 dana
Ukupna isparljiva organska jedinjenja (TVOC)	10.000	< 2 000
Formaldehid	-	< 120

Dokazi:

Glavni izvođač radova ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju dostaviti usaglašene rezultate ispitivanja za svaki ugrađeni materijal ili završnu obradu. Određivanje emisija mora biti u skladu sa CEN/TS 16516 ili ekvivalentnim standardima ili oznakama za ispitivanje proizvoda.

Izgradnja zgrade ili radovi na značajnoj obnovi

Tehničke specifikacije

Sveobuhvatni kriterijumi

D1. Snabdevanje legalno posećenog drveta koje koristi glavni izvođač
(jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

Sva drva i proizvodi od drveta koji se isporučuju prema ugovoru moraju biti legalno posećeni u skladu sa Uredbom (EU) 995/2010 (u daljem tekstu: Uredba o drvetu EU). Ove tehničke specifikacije treba kombinovati sa odredbom o izvršenju ugovora prema

D7.

Dokazi:

Najkasnije do dodele ugovora, glavni izvođač mora da dostavi sledeće:

- informacije o privrednim subjektima ili trgovcima (kako je definisano u Uredbi (EU) 995/2010) koji će snabdevati drvetom i drvnim proizvodima koji se koriste u izgradnji zgrade,
- dokaze o postupcima procene rizika i ublažavanja koje su uspostavili privredni subjekti za prvo stavljanje na tržište EU drveta i proizvoda od drveta koji će se koristiti u izgradnji zgrade u skladu sa članom 6 (1) (b) i (c) Uredbe (EU) 995/2010 i, ako je primenljivo, način na koji trgovci u daljim delovima lanca snabdevanja osiguravaju sledljivost u skladu sa članom 5 Uredbe (EU) 995/2010.

D2. Instalacija i puštanje u rad energetske sistema zgrada
(jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

U zavisnosti od vrste postupka nabavke, ovo se takođe može primeniti na sisteme koje je instalirao nezavisni dobavljač energetske usluga (vidi odeljak E.).

Sledeći sistemi moraju biti projektovani, instalirani i pušteni u rad u skladu sa dogovorenim projektima i specifikacijama:

- grejanje, hlađenje i ventilacija (HVAC),
- energetske tehnologije sa niskom ili nultom emisijom ugljenika,
- sistem upravljanja energijom u zgradama (BEMS),
- upravljanje osvetljenjem.

Svaki sistem prolazi funkcionalni test performansi, uključujući merenje performansi. HVAC sistemi moraju biti u skladu sa EN 12599 i, u zavisnosti od drugih ugrađenih sistema, drugim primenljivim EN, ISO ili nacionalnim standardima.

Dokazi:

Glavni izvođač ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja mora opisati i posvetiti se rutinskom funkcionalnom ispitivanju performansi kako bi se osiguralo da sistemi rade u skladu sa projektovanim parametrima. U zavisnosti od samog projekta, na mesečnom ili kvartalnom nivou, dostavljaju se izveštaji naručiocu.

D3. Upravljanje otpadom na gradilištu

Količina otpada koji nastaje tokom izgradnje i renoviranja, isključujući otpad od rušenja, mora biti manja ili jednaka 7 tona na 100 m² bruto površine poslovne zgrade.

Plan upravljanja otpadom na gradilištu mora biti pripremljen pre početka radova na gradilištu. Planom su uspostavljeni sistemi za odvojeno prikupljanje materijala na gradilištu za ponovnu upotrebu, reciklažu i druge oblike oporavka materijala. Plan upravljanja otpadom na gradilištu uključuje:

1. građevinske proizvode koji čine glavne delove zgrade, uključujući drvo, staklo, metal, ciglu, keramiku, beton i inertni otpad, i srodne materijale za pakovanje;
2. građevinski proizvodi koji čine deo građevinske opreme, uključujući podne obloge, plafonske obloge, gipsane ploče, plastične profile i izolacione materijale, i povezane materijale za pakovanje.

Odvojeno prikupljanje materijala za ponovnu upotrebu, recikliranje i oporavku mora biti u skladu sa hijerarhijom otpada utvrđenom u Direktivi 2008/98/EZ i Zakonom o upravljanju otpadom.

Dokazi:

Glavni izvođač, izvođač projekta i izgradnje ili izvođač radova na projektovanju, izgradnji i upravljanju mora dostaviti plan upravljanja otpadom na gradilištu koji sadrži:

- I. specifikaciju materijala za procenu otpada i potencijale za sprečavanje nastanka otpada na osnovu dobre prakse;
- II. procene (u procentima) potencijala za ponovnu upotrebu na osnovu odvojenog prikupljanja tokom procesa izgradnje;
- III. procenu (u procentima) potencijala za recikliranje i oporavak materijala zasnovanu na odvojenom prikupljanju.

Mora se koristiti sistem za praćenje nastalog otpada i za praćenje odredišta pošiljaka otpada. Podaci dobijeni monitoringom dostavljaju se naručiocu.

D4. Izbor materijala i završna obrada za opremanje

Svaki materijal i završna obrada izabrani za kancelarijsku opremu moraju zadovoljiti granične vrednosti emisije date u Tabeli F. Ovaj zahtev se odnosi na:

- plafonske pločice,
- boje i lakovi,
- tekstilne podne i zidne obloge,
- laminati,
- parket.

Svi testovi se izvode na gotovom proizvodu.

Tabela F. - Granice emisije materijala i završne obrade:

Proizvod	Granične vrijednosti emisija ($\mu\text{g}/\text{m}^3$)
----------	---

	3 dana	28 dana
Ukupna isparljiva organska jedinjenja (TVOC)	10 000	< 1 000
Polu isparljiva organska jedinjenja (SVOC)	-	100
Formaldehid	-	< 40
Kancerogene materije - trihloretilen - Benzen - dioktil ortofatalati (DEHP) - dibutil ftalat (DBP)	< 10 ukupno četiri supstance	< 1 za svaku supstancu

Dokazi:

Glavni izvođač radova ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja moraju dostaviti usaglašene rezultate ispitivanja za svaki ugrađeni materijal ili završnu obradu. Određivanje emisija mora biti u skladu sa CEN/TS 16516 ili ekvivalentnim standardima ili oznakama za ispitivanje proizvoda.

Odredbe o izvršenju ugovora

D5. Instalacija i puštanje u rad energetske sistema zgrada

U zavisnosti od vrste postupka nabavke, ovo se takođe može primeniti na sisteme koje je instalirao nezavisni dobavljač energetske usluga (vidi odeljak E.).

Sledeći sistemi moraju biti instalirani i pušteni u rad u skladu sa dogovorenim projektima i specifikacijama:

- grejanje, hlađenje i ventilacija (HVAC),
- energetske tehnologije sa niskom ili nultom emisijom ugljenika,
- sistem upravljanja energijom zgrada (BEMS),
- upravljanje osvetljenjem.

Svaki sistem je podvrgnut testu funkcionalnih performansi, uključujući merenje performansi.

Glavni izvođač ili izvođač radova na projektovanju, izgradnji i upravljanju mora da

dostavi kopiju izveštaja o inspekciji ili sertifikata koji potvrđuje da je sistem zgrade testiran i pruža podatke koji pokazuju da sistemi rade u skladu sa projektovanim parametrima.

D6. Korišćenje recikliranog sadržaja

Kako se materijali naručuju i isporučuju na gradilište, potrebno je proveriti tvrdnje o recikliranom sadržaju za svaku seriju proizvoda.

Glavni izvođač ili izvođač radova na projektovanju, izgradnji i upravljanju mora da potvrdi ove tvrdnje pribavljanjem informacija od dobavljača (ili više) o korišćenim građevinskim proizvodima. Ovo uključuje proračune bilansa mase sa priloženim rezultatima ispitivanja serije, dokumentaciju o isporuci i/ili dokumentaciju o kontroli proizvodnje u fabrici. U svakom slučaju, podatke proverava treća strana u okviru pregleda.

D7. Snabdevanje legalno posećenim drvima

Naručilac je ovlašćen da vrši nasumične provere usaglašenosti sa tehničkom specifikacijom D1. za sve ili za određeni podskup proizvoda od drveta koji se koriste u skladu sa ugovorom.

U većini slučajeva - kada izvođač nije prva kompanija koja je plasirala drvo ili drvne proizvode na tržište, već te proizvode nabavlja od drugih - izvođač, za drvo i drvne proizvode mora osigurati sledeće:

- podatke o privrednim subjektima ili trgovcima koji su isporučili drvo i drvne proizvode koji se koriste u izgradnji zgrade,
- dokumente i druge podatke koji pokazuju da su ti proizvodi od drveta u skladu sa važećim zakonodavstvom,
- dokaze o postupcima procene rizika i ublažavanja utvrđenim u skladu sa članom 6 (1) (b) i (c) Uredbe (EU) 995/2010.

U slučajevima kada izvođač prvi put stavlja drvo ili drvne proizvode na tržište za upotrebu u građevinskom projektu izvođač mora osigurati sledeće:

- opis svake vrste drveta koja se koristi, uključujući ime i vrstu proizvoda i zajednički naziv vrste drveta i, prema potrebi, puni naučni naziv,
- naziv i adresu dobavljača drveta i proizvođača drveta,
- osigura tačnu lokaciju seče i, ako je potrebno:
 - o region unutar zemlje u kojoj je obavljena seča;
 - o koncesiju za seču;
 - o količinu (izražena u zapremini, masi ili broju jedinica),

D8. Upravljanje otpadom na gradilištu

Potrebno je pratiti sprovođenje dogovorenog plana upravljanja otpadom na gradilištu i o tome izveštavati tokom izvođenja građevinskih radova na gradilištu. Ovo uključuje čuvanje podataka o masi materijala prikupljenom odvojenim prikupljanjem materijala na licu mesta za ponovnu upotrebu i reciklažu u skladu sa obimom

opisanim u tehničkim specifikacijama.

Mora se koristiti sistem za praćenje i kvantifikaciju stvaranja otpada i materijala odvojenih za recikliranje i ponovnu upotrebu. Ovaj sistem takođe prati i proverava odredišta pošiljki otpada. Podaci dobijeni monitoringom periodično se dostavljaju naručiocu prema dogovoru.

➤ **INSTALACIJA ENERGETSKIH SISTEMA I PRUŽANJE ENERGETSKIH USLUGA**

Instalacija energetskih sistema i pružanje energetskih usluga

Tehničke specifikacije

Osnovni kriterijumi

E1. Sistemi grejanja, uključujući kogeneraciju toplote i energije (CHP)

Svi sistemi grejanja, uključujući i one koji se greju iz kogeneracionih jedinica, a koji greju vodu ili vazdušne sisteme za grejanje poslovne zgrade, moraju zadovoljiti relevantne osnovne kriterijume za zelene javne nabavke kako bi dokazali efikasnost svake tehnologije:

- za grejače u vodenim sistemima, koji uključuju kotlove i toplotne pumpe sa toplotnom snagom do 400 kW i kogeneracione jedinice sa kapacitetom proizvodnje manje od 50 kWe ili jednakim: potrebno je ispuniti tehničke specifikacije 3.1. i 3.2. Kriterijumi su dostupni na: https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/criteria/water_based/heaters_en.pdf
- za kogeneracijske jedinice, koje uključuju pogonske mašine sa kapacitetom proizvodnje električne energije većom od 50 kWe: potrebno je zadovoljiti tehničku specifikaciju 3.1.1. navodeći minimalnu godišnju ukupnu efikasnost od 75% i specifikaciju 3.2.2. koji postavlja zahteve za kogeneraciju „visoke efikasnosti“. Kriterijumi su dostupni na:
- http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/chp_GPP_product_sheet.pdf

Dokazi:

Ponuđači moraju da dostave tehničke podatke o efikasnosti proizvoda predloženih za ugradnju kako bi pokazali da će ispuniti zahteve relevantnih zelenih kriterijuma javnih nabavki.

Instalacija energetskih sistema i pružanje energetskih usluga

Tehničke specifikacije

Sveobuhvatni kriterijumi

E1. Sistemi grejanja, uključujući kogeneraciju toplote i energije (CHP)

Svi sistemi grejanja, uključujući i one koji se greju iz kogeneracionih jedinica, a koji greju vodu ili vazdušne sisteme za grejanje poslovne zgrade, moraju zadovoljiti relevantne osnovne kriterijume za zelene javne nabavke kako bi dokazali efikasnost

svake tehnologije:

- za grejače u vodenim sistemima, koji uključuju kotlove i toplotne pumpe sa toplotnom snagom do 400 kW i kogeneracione jedinice sa kapacitetom proizvodnje manje od 50 kWe ili jednakim: potrebno je ispuniti tehničke specifikacije 3.1. i 3.2. Kriterijumi su dostupni na: http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/criteria/water_based/heaters_en.pdf
- za kogeneracijske jedinice, koje uključuju pogonske mašine sa kapacitetom proizvodnje električne energije većom od 50 kWe: potrebno je zadovoljiti tehničku specifikaciju 3.2.1. navodeći minimalnu godišnju ukupnu efikasnost od 75% i specifikaciju 3.2.2. koji postavlja zahteve za kogeneraciju „visoke efikasnosti“. Kriterijumi su dostupni na:
- http://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/chp_GPP_product_sheet.pdf

Dokazi:

Ponuđači moraju da dostave tehničke podatke o efikasnosti proizvoda predloženih za ugradnju kako bi pokazali da će ispuniti zahteve relevantnih zelenih kriterijuma javnih nabavki.

➤ **ZAVRŠETAK RADOVA I PRIMOPREDAJA:**

Završetak radova i primopredaja
Tehničke specifikacije
Osnovni kriterijumi
F1. Kvalitet omotača završene zgrade
<p>Omotač zgrade i njena konstrukcija moraju biti projektovani tako da osiguraju visok standard hermetičnosti. Predviđena hermetičnost je 4 m³/(h/m²) pri pritisku od 50 paskala za novogradnju ili 8 m³/(h/m²) pri pritisku od 50 paskala za značajne obnove.</p> <p>Po završetku zgrade, glavni izvođač mora ispitati kvalitet omotača završene zgrade i njene izgradnje u skladu sa EN 13829 ili ekvivalentnim standardom kako bi se osiguralo da je postignuta efikasnost projektovanja.</p>
Dokazi:
<p>Ponuđač se obavezuje da će po završetku radova izvršiti ispitivanje nepropusnosti omotača zgrade i otkloniti sve nedostatke koji mogu nastati.</p>
Kriterijumi za dodelu ugovora
F2. Instalacija i puštanje u rad izvora niske ili nulte emisije ugljenika

(jednaki zahtevi za osnovne i sveobuhvatne kriterijume)

Dodatni bodovi se dodeljuju ponuđačima koji pružaju usluge postprodajnog održavanja koji premašuju minimalne uslove garancije kako bi se osiguralo pravilno funkcionisanje sistema.

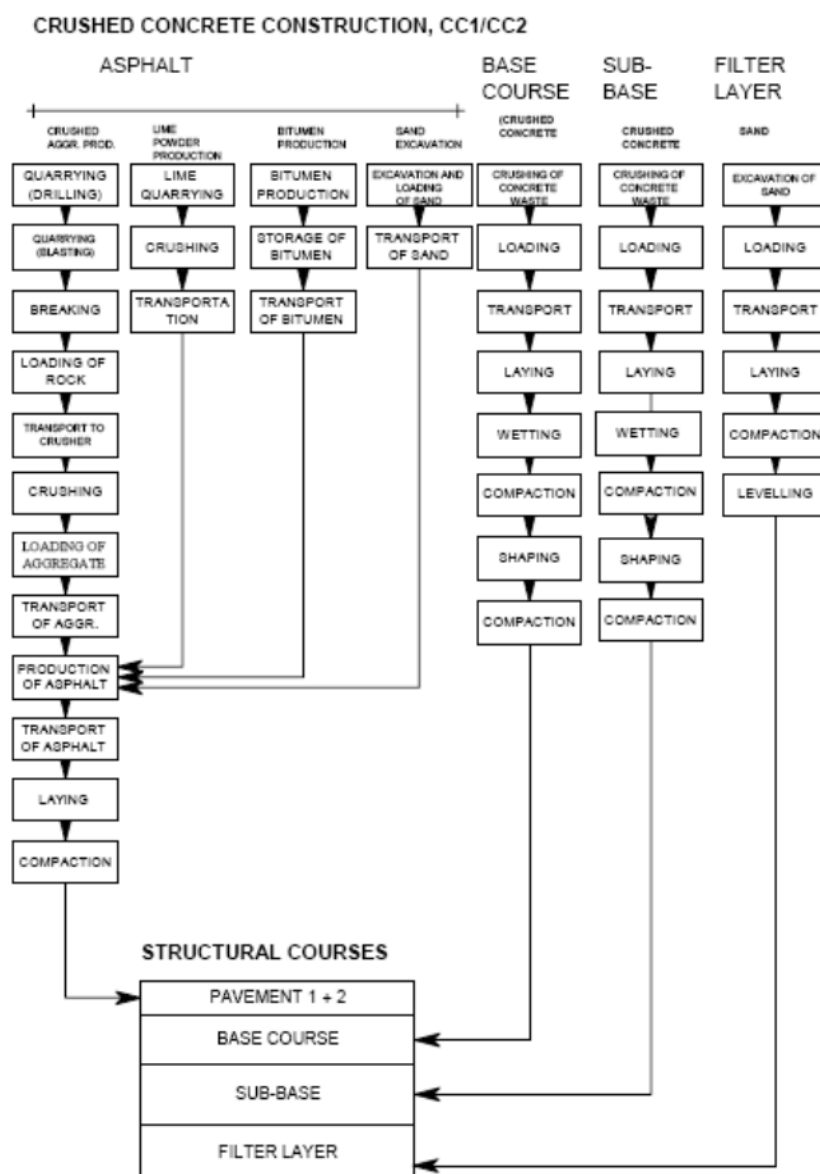
Dokazi:

Glavni izvođač ili izvođač projekta, izgradnje i upravljanja mora opisati nivo postprodajnih usluga izražen u smislu radnog vremena osoblja i tehničkog obima.

2. Faze životnog ciklusa za materijale upotrebene u izradi slojeva puta od drobljenog betona

Izgradnja puta koja obuhvata faze kao što su vađenje materijala, transporta, asfaltiranje itd. značajno utiče na životnu sredinu. U cilju sprovođenja javnih nabavki sa ciljem da se smanji negativan uticaj na životnu sredinu, naručioci mogu da daju svoj doprinos time što će u okviru konkusne dokumentacije, odnosno u kriterijumu za dodelu ugovora odnos cene i kvaliteta, element kvalitet ponderisati/bodovati kroz urađenu analizu troškova životnog ciklusa i njihov efekat na životnu sredinu.

Ilustracija 2 Faze životnog ciklusa za materijale upotrebene za izradu slojeva puta od drobljenog betona

Izvor: Green Public Procurement – Road Construction and Traffic Signs Background Report

ANEKS II – DETALJAN PREGLED PRAVNE ANALIZE

1. Pravno-institucionalni okvir u oblasti javnih nabavki sa fokusom na zelene nabavke

1.1 Zakoni

Primarni zakon koji reguliše oblast javnih nabavki u Republici Srbiji je **Zakon o javnim nabavkama** („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 91/2019, u daljem tekstu: ZJN). Osim njega, odredbe koje se odnose na javne nabavke sadržane su prevashodno u **Zakonu o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama** („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 88/2011, 15/2016 i 104/2016), ali i u nekim drugim zakonima.

➤ **Zakon o javnim nabavkama:**

ZJN uređuje pravila postupaka javnih nabavki koje sprovode naručioci ili drugi subjekti radi zaključenja ugovora o javnoj nabavci dobara, usluga ili radova, okvirnog sporazuma, kao i sprovođenja konkursa za dizajn.

Osim gore navedenog, ZJN uređuje i poslove i oblik organizovanja Kancelarije za javne nabavke, nadležnost, uređenje i druga pitanja u vezi sa delokrugom rada Republičke komisije za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki, postupak zaštite prava u postupcima javnih nabavki i drugim slučajevima u skladu sa zakonom i druga pitanja od značaja za javne nabavke.

U cilju ostvarivanja svrhe Zakona i uspešnog funkcionisanja sistema javnih nabavki, Zakonom su propisana sledeća načela:

- ✓ **Načelo ekonomičnosti i efikasnosti:**
- ✓ **Načelo obezbeđivanja konkurencije i zabrane diskriminacije:**
- ✓ **Načelo transparentnosti postupka javne nabavke:**
- ✓ **Načelo jednakosti privrednih subjekata:**
- ✓ **Načelo proporcionalnosti.**

Kada je reč o zelenim javnim nabavkama, prethodnim Zakonom o javnim nabavkama („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 124/15, 14/15 i 68/15) u članu 13. je (barem deklarativno) propisano načelo zaštite životne sredine i obezbeđivanja energetske efikasnosti. Navedenim članom Zakona bila je propisana obaveza naručioca da nabavlja dobra, usluge i radove koji ne zagađuju, odnosno koji minimalno utiču na životnu sredinu, odnosno koji obezbeđuju adekvatno smanjenje potrošnje energije - energetske efikasnost i da, kada je to opravdano, kao element kriterijuma ekonomski najpovoljnije ponude odredi ekološke prednosti predmeta javne nabavke, energetske efikasnost, odnosno ukupne troškove životnog ciklusa predmeta javne nabavke. Kao jedan od obaveznih uslova za učestvovanje u postupku javne nabavke, svaki ponuđač morao je da

dokaže da nije osuđivan za krivična dela protiv privrede, životne sredine, primanja ili davanja mita, prevare. Članom 76. Zakona, bila je propisana mogućnost da naručilac može da odredi i druge dodatne uslove za učešće u postupku javne nabavke, posebno ukoliko se odnose na socijalna i ekološka pitanja.

Novim Zakonom o javnim nabavkama („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 91/2019) načelo zaštite životne sredine nije propisano kao posebno načelo, već je u okviru opštih odredbi članom 5. propisano da su **privredni subjekti dužni da u izvršavanju ugovora o javnoj nabavci poštuju obaveze u oblasti zaštite životne sredine**, socijalnog i radnog prava, kao i obaveze iz kolektivnih ugovora, odnosno odredbe međunarodnog prava vezanog za zaštitu životne sredine, socijalno i radno pravo. U istom članu propisano je da je **spisak međunarodnih konvencija u oblasti socijalnog i radnog prava i konvencija o zaštiti životne sredine naveden u Prilogu 8. Zakona.**

Međunarodne konvencije u oblasti zaštite životne sredine na koje se poziva Zakon o javnim nabavkama jesu:

- I. Bečka konvencija o zaštiti ozonskog omotača sa prilogima I i II ("Službeni list SFRJ" - Međunarodni ugovori, broj 1/90);
- II. Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač ("Službeni list SFRJ - Međunarodni ugovori", broj 16/90 i "Službeni list Srbije i Crne Gore - Međunarodni ugovori", broj 24/04);
- III. Bazelska konvencija o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i njihovom odlaganju (Bazelska konvencija) - ("Službeni list SRJ - Međunarodni ugovori", broj 2/99);
- IV. Stokholmska konvencija o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (Stokholmska POP konvencija) - ("Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", broj 42/09) i
- V. Roterdamska konvencija o postupku davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obaveštenja za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini sa izmenama i dopunama ("Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori", broj 38/09).

Zakon nije propisao obavezu naručioca da primenjuje druge kriterijume osim cene u određenim predmetima nabavke. Članom 132. Zakona, propisano je da naručilac dodeljuje ugovor ekonomski najpovoljnijoj ponudi koju određuje na osnovu jednog od sledećih kriterijuma:

- 1) cene ili
- 2) troškova primenom pristupa troškovne efikasnosti, kao što je trošak životnog ciklusa u skladu sa članom 134. ovog zakona ili
- 3) odnosa cene i kvaliteta, odnosno troška i kvaliteta koji se ocenjuje na osnovu kriterijuma, uključujući kvalitativne, ekološke i/ili socijalne aspekte, povezane sa predmetom ugovora o javnoj nabavci, koji naročito mogu da obuhvate:

- (1) kvalitet, uključujući tehničke odlike, estetske i funkcionalne karakteristike, dostupnost, rešenje za sve korisnike, socijalne, ekološke i inovativne karakteristike, trgovinu i uslove trgovine;
- (2) organizaciju, kvalifikacije i iskustvo osoblja kome je povereno izvršenje ugovora, kada kvalitet osoblja može da ima značajan uticaj na nivo uspešnosti izvršenja ugovora ili
- (3) uslugu nakon prodaje i tehničku pomoć, uslove isporuke, kao što su datum isporuke, proces isporuke i rok isporuke ili rok izvršenja.

Značajno je pomenuti i član 111. Zakona o javnim nabavkama koji taksativno nabraja slučajeve kada je naručilac dužan da isključi privrednog subjekta iz postupka javne nabavke. S tim u vezi, članom 111. stav 1. tačka 3. Zakona propisano je da je **naručilac koji utvrdi da je privredni subjekt u periodu od prethodne dve godine od dana isteka roka za podnošenje ponuda, odnosno prijava, povredio obaveze u oblasti zaštite životne sredine**, socijalnog i radnog prava, uključujući kolektivne ugovore, a naročito obavezu isplate ugovorene zarade ili drugih obaveznih isplata, uključujući i obaveze u skladu s odredbama međunarodnih konvencija koje su navedene u Prilogu 8. Zakona, **dužan da isključi privrednog subjekta iz postupka javne nabavke**.

Međutim, u stavu 3. istog člana, predviđen je i jedan izuzetak od tog pravila, propisivanjem mogućnosti za naručioca da odustane od isključenja privrednog subjekta zbog preovlađajućih razloga koji se odnose na javni interes, kao što je javno zdravlje ili **zaštita životne sredine**. Time je ZJN harmonizovan sa Direktivom 2014/24/EU u čijoj se preambuli navodi da države mogu da predvide odstupanja od obaveznih isključenja u posebnim situacijama u kojima je zbog primarnih zahteva u opštem interesu dodela ugovora preko potrebna.

Za razliku od Zakona o javnim nabavkama iz 2012. godine, ZJN iz 2019. godine ne propisuje posebne dokaze u pogledu zaštite životne sredine, odnosno ne zahteva da ponuđači ili kandidati pri sastavljanju svojih ponuda izričito navedu da su poštovali sve važeće propise u oblasti zaštite životne sredine. Član 98. stav 3. ZJN predviđa da „*tehničke specifikacije u slučaju ugovora o javnoj nabavci dobara ili usluga podrazumevaju određivanje traženih karakteristika dobara ili usluga kao što su **nivo uticaja na životnu sredinu i klimatske promene**.*“ S tim u vezi, naručilac samostalno propisuje relevantne dokaze u dokumentaciji o nabavci, te može isključiti privrednog subjekta za kojeg sazna da postoji osnov i pribavi dokaze do trenutke donošenja odluke o isključenju.

Slika 2: EMAS⁴²

Članom 127. stav 1. ZJN-a predviđeno je da, ukoliko naručilac zahteva dostavljanje potvrda nezavisnih tela kojima se potvrđuje usaglašenost privrednog subjekta sa određenim sistemima ili

⁴² <https://emas.rs/>

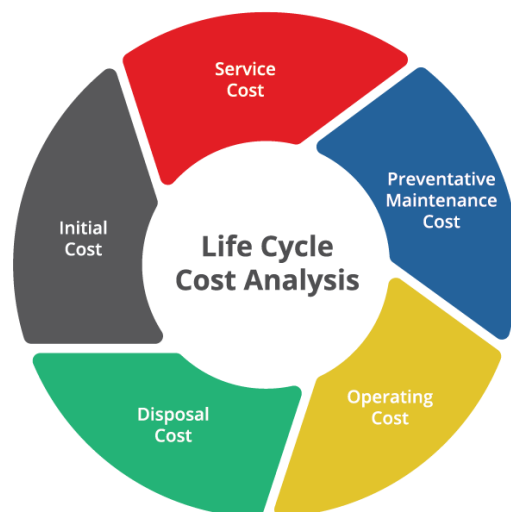
standardima za upravljanje životnom sredinom, dužan je da uputi na Sistem upravljanja zaštitom životne sredine i provere (**EMAS**) ili na druge sisteme upravljanja životnom sredinom koji se priznaju, u skladu sa zakonom kojim se uređuje zaštita životne sredine ili na standarde upravljanja životnom sredinom koji se zasnivaju na odgovarajućim evropskim ili međunarodnim standardima akreditovanih tela.

Stavom 2. istog člana propisuje se da dana pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji naručilac je dužan da prizna ekvivalentne potvrde tela osnovanih u državama članicama Evropske unije ili potvrde tela osnovanih u ostalim državama. Dakle, ukoliko privredni subjekt kao ponuđač nema pristup gore navedenim potvrdama, naručilac je dužan da prihvati dokaze o ekvivalentnim merama upravljanja životnom sredinom.

Članom 102. stavom 1. propisano je da, ako naručilac namerava da nabavi dobra, usluge ili radove **sa specifičnim ekološkim**, društvenim ili drugim karakteristikama, može u tehničkim specifikacijama, kriterijumima za dodelu ugovora ili uslovima za izvršenje ugovora da zahteva određene oznake kao dokaz da dobra, usluge ili radovi odgovaraju traženim karakteristikama pod sledećim uslovima:

- da se zahtev za oznaku odnosi isključivo na kriterijume koji su u vezi sa predmetom javne nabavke i da je odgovarajući za definisanje karakteristika predmeta javne nabavke;
- da je zahtev za oznaku određen na osnovu objektivno proverljivih i nediskriminatorских kriterijuma;
- da su oznake određene u otvorenom i transparentnom postupku uz učešće svih interesnih grupa, poput državnih organa, korisnika usluga, socijalnih partnera, potrošača, proizvođača, distributera, nevladinih organizacija i sl.;
- da su oznake dostupne svim zainteresovanim licima;
- da zahteve za oznaku određuje treće lice nad kojim privredni subjekt koji se prijavio za dobijanje oznake ne može da vrši odlučujući uticaj.

Verovatno najznačajniji institut koji se tiče zelenih javnih nabavki propisan je članom 134. ZJN, a to je **trošak životnog ciklusa**, kao jedan od kriterijuma za dodelu ugovora. Smisao ovog instituta jeste da naručioci prilikom nabavke, primera radi štampača, ne

uzimaju u obzir samo inicijalni trošak nabavke štampača, već i utrošak energije, trošak za tonere u trajanju životnog veka tonera, trošak odlaganja štampača i drugo.

Slika 3: trošak životnog ciklusa⁴³

Konkretno, ovim članom propisano je da troškovi životnog ciklusa obuhvataju:

- troškove koje snosi naručilac ili drugi korisnici, kao što su:
 - ✓ troškovi nabavke;
 - ✓ troškovi upotrebe, kao što je potrošnja energije i drugih resursa;
 - ✓ troškovi održavanja;
 - ✓ troškovi na kraju životnog ciklusa, kao što su troškovi sakupljanja i recikliranja.
- troškove pripisane spoljašnjim ekološkim faktorima povezanim sa dobrom, uslugom ili radovima tokom njihovog životnog ciklusa, pod uslovom da njihova novčana vrednost može da se odredi i proveri, a koji mogu da obuhvate troškove emisije gasova sa efektom staklene bašte i emisije drugih zagađivača, kao i druge troškove ublažavanja klimatskih promena.

S tim u vezi, propisano je da ukoliko naručilac koristi kao kriterijum trošak životnog ciklusa, dužan je da u dokumentaciji o nabavci navede podatke koje ponuđači treba da dostave i metod koji naručilac na osnovu tih podataka koristi za utvrđivanje troškova životnog ciklusa.

Kao novina u ZJN-u cilju usklađivanja sa odredbama Direktive 2014/24/EU uvodi se **partnerstvo za inovacije kao postupak u javnim nabavkama**.

⁴³ <https://www.fluxpumpsusa.com/en-US/life-cycle-cost/life-cycle-cost-defined.html>

S tim u vezi, članom 59 ZJN propisano je da partnerstvo za inovacije ima za cilj razvoj inovativnih dobara, usluga ili radova i njihovu naknadnu nabavku pod uslovom da je u skladu sa stepenom izrade i maksimalnim troškovima dogovorenim između naručioca i učesnika u partnerstvu za inovacije.

U skladu sa tim, partnerstvo za inovacije predstavlja osnov za pronalaženje inovativnih rešenja u oblasti životne sredine kojim bi se doprinelo smanjenu negativnog uticaja na životnu sredinu.

➤ **Zakon o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama**

Još jedan zakon čije se odredbe u određenoj meri odnose na zelene nabavke jeste Zakon o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 88/2011, 15/2016 i 104/2016). Ovim zakonom se uređuju uslovi i način izrade, predlaganja i odobravanja projekata javno-privatnog partnerstva, kao i uslovi i način davanja koncesije.

Javno-privatno partnerstvo

(JPP) predstavlja dugoročnu saradnju između javnog i privatnog partnera radi obezbeđivanja finansiranja, izgradnje, rekonstrukcije, upravljanja ili održavanja infrastrukturnih i drugih objekata od javnog značaja i pružanje usluga od javnog značaja.

Slika 4: Javno-privatno partnerstvo ilustracija⁴⁴

Koncesija je JPP sa elementima koncesije na osnovu kojeg je moguće komercijalno korišćenje prirodnog bogatstva, dobra u opštoj upotrebi koja su u javnoj svojini, odnosno dobra u svojini javnog tela ili obavljanje delatnosti od opšteg interesa, koje javni partner ustupa privatnom partneru, na određeno vreme, pod posebno propisanim uslovima, uz plaćanje koncesione naknade od strane privatnog, odnosno javnog partnera, pri čemu privatni partner snosi rizik vezan za komercijalno korišćenje predmeta koncesije.⁴⁵

Posebni oblici koncesije su koncesija za javne radove i koncesija za javne usluge.

Prevashodna oblast regulisanja ovog zakona jesu uslovi i način davanja koncesije, pri čemu **postupak izbora privatnog partnera jeste postupak javne nabavke, u skladu sa Zakonom o javnim nabavkama** ili postupak davanja koncesije u skladu sa tim

⁴⁴ <http://investinports.com/en/2020/06/15/the-texts-of-the-concession-agreements-for-the-sea-ports-of-olvia-and-kherson-to-get-approved/>

⁴⁵ <https://api.pks.rs/storage/assets/JPP-koncesija%20info,%20lat%20final.pdf>

zakonom. Razlika je u tome što se na kraju postupka zaključuje javni ugovor, a ne ugovor o javnoj nabavci.

Kada je reč o odredbama ovog zakona koje se tiču zelenih nabavki, najpre treba istaći član 6. stav 8. Zakona o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama, kojim je propisano **Načelo zaštite životne sredine** i obuhvata načela definisana zakonom kojim se uređuje zaštita životne sredine kao što su: načelo integralnosti, načelo prevencije i predostrožnosti, načelo očuvanja prirodnih vrednosti, održivog razvoja, načelo odgovornosti zagađivača i dr.

Članom 27. propisana sadržina predloga projekta za JPP, te je u stavu 1. tački 7. propisano da predlog treba da sadrži: “zahtevi u oblasti zaštite životne sredine, u pogledu uslova rada, bezbednosti i zaštite zdravlja i sigurnosti zaposlenih koje angažuje privatni partner;” Kao primer, u Srbiji se često sprovode projekti JPP za zamenu javne rasteve sa energetske efikasnom rasvetom.

U skladu sa članom 29. Zakona o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama, prilikom pokretanja postupka za realizaciju projekta javno-privatnog partnerstva sa elementima koncesije javno telo, pre sačinjavanja predloga za donošenje koncesionog akta, imenuje stručni tim za izradu konkursne dokumentacije koji vrši procenu vrednosti koncesije, izrađuje studiju opravdanosti davanja koncesije i preduzimanje svih ostalih radnji koje prethode postupku davanja koncesije u skladu sa odredbama ovog zakona i posebnih propisa kojima se bliže uređuje oblast iz koje je predmet koncesije.

Na osnovu ekonomskih, finansijskih, socijalnih i drugih pokazatelja i procene uticaja koncesione delatnosti na životnu sredinu, nadležno javno telo priprema predlog za donošenje koncesionog akta. Takav predlog obavezno sadrži i **podatke o uticaju koncesione delatnosti na životnu sredinu.**

Članom 34. Zakona o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama kojim se uređuje konkursna dokumentacija, stavom 5. istog člana propisano je da davalac koncesije može u konkursnoj dokumentaciji navesti tela od kojih pravno, odnosno fizičko lice koje ima interes za učestvovanje u postupku davanja koncesije može dobiti informacije o obavezama vezanim za poreze, doprinose i ostale javne prihode, **za zaštitu životne sredine**, prirodnih i kulturnih dobara, energetske efikasnost, odredbe o zaštiti na radu i o uslovima na radu koji su na snazi na području na kojem će se obavljati delatnost navedena u javnom ugovoru o koncesiji.

Po ugledu na ZJN, koji predviđa mogućnost isključenja određenog privrednog subjekta iz postupka javne nabavke, članom 56. stav 4. Zakona o javno-privatnom partnerstvu i koncesijama propisano je da i kod koncesije javni partner može privatnom partneru oduzeti prava ustanovljena javnim ugovorom ako privatni partner **obavljanjem koncesione delatnosti ugrožava životnu sredinu** i zdravlje ljudi, a mere predviđene posebnim propisima nisu dovoljne da se to spreči, na način i pod uslovima utvrđenim javnim ugovorom.

➤ Ostali zakoni

Osim navedenih zakona kojima se uređuje sistem javnih nabavki, kao i uslovi i način davanja koncesije u Republici Srbiji, postoje i odredbe drugih zakona koji u određenoj meri regulišu postupak javnih nabavki (pa i zelenih javnih nabavki), i to:

- Zakon o zaštiti životne sredine („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 135/2004, 36/2009, 36/2009 - dr. zakon, 72/2009 - dr. zakon, 43/2011 - odluka US, 14/2016, 76/2018, 95/2018 - dr. zakon i 95/2018 - dr. zakon);
- Zakon o klimatskim promenama („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 26/2021);
- Zakon o upravljanju otpadom („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 36/2009, 88/2010, 14/2016 i 95/2018 - dr. zakon);
- Zakon o energetici („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 145/2014, 95/2018 - dr. zakon i 40/2021);
- Zakon o energetskej efikasnosti i racionalnoj upotrebi energije („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 40/2021);
- Zakon o hemikalijama („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 36/2009, 88/2010, 92/2011, 93/2012 i 25/2015). i dr.

Posredna primena navedenih, kao i drugih zakona, odnosi se na primenu ZJN-a u pogledu poštovanja obaveza u oblasti zaštite životne sredine, odnosno obuhvata povrede propisa u ovoj oblasti. Te povrede mogu biti svakako brojne, s obzirom na delatnost koju vrši privredni subjekt i one se, osim u konvencijama na koje se poziva ZJN, nalaze i u mnogim drugim zakonima.

1.2 Podzakonski akti

Podzakonski akti koji su doneti u skladu sa ZJN-om i bliže uređuju pojedine oblasti su sledeći:

- Pravilnik o sadržini konkursne dokumentacije u postupcima javnih nabavki („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 21/2021);
- Pravilnik o postupku otvaranja ponuda („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 93/2020);
- Pravilnik o monitoringu nad primenom propisa o javnim nabavkama („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 93/2020);
- Pravilnik o utvrđivanju opšteg rečnika nabavke („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 93/2020);
- Pravilnik o utvrđivanju sadržine obrazaca za objavljivanje oglasa o javnoj nabavci preko Portala javnih nabavki („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 93/2020);
- Pravilnik o postupku i uslovima za sticanje sertifikata za službenika za javne nabavke i vođenju Registra službenika za javne nabavke („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 93/2020 i 21/2021);

- Pravilnik o sadržini Registra ponuđača i dokumentaciji koja se podnosi uz prijavu za registraciju ponuđača („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 17/2020 i 94/2020);
- Pravilnik o bližim uslovima, kriterijumima i postupku za dobijanje prava na korišćenje ekološkog znaka, elementima, izgledu i načinu upotrebe ekološkog znaka za proizvode i usluge („Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 49/2016);
- Odluka o utvrđivanju Spiska naručilaca iz člana 3 stav 1. tačka 1. Zakona o javnim nabavkama („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 85/2020);
- Uredba o javnim nabavkama u oblasti odbrane i bezbednosti („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 93/2020);
- Uredba o načinu obavljanja poslova centralizovanih javnih nabavki na republičkom nivou („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 116/2020).

U vezi sa zelenim kriterijumima, od velikog je značaja Pravilnik o bližim uslovima, kriterijumima i postupku za dobijanje prava na korišćenje ekološkog znaka, elementima, izgledu i načinu upotrebe ekološkog znaka za proizvode i usluge.

Kada je reč o podzakonskim aktima donetim na osnovu drugih zakona (a ne ZJN-a), značajan je broj onih koji se u određenoj meri odnose ili regulišu postupak zelenih javnih nabavki:

- Pravilnik o uslovima, sadržini i načinu izdavanja sertifikata o energetske svojstvima zgrada („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 69/2012 i 44/2018 - dr. zakon);
- Pravilnik o minimalnim kriterijumima u pogledu energetske efikasnosti u postupku javne nabavke dobara („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 111/2015);
- Uredba o vrstama proizvoda koji utiču na potrošnju energije za koje je neophodno označavanje potrošnje energije i drugih resursa („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 92/2013 i 80/2016);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti električnih sijalica i svetiljki („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 24/2014 i 59/2020);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti uređaja za klimatizaciju („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 24/2014);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti usisivača („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 24/2017);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti grejača prostora, kombinovanih grejača, kompleta grejača prostora, opreme za regulaciju temperature i solarnog uređaja i kompleta kombinovanog grejača, opreme za regulaciju temperature i solarnog uređaja („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 17/2018);
- Pravilnik o označavanju energetske efikasnosti grejača vode, rezervoara tople vode i kompleta grejača vode i solarnog uređaja („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 67/2018);
- Pravilnik o označavanju i obeležavanju tekstilnih proizvoda („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 1/2014 i 86/2019) i dr.

2. Strateška dokumenta

Potpuna primena propisa (zakona i podzakonskih akata) nije moguća bez donošenja odgovarajućih strateških dokumenata. Shodno tome, pojedini strateški dokumenti su relevantni i za primenu propisa iz oblasti zelenih javnih nabavki. U najvažnije strateške dokumente spadaju:

- Program razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji za period 2019-2023. godine („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 82/2019);
- Akcioni plan za 2021. godinu za sprovođenje programa razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji za period 2019 - 2023. godine („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 46/2021);
- Strategija uvođenja čistije proizvodnje u Republici Srbiji („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 17/2009);
- Nacionalna strategija održivog korišćenja prirodnih resursa i dobara („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 33/2012);
- Nacionalni akcioni plan za korišćenje obnovljivih izvora energije Republike Srbije („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 53/2013) i dr.

Osim navedenih strateških dokumenata, dodatno treba istaći **Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju** čija izrada je u toku i koji bi, kada bude bio donet, trebalo da predstavlja veoma važan strateški dokument u primeni zelenih javnih nabavki.

Kada su u pitanju važeći strateški dokumenti, najznačajniji za zelene javne nabavke su svakako **Program razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji za period 2019 - 2023. godine i Akcioni plan za 2021. godinu za sprovođenje programa razvoja javnih nabavki u Republici Srbiji za period 2019 - 2023. godine.** Jedan od posebnih strateških ciljeva Programa razvoja jeste i promovisanje i podsticanje ekološkog i socijalnog aspekta u javnim nabavkama i inovacijama. U okviru ovog posebnog cilja navedenog u tački 3.4. ističe se da, pored direktnih mera kojima se sprovode ciljevi politike zaštite životne sredine, država može i indirektno, preko javnih nabavki, da doprinese realizaciji promovisanja i podsticanja ekološkog aspekta u javnim nabavkama.

Akcionim planom definisan je opšti cilj – dalji razvoj modernog i efikasnog sistema javnih nabavki koji se podjeljen u četiri posebna cilja. Četvrti poseban cilj je **Promovisanje i podsticanje ekološkog i socijalnog aspekta u javnim nabavkama i inovacijama** u okviru kojeg je cilj da broj sprovedenih javnih nabavki sa primenom ekoloških kriterijuma u 2021. godini bude 3, s obzirom da nema podataka za 2020. godinu.

Nakon posebnih ciljeva, Akcionim planom su definisane mere za unapređenje sistema javnih nabavki. U okviru četvrte mere predviđa se jačanje administrativnih kapaciteta i edukacija u okviru koje je planirana izrada i promocija Smernica za partnerstvo za inovacije, kao i **promocija zelenih javnih nabavki**. Rok za sprovođenje ove dve

aktivnosti je četvrti kvartal 2021. godine. Pored toga, planiran je kontinuirano organizovanje obuka za naručioce, ponuđače, mikro, mala i srednja preduzeća.

3. Eko znak

Slika 5: Eko znak

Važan instrument prilikom sprovođenja zelenih javnih nabavki je svakako označavanje u vezi sa životnom sredinom. Cilj Eko znaka jeste da proizvod ili usluga koja poseduje Eko znak u manjoj meri ugrožava životnu sredinu. Da bi određeni proizvod dobio eko znak, on mora biti proizveden na teritoriji Republike Srbije. Pored toga, on mora ispuniti kriterijume za dobijanje prava na korišćenje Eko znaka koji su utvrđeni prema performansama životne sredine proizvoda, uzimajući u obzir strateške ciljeve u oblasti životne sredine, na naučnoj osnovi i odnose se na celokupan životni ciklus proizvoda, odnosno grupe proizvoda i sadrže zahteve koji obezbeđuju da se proizvod sa Eko znakom adekvatno primenjuje, u skladu sa svrhom za koju je namenjen.⁴⁶

Prilikom određivanja kriterijuma za Eko znak, naročito se uzimaju u obzir sledeći kriterijumi:

- najznačajniji uticaj na životnu sredinu, naročito na klimatske promene, uticaj na prirodu i biodiverzitet, potrošnju energije i korišćenje resursa, generisanje otpada, emisije u sve medije životne sredine, sve vrste zagađivanja kao i ispuštanja opasnih materija;
- mogućnost zamene opasnih materija manje opasnim, gde god je to tehnički izvodljivo;
- potencijal za umanjenje uticaja na životnu sredinu usled trajnosti proizvoda i mogućnosti njegove ponovne upotrebe;
- odnos između koristi po životnu sredinu i opterećenja po životnu sredinu, uključujući i aspekte bezbednosti i zdravlja ljudi u različitim fazama životnog ciklusa proizvoda;

⁴⁶ <https://api.pks.rs/storage/assets/Eko%20ozna%C4%8Davanje.pdf>

- socijalni i etički aspekti kroz pozivanje na međunarodne konvencije i sporazume, kao i na odgovarajuće srpske standarde, odnosno, ako nema objavljenih srpskih standarda, kroz pozivanje na međunarodne, evropske ili nacionalne standarde drugih država i na kodekse ponašanja, gde je to moguće;
- kriterijum uspostavljen za druge oznake o zaštiti životne sredine, naročito one zvanično priznate, nacionalno ili regionalno, za SRPS ISO 14024 tip I oznake o zaštiti životne sredine, u slučajevima kada postoje za konkretnu grupu proizvoda.

Razlikuju se tri tipa označavanja Eko znakom:

Tip I	Tip II	Tip III
Dobrovoljan, na višestrukim kriterijumima zasnovan program treće strane, u okviru koga se dodeljuje licenca (dozvola) kojom se autorizuje upotreba oznaka na proizvodu u vezi sa životnom sredinom, čime se potvrđuje ukupna pogodnost proizvoda za životnu sredinu u okviru određene kategorije proizvoda, a koji je zasnovan na razmatranju životnog ciklusa.	Samodeklarisanje tvrdnjama u vezi sa životnom sredinom - odnosi se na označavanje i deklarisanje u vezi sa životnom sredinom koje se vrši bez sertifikacije treće nezavisne strane, od strane proizvođača, uvoznika, distributera, prodavaca ili bilo koga drugog ko ima koristi od ovakve tvrdnje.	Dobrovoljni programi za označavanje zasnovani na kvantifikovanim podacima o životnom ciklusu proizvoda sa aspekta životne sredine, obezbeđenih od strane proizvođača, nezavisno verifikovani (npr. od treće strane) i prezentovani u obliku niza kategorisanih parametara u okviru sektorskih grupa. ⁴⁷

Eko znak u Republici Srbiji se može dodeliti za sledeće grupe proizvoda:

• Oplemenjivače zemljišta;	• Televizore;
• Tanki upijajući papir;	• Usluge turističkog smeštaja;
• Detergente za pranje veša;	• Usluge kampa;
• Izvore svetlosti;	• Maziva;
• Sanitarne armature.	• Štampani papir;
• Papir za fotokopiranje i grafički	• Sredstva za supstrate za gajenje

⁴⁷ <https://api.pks.rs/storage/assets/Eko%20ozna%C4%8Davanje.pdf>

papir;	biljaka;
<ul style="list-style-type: none"> • Personalne računare; 	<ul style="list-style-type: none"> • Toplotne pumpe;
<ul style="list-style-type: none"> • Detergente za mašinsko pranje posuđa; 	<ul style="list-style-type: none"> • Tekstilne podne obloge;
<ul style="list-style-type: none"> • Obuću; 	<ul style="list-style-type: none"> • Drvene podne obloge;
<ul style="list-style-type: none"> • Prenosne računare; 	<ul style="list-style-type: none"> • Drveni nameštaj;
<ul style="list-style-type: none"> • Detergente za ručno pranje posuđa; 	<ul style="list-style-type: none"> • Novinski roto papir;
<ul style="list-style-type: none"> • Višenamenska sredstva za čišćenje i sredstva za čišćenje sanitarija; 	<ul style="list-style-type: none"> • Detergente za industrijske i profesionalne svrhe za mašinsko pranje posuđa;
<ul style="list-style-type: none"> • Tvrde obloge; 	<ul style="list-style-type: none"> • Detergente za industrijske i profesionalne svrhe za mašinsko pranje veša;

U Republici Srbiji je, prema podacima Ministarstva za zaštitu životne sredine iz 2019. godine, ukupno 4 kompanije dobilo Eko-znak Republike Srbije za ukupno 7 proizvoda (ili linija proizvoda). Ovakvi podaci predstavljaju dokaz da Eko znak u Republici Srbiji još uvek nije zaživeo.

4. Nadležne institucije

Institucije koje imaju primarne nadležnosti u domenu neposredne primene propisa koji regulišu sistem javnih nabavki jesu:

- Kancelarija za javne nabavke i
- Republička komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki.

➤ **Kancelarija za javne nabavke:**

Kancelarija za javne nabavke je posebna organizacija propisana članom 178. ZJN-a. Poslovi koji su u nadležnosti Kancelarije za javne nabavke propisani su članom 179. stav 1. i obuhvataju sledeće:

- priprema strategije razvoja i unapređenja javnih nabavki u Republici Srbiji;
- sprovođenje monitoringa nad primenom propisa o javnim nabavkama i priprema godišnjeg izveštaja o sprovedenom monitoringu;

- podnošenje zahteva za pokretanje prekršajnog postupka za prekršaje propisane ZJN-om;
- učestvovanje u izradi zakona i drugih propisa u oblasti javnih nabavki i donošenje podzakonskih akata u oblasti javnih nabavki;
- izrada mišljenja o primeni odredaba ZJN i drugih propisa u oblasti javnih nabavki;
- pružanje stručne pomoći, pripremanje smernica, priručnika, kao i drugih publikacija u oblasti javnih nabavki;
- prikupljanje statističkih i drugih podataka o sprovedenim postupcima, zaključenim ugovorima o javnim nabavkama i pripremanje posebnog godišnjeg izveštaja o javnim nabavkama;
- propisivanje postupka i uslova za sticanje sertifikata za službenika za javne nabavke i vođenje registra službenika za javne nabavke;
- upravljanje Portalom javnih nabavki;
- preduzimanje potrebnih aktivnosti u vezi sa pregovorima o pristupanju Evropskoj uniji, u oblasti javnih nabavki;
- saradivanje sa domaćim i stranim institucijama i stručnjacima iz oblasti javnih nabavki u cilju unapređenja sistema javnih nabavki;
- saradivanje sa drugim državnim organima i organizacijama, organima teritorijalne autonomije i lokalne samouprave;

➤ **Republička komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki**

Članom 186. ZJN-a propisano je da je Republička komisija za zaštitu prava u postupcima javnih nabavki samostalan i nezavisan organ Republike Srbije, koji obezbeđuje zaštitu prava u skladu sa tim zakonom. Republička komisija je drugostepni organ u sistemu zaštite prava, te odlukama naručioca odlučuje u drugom stepenu, dok u prvom stepenu odlučuje naručilac.

S tim u vezi, članom 187. ZJN su propisane sledeće nadležnosti Republike komisije:

- odlučuje o zahtevu za zaštitu prava;
- odlučuje o žalbi protiv rešenja naručioca;
- odlučuje o predlogu naručioca da podneti zahtev za zaštitu prava ne zadržava dalje postupanje u postupku javne nabavke;
- odlučuje o predlogu podnosioca zahteva za zaštitu prava da se zabrani

nastavak postupka javne nabavke, zaključenje ili izvršenje ugovora o javnoj nabavci;

- odlučuje o troškovima postupka zaštite prava i troškovima pripreme ponude;
- prati i kontroliše sprovođenje odluka koje donosi;
- izriče novčane kazne u skladu sa ovim zakonom;
- poništava ugovor u skladu sa ovim zakonom;
- podnosi zahtev za pokretanje prekršajnog postupka kada postupajući u okviru svojih nadležnosti utvrdi da je učinjena povreda ovog zakona koja može da bude osnov prekršajne odgovornosti;
- saraduje sa domaćim i stranim institucijama i stručnjacima u oblasti javnih nabavki, u cilju unapređenja sistema javnih nabavki, a naročito zaštite prava i drugih postupaka iz nadležnosti Republičke komisije.

Osim navedenih institucija propisanih odredbama ZJN-a, **izvesnu ulogu u funkcionisanju sistema javnih nabavki imaju i:**

- Ministarstvo finansija;
- Državna revizorska institucija;
- Agencija za borbu protiv korupcije;
- Komisija za zaštitu konkurencije;
- Komisija za javno-privatno partnerstvo;
- Uprava za zajedničke poslove republičkih organa;
- Ministarstvo zaštite životne sredine;
- Ministarstvo rudarstva i energetike;
- Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja;
- Ministarstvo građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture.

2. Normativni okvir Evropske Unije u oblasti zelenih javnih nabavki

Zelene javne nabavke u Evropskoj uniji uređene su sledećim izvorima prava:⁴⁸

- Direktiva 2014/24/EU o javnim nabavkama:

⁴⁸ https://ec.europa.eu/environment/gpp/faq_en.htm#framework

- Direktiva 2014/25/EU o nabavkama od strane subjekata koji posluju u sektorima vodoprivrede, energetike, saobraćaja i poštanskih usluga.
- Ugovori (Ugovor o funkcionisanju EU i njenih prethodnika);
- Sudska praksa Evropskog suda pravde;
- Pravni akti srodnih područja koji se primenjuju na postupke javnih nabavki.

Pored navedenog, postoji niz izvora tumačenja relevantnih pravnih akata i principa, poput priručnika *Buying Green handbook*⁴⁹ i *Interpretative Communications*⁵⁰ Evropske komisije.

2.1 Direktive Evropske unije o javnim nabavkama

Savet Evropske unije i Evropski parlament usvojili su dve direktive koje imaju za cilj da pojednostave postupke javnih nabavki i učine ih fleksibilnijim. To su:

- Direktiva 2014/24/EU o javnim nabavkama;
- Direktiva 2014/25/EU o nabavkama od strane subjekata koji posluju u sektorima vodoprivrede, energetike, saobraćaja i poštanskih usluga.

Od posebnog značaja za postupke javnih nabavki su sledeći delovi direktiva:

- ✓ **Definisanje zahteva ugovora:** Definisanje tehničkih specifikacija – opisano kroz član 42 i Prilog VII Direktive 2014/24/EU; član 60 i Prilog VIII Direktive 2014/25/EU.
- ✓ **Upotreba označavanja (oznaka):** Uslovi za upotrebu oznaka su navedeni u članu 43 Direktive 2014/24/EU i u članu 61 Direktive 2014/25/EU.
- ✓ **Najniža cena i trošak životnog ciklusa (LCC - life cycle cost):** Dodela javnih ugovora na osnovu ekonomski najpovoljnije ponude data je kao deo člana 67 Direktive 2014/24/EU i član 82 Direktive 2014/25/EU.
- ✓ **Partnerstva za inovacije:** Kada naručilac želi da kupi robu ili usluge koje trenutno nisu dostupne na tržištu, može uspostaviti partnerstvo za inovacije sa jednim ili više partnera. Ovo omogućava istraživanje i razvoj, isprobavanje i naknadnu kupovinu novog dobra, radova ili usluga, uspostavljanjem strukturiranog partnerstva. Procedura za uspostavljanje Partnerstva za inovacije definisana je u članu 31 Direktive 2014/24/EU.
- ✓ **Konsultovanje na tržištu:** Direktive o nabavkama dozvoljavaju preliminarne konsultacije sa ponuđačima radi dobijanja saveta, koji se mogu koristiti u pripremi postupka javne nabavke - član 40 Direktive 2014/24/EU.⁵¹

Treba napomenuti da Direktiva 24 propisuje da ekonomski najpovoljnija ponuda se utvrđuje na osnovu cene ili troška (trošak životnog ciklusa) u skladu sa ovom

⁴⁹ https://ec.europa.eu/environment/gpp/buying_handbook_en.htm

⁵⁰ https://ec.europa.eu/environment/gpp/commission_guidance_en.htm

⁵¹ https://ec.europa.eu/environment/gpp/eu_public_directives_en.htm

direktivom, te može uključivati najbolji odnos cene i kvaliteta, koji se ocenjuje na osnovu kriterijuma uključujući kvalitativne, ekološke i/ili socijalne aspekte koji su u vezi sa predmetom nabavke (član 67. Direktive).

Uslovi koji moraju da se ispune za primenu drugih kriterijuma osim cene su: kriterijumi moraju biti u vezi sa predmetom nabavke, kriterijumi moraju biti merljivi, kriterijumi moraju prethodno objavljeni/dostupni, kriterijumi moraju biti u skladu sa važećim pravilima Evropske unije kao i sa osnovnim principima jednakog tretmana, nediskriminacije i transparentnosti.

Pored toga, Direktiva 24 je propisala mogućnost da države članice mogu odrediti da javni naručioc ne smeju koristiti samo cenu ili samo trošak kao jedini kriterijum za dodelu ili mogu ograničiti njihovu primenu na određene kategorije javnih naručilaca ili određene vrste ugovora (član 67. stav 3. Direktive).

2.2 Ugovori i drugo pravo Evropske unije

Pored direktiva o javnim nabavkama, niz drugih izvora pravnih akata EU reguliše postupak javnih nabavke i njihovu primenu.

Osnovni principi slobodnog kretanja roba, usluga, kapitala i ljudi utvrđeni su Ugovorom o funkcionisanju Evropske unije, Ugovorom o Evropskoj uniji i, ranije, Ugovorom o osnivanju Evropske ekonomske zajednice, zajedno sa zabranom diskriminacije na osnovu nacionalnosti. Iz ovih osnovnih principa razvijen je niz specifičnijih principa primenjivih na polju nabavki, pre svega kroz sudsku praksu Evropskog suda pravde. To su principi transparentnosti, jednakog tretmana, proporcionalnosti i uzajamnog priznavanja.

Važno je napomenuti da se ovi principi primenjuju šire od direktiva - postupci koji su isključeni ili padaju ispod pragova za primenu direktiva moraju se dodeljivati u skladu sa principima. Javne vlasti treba da poštuju ove principe prilikom primene nacionalnih zakona o javnim nabavkama, kao i u svim oblastima javnih nabavki.

Slično tome, državni organi treba da budu svesni pravila EU koja uređuju državnu pomoć i konkurenciju kada sprovode bilo koji postupak javne nabavke.

3. Sudska praksa Evropskog suda pravde

Evropski sud pravde doneo je izvestan broj presuda u vezi sa zelenim javnim nabavkama EU. Ovim presudama dato je tumačenje Direktiva i Ugovora i time date smernice u pogledu načina na koji se sprovode zelene javne nabavke. U oblasti zelenih javnih nabavki, Evropski sud pravde je doneo nekoliko važnih presuda, među kojima se izdvajaju:

- Slučaj „Holandska kafa“ (predmet C-368/10 od 10. maja 2012. godine);
- Slučaj „Vienstrom“ (predmet C-448/01 od 4. decembra 2003. godine);
- Slučaj „Helsinški autobus“ (predmet C-513/99 od 17. septembra 2002. godine).

➤ **Slučaj „Holandska kafa“**⁵²

Sporni tender odnosio se na nabavku aparata za kafu i sastojaka u koje su uključeni socijalni i ekološki zahtevi. Slučaj se fokusirao na dve etikete, jednu koja se odnosila na aspekte pravične trgovine prilikom kupovine, a druga na organsku proizvodnju sastojaka.

Presuda je potvrdila da nije bilo moguće postaviti zahtev da isporučena roba mora imati određenu etiketu. Prema sudu, **organska proizvodnja bi mogla biti potrebna kao tehnička specifikacija**, ali je utvrdio da socijalni kriterijumi pod oznakom „Mak Havelaar“ ne mogu, jer se odnose na „uslove pod kojima ih je dobavljač nabavio od proizvođača“.

Međutim, **Sud je smatrao da je prihvatljivo pozivanje na aspekte proizvodnog procesa u kriterijumima za dodelu ugovora, čak i kada oni nisu deo materijalne supstance robe koja se kupuje.**

➤ **Slučaj „Vienstrom“**⁵³

Sporna tenderska dokumentacija sadržala je odredbu kojom je precizirano da ponuđači treba da isporučuju električnu energiju iz obnovljivih izvora energije. Ponuđači su morali da dokažu da su godišnje odlagali ili bi odlagali minimalnu količinu električne energije iz obnovljivih izvora energije ekvivalentnu procenjenoj godišnjoj potrošnji kancelarija Austrijske savezne republike. Pored toga, uključen je kriterijum za dodeljivanje nagrade, sa ponderom od 45%, sa poenima koji se dodeljuju na osnovu količine električne energije iz obnovljivih izvora koju je ponuđač mogao da isporuči preko procenjenih zahteva Austrijske savezne republike.

Sud je zaključio sledeće:

- ✓ *prihvatljivo je koristiti ekološke kriterijume za dodelu, čak i ako konkretan kriterijum ne pruža neposrednu ekonomsku korist za naručioca;*
- ✓ *nadalje je moguće takvim kriterijumima dati važnu težinu;*
- ✓ *jasno je prihvatljivo utvrditi kriterijum za dodelu koji se odnosi na način proizvodnje kupljenog proizvoda, ako je relevantan za ugovor;*
- ✓ *da bi kriterijum bio prihvatljiv, trebalo bi da bude izričito povezan sa predmetom ugovora i da bude sposoban za verifikaciju, što bi značilo da naručilac zahteva, na*

52

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=0301607F119233C74A564E77D6018C31?text=&docid=122644&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2073916>

53

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=48779&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2074130>

primer, kroz proizvodnju sertifikata - elemenata koji mu omogućavaju da proveri informacije koje su ponuđači dostavili u odnosu na kriterijum;

- ✓ nije prihvatljivo koristiti kriterijum za dodelu koji se zasniva na ukupnoj količini električne energije iz obnovljivih izvora koja se može obezbediti preko iznosa potrebnog po ugovoru, jer to nije povezano sa predmetom ugovora i može dovesti do neopravdane diskriminacije ponuđača koji su u potpunosti u stanju da ispune uslove iz ugovora.

S tim u vezi, ovaj slučaj postavlja dva važna parametra za primenu kriterijuma za zaštitu životne sredine. Prvo: **kriterijumi moraju biti praćeni zahtevima koji naručiocu omogućavaju da verifikuje dostavljene informacije u vezi sa ispunjavanjem ekoloških kriterijuma** i drugo: **kriterijumi za dodelu moraju se posebno odnositi na predmet ugovora, a ne na opšti kapacitet ekonomskog operatera.**

➤ *Slučaj „Helsinški autobus“⁵⁴*

Poreklo ovog slučaja bila je sporna dodela ugovora za obnovu autobuske mreže Helsinkija. Sud je morao da odgovori na jedno glavno pitanje: U kojoj meri se ekološki zahtevi mogu uzeti u obzir u fazi dodele ugovora?

Sud je potvrdio mogućnost uzimanja u obzir kriterijuma za dodeljivanje zaštite životne sredine prilikom procene ekonomski najpovoljnije ponude. Ali, Sud je postavio četiri uslova za upotrebu takvih kriterijuma:

- ✓ treba da budu povezani sa predmetom ugovora;
- ✓ ne bi trebalo da daju neograničenu slobodu izbora naručiocu, što znači da svi ekološki zahtevi moraju biti specifični i objektivno kvantifikovani;
- ✓ treba da budu izričito navedeni u ugovornoj dokumentaciji ili u obaveštenju o tenderu i
- ✓ moraju se pridržavati opštih principa Ugovora o EZ.

Rezultat ovog slučaja bilo je otvaranje mogućnosti za naručioce da u svoje ponude uključe kriterijume za dodeljivanje zaštite životne sredine, pod uslovom da su ispunjena gornja četiri uslova. Ova pozicija ojačana je posebnim uključivanjem „karakteristika životne sredine“ među kriterijume koji se mogu uzeti u obzir pri dodeli ugovora u Direktivama 2004/17/EC i 2004/18/EC (u članovima 55 i 53).

4. Pravni akti srodnih područja koji se primenjuju na javne nabavke

Postoji veliki broj propisa EU koji se odnose na uređenje u srodnim područjima, a primenjuju se i na javne nabavke, kao što su:

54

<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=47670&pageIndex=0&doclang=en&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=2074501>

- Direktiva 2012/27/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2012. godine o energetskej efikasnosti;
- Direktiva o energetskim svojstvima zgrada (Direktiva 2010/31/EU) Evropskog parlamenta i Saveta od 19. maja 2010 godine;
- Direktiva 2010/30/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 19. maja 2010. godine o označavanju potrošnje energije i drugih resursa za određene vrste proizvoda koji utiču na potrošnju energije pomoću označavanja i standardnih informacija o proizvodu;
- Direktiva o Eko-dizajnu (2009/125/EZ) - Evropskog parlamenta i Saveta od 21. oktobra 2009. godine o uspostavljanju okvira za utvrđivanje zahteva za ekološki dizajn za određene proizvode;
- Direktiva 2009/33/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 23. aprila 2009. godine o promociji čistih i energetski efikasnih vozila za drumski transport;
- Uredba (EZ) Br. 106/2008 Evropskog parlamenta i Saveta od 15. januara 2008. godine o programu obeležavanja energetske efikasnosti Zajednice za kancelarijsku opremu⁵⁵

5. Zelene javne nabavke u Evropskoj uniji

Prema definiciji Evropske komisije, zelene javne nabavke predstavljaju „**proces u kojem naručioc kupuju takva dobra, usluge i radove koji imaju manji negativni uticaj na životnu sredinu u celokupnom životnom ciklusu u odnosu na dobra i usluge koje bismo inače kupili, a koji imaju iste funkcije.**”⁵⁶

Uticaj koji javne nabavke imaju na životnu sredinu zavise od strukture, karakteristika, načina proizvodnje, isporuke, ugradnje, upotrebe, razgradnje, odnosno reciklaže dobara, usluga ili radova i međusobno se razlikuju.

S tim u vezi, jedinstveni mehanizmi u cilju smanjenja negativnih uticaja na životnu sredinu od zelenih javnih nabavki zahtevaju sledeće:

Progresivnost energetske efikasnosti i proizvodnog procesa;

- Metodološki pristup Life Cycle Costing (LCC) – i ne samo prodajnu cenu, već i procenu troškova koji nastaju pri upotrebi i posle upotrebe proizvoda;

Slika 6: Zelene javne nabavke u EU

⁵⁵ <https://sustainable-procurement.org/eupolicyandlegislation/>

⁵⁶ https://ec.europa.eu/environment/gpp/what_en.htm

- Upotreba obnovljivih izvora energije i energije iz proizvodnje sa visokim korišćenjem;
- Upotreba obnovljivih neotrovnih materijala;
- Upotreba održivo prerađenih odnosno proizvedenih materijala i proizvoda, kao i štedljiva potrošnja prirodnih dobara;
- Primena visokokvalifikovanih tehnologija za štednju vode i ponovno korišćenje vode u proizvodnji ili upotrebi predmeta nabavke (npr. upotreba kišnice za zalivanje zelenih površina);
- Upotreba razgradivih materijala, proizvoda i ambalaže koji u što manjoj meri zagađuju životnu sredinu i koji se mogu više puta upotrebiti;
- Uvažavanje emisija buke;
- Niske emisije CO₂ i drugih gasova i čestica u proizvodnji i upotrebi predmeta nabavke.

6. Strateški okvir Evropske unije u oblasti zelenih javnih nabavki

Strateški okvir Evropske unije u oblasti zelenih javnih nabavki ukratko bi se mogao definisati kroz nekoliko opštih akata: Evropski zeleni dogovor, Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju, Uredba (EZ) br. 66/2010 o Eko znaku i nacionalni akcioni planovi za zelene javne nabavke.

- **Evropski zeleni dogovor:**

Evropski zeleni dogovor predstavlja strategiju održivog razvoja Evropske unije za 21. vek. Centralni problem kojim se bavi ova strategija su životna sredina i klimatske promene - kako razvijati privredu EU bez ubrzavanja klimatskih promena. Evropska komisija ovu strategiju definiše kao "novu strategiju rasta sa ciljem da se EU transformiše u pravedno i bogato društvo, sa modernom i konkurentnom ekonomijom koja efikasno koristi resurse, uz neto emisije gasova sa efektom staklene bašte ravnim nuli do 2050. godine, i ekonomski rast koji je odvojen od eksploatacije resursa."

Glavni ciljevi koje Evropski zeleni dogovor definiše tiču se emisije gasova sa efektom staklene bašte (GHG). Evropska klimatska ambicija za 2030. godinu, koja je do sada predviđala smanjenje GHG emisija za 40%, pooštrena je, tako da će EU ciljati da do 2030. godine smanji emisije GHG za 50-55%. EU će postati klimatski neutralna do 2050. godine, što ujedno predstavlja i sveukupni cilj Evropskog zelenog dogovora. To ujedno znači da će od sada sve javne politike u EU morati da se posmatraju kroz prizmu održivosti.

U okviru strategije navodi se da javna tela, uključujući institucije EU, treba da posluže kao primer i **obezbede zelene javne nabavke**. Ističe se da će komisija predložiti dalje zakonodavstvo i smernice o zelenim javnim nabavkama.

Pored toga, u strategiji se ističe da će Komisija predložiti da se usklađenost sa Pariskim sporazumom uključi kao ključni element svih budućih sveobuhvatnih trgovinskih sporazuma. To podrazumeva da će EU olakšati trgovinu i ulaganja u zelenu robu i usluge i da će dodatno promovisati javne nabavke pogodne za klimu.

- **Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju:**

U martu 2020. godine Evropska komisija je objavila novi Akcioni plan za cirkularnu ekonomiju. U okviru Akcionog plana predstavljene su neke od sledećih mera:

- ✓ Nastojanje da održivi proizvodi postanu norma u EU;
- ✓ Dalje osnaživanje potrošača i javnih naručioca;
- ✓ Usresređivanje na sektore gde je potencijal za cirkularnu ekonomiju veliki: elektronika i ICT, baterije i vozila, pakovanja, plastika, tekstil, građevinarstvo i zgrade, hrana, voda;
- ✓ Smanjenje otpada;

U pogledu konkretnih radnji u vezi sa kriterijumima zelenih javnih nabavki, Evropska komisija je u Akcionom planu predložila minimalne obavezne kriterijume i ciljeve zelenih javnih nabavki. Takođe, Komisija predviđa dalju kontinuiranu podršku izgradnji kapaciteta zelenih javnih nabavki i pružanje smernica, obuka i objavljivanje dobrih praksi.

- **Uredba (EZ) br. 66/2010 o Eko znaku**

Cilj Uredbe je uvođenje dobrovoljne šeme dodele ekološke oznake osmišljenu da promoviše proizvode sa smanjenim uticajem na životnu sredinu tokom njihovog životnog ciklusa i da potrošačima pruže tačne, neobmanjujuće i naučno zasnovane informacije o uticaju proizvoda na životnu sredinu.

Slika 7: EU Ecolabel

U Republici Srbiji nije moguće dodeljivanje Eko znaka EU, osim ukoliko se proizvod ne plasira u odgovarajuću članicu EU.

Iz tog razloga, neophodno je da dok Republika Srbija ne postane članica, dodatno promovisati i unaprediti postojeći nacionalni Eko znak (više o tome u preporukama).

- **Nacionalni akcioni planovi (NAP):**

Nacionalni akcioni planovi za zelene javne nabavke su već ustanovljena praksa u državama članicama Evropske unije, iako je usvajanje nacionalnih planova i primena zelenih nabavki na dobrovoljnoj bazi. Ukupno 23 države članice EU imaju usvojene nacionalne akcione planove za zelene javne nabavke. Države time pokazuju odgovornost i posvećenost u pogledu primene principa održivog razvoja.⁵⁷

Države koje imaju NAP ili ekvivalentan dokument:	Austrija, Belgija, Bugarska, Kipar, Češka, Danska, Finska, Francuska, Nemačka, Grčka, Irska, Italija, Letonija, Litvanija, Malta, Holandija, Hrvatska, Poljska, Portugal, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska;
Države koje nemaju NAP	Estonija, Mađarska, Luksemburg, Rumunija;

3. Istraživanje zelenih javnih nabavki u Republici Srbiji

NALED je u okviru projekta “Efektivne javne nabavke u službi ekonomskog rasta” u saradnji sa IPSOS-om sproveo **istraživanje opšte populacije, ponuđača i naručilaca u postupcima javnih nabavki u Srbiji**.

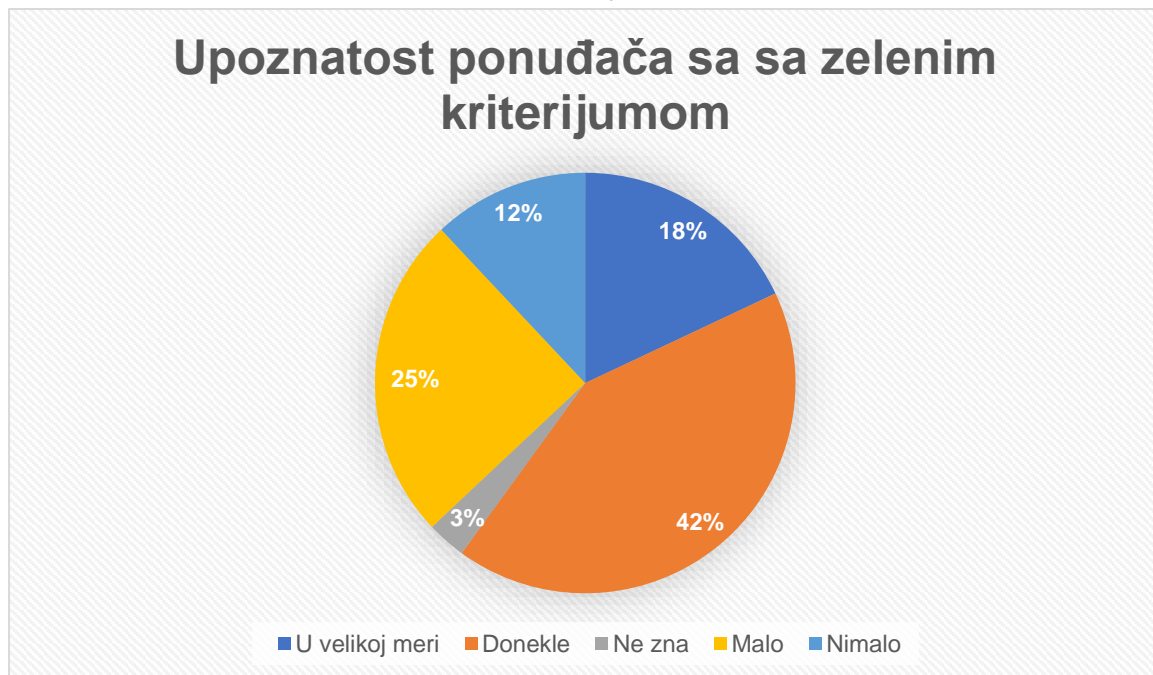
Metodologija istraživanja obuhvatila je sledeće:

	Istraživanje sa građanima	Istraživanje sa ponuđačima	Istraživanje sa naručiocima
Trajanje prikupljanja podataka	21.04.2021. – 26.04.2021.	12.05.2021. – 01.06.2021.	10.05.2021. – 31.05.2021.

⁵⁷ https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/210406_GPP%20NAPs_April%202021.pdf

Uzorački okvir:	Građani Srbije 18+	Preduzeća koja su imala iskustva sa javnim nabavkama u poslednje tri godine / Sva preduzeća registrovana u APR-u	Institucije iz javnog sektora koje su u poslednje tri godine učestvovala u javnim nabavkama
Veličina uzorka:	1025	250 (150+100)	155
Tip uzorka:	Dvo-etapni stratifikovani reprezentativni uzorak	Jedno-etapni stratifikovani uzorak (opšta populacija preduzeća)/kvotni uzorak (preduzeća sa iskustvom sa javnim nabavkama)	Jedno-etapni stratifikovani reprezentativni uzorak
Stratifikacija uzorka:	Po regionu i tipu naselja (kvote za izbor ispitanika u domaćinstvu po polu i godinama)	Po regionu, delatnosti i veličini	Po tipu institucija
Metod prikupljanja podataka	Mix mode (online + face-to-face)	Mix mode (CAPI+CATI)/CAWI	Mix mode (CATI + online)

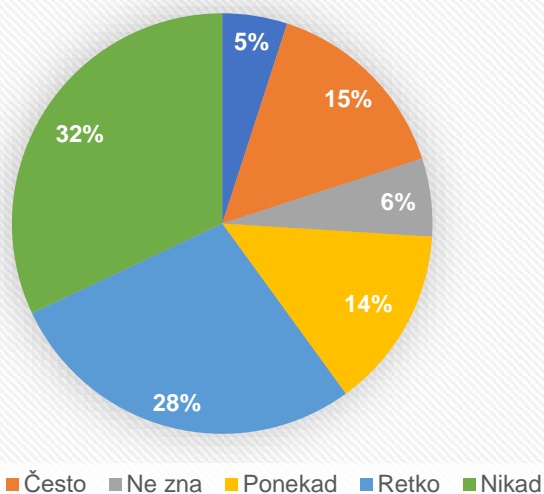
Kada su u pitanju javne nabavke sa zelenim kriterijumom većina **ponuđača** je upoznata sa zelenim kriterijumom.

Ipak, tek trećina **naručilaca** koji su barem malo upoznati zelenim kriterijumima kaže da primenjuje ovaj kriterijum uvek ili često, dok se ostali kriterijumi primenjuju još ređe, osim kriterijuma kvaliteta.

Primena zelenih kriterijuma za ocenu ponuda

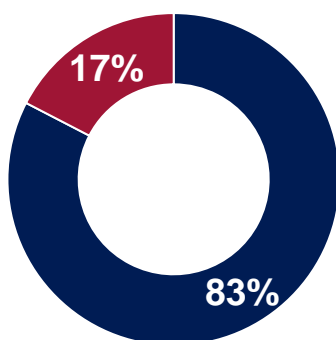

Kada su u pitanju građani, oni smatraju da je kriterijum kvaliteta najvažniji za nabavku dobara i usluga u Srbiji, dok svaki **deseti građanin smatra da je zeleni kriterijum najvažniji**.

Mađum, kroz praktičan primer nabavke vozila javnog prevoza, četiri petine građana smatra da je pri nabavci vozila **javnog prevoza** neophodno voditi se kriterijumom zaštite životne sredine, pa makar to značilo i manji broj vozila.

Pri nabavci vozila javnog prevoza neophodno je voditi se kriterijumom najniže cene, i time građanima obezbediti što veći broj vozila, pa makar to značilo i potencijalno veće zagađenje životne sredine

Pri nabavci vozila javnog prevoza neophodno je voditi se kriterijumom zaštite životne sredine, i time građanima obezbediti vozila koja minimalno zagađuju životnu sredinu, pa makar to značilo i manji broj vozila

4. Primeri dobre prakse u sprovođenju zelenih javnih nabavki

4.1 Primer dobre prakse iz Evropske unije - Malta

Foundation for Tomorrow's Schools (FTS) je nacionalno telo na Malti koje je nadležno za škole. Osnovna škola u Pembrokeu bila je novi projekt dizajn i izgradnja čiji je cilj bio dizajnirati i izgraditi prvu energetskeki samodostatnu i samoodrživu školu. Nova škola je izgrađena na prostoru bivše kasarne i vrednost ove nabavke je iznosilo 4,6 miliona evra.⁵⁸

Za uslove učestvovanja bilo je propisano da ponuđač mora da dokaže svoje tehničke kapacitete za sprovođenje projekta, bilo da poseduje stručne kapacitete unutar firme ili kroz saradnju s drugim stručnjacima, i to s ciljem da se osiguraju visoki efekti na životnu sredinu.

Pošto se radilo o dizajnu i izgradnji škole kriterijumi kvaliteta su bili podeljeni na sledeći način:

- Efektivna zaštita flore i faune u građevinskom području i okolini, naročito u fazi rušenja bivše kasarne
- Škola mora biti dizajnirana da proizvodi vlastitu energiju iz obnovljivih izvora energije kako bi postala energetskeki samostalna i samoodrživa
- Mere za osiguravanje energetske efikasnosti, kao i u pogledu vode
- Pametni sistem osvetljenja koji koristi prirodno svetlo
- Dodatni bodovi za upotrebu građevinskog materijala i proizvoda koji zadovoljavaju određene ekološke kriterijime, npr. manja potrošnja energije od one koja se zahteva u tehničkim specifikacijama na temelju ukupne (neto/konačne/primarne) potrebe za energijom zgrade (uključujući grejanje, hlađenje, toplu vodu, ventilaciju i električnu energiju).

Rezultat ove nabavke:

- izgrađena škola koja je ima nisku potrošnju energije, a višak proizvedene energije se vraćao u nacionalnu električnu mrežu. Tokom deset meseci proizvedeno je 35.000 kWh iz fotonaponskih (PV) i vetroturbinskih instalacija škole.
- Korišćeni građevinski materijali bili su sigurni i bezopasni, u skladu sa međunarodnim sigurnosnim granicama za ispravljiva organska jedinjenja (VOC), te nije korišćen sumporov heksafluorid (SF6)

⁵⁸ Izgradnja samoodržive državne osnovne škole, Malta, (https://www.zelenanabava.hr/dokumenti/primjeri/Primjer_dobre_prakse_malta.pdf)

- Škola je opremljena instalacijama za uštedu vode i sistemima grejanja vode na solarni pogon.

Ovaj primer pokazuje kroz dizajn škole može smanjiti negativni uticaj na životnu sredinu. Dizajn i izgradnja osigurali su zadovoljavanje visokih ekoloških standarda, što je olakšalo transparentnost u postupcima nabave.

4.2 Primer dobre prakse iz Republike Srbije

Iako podaci koji su prethodno prezentovani upućuju na to da u Srbiji nije bilo pomaka kada je reč o sprovođenju postupaka zelenih javnih nabavki, informacije do kojih se došlo prilikom izrade ove studije pokazuju da ipak i u Srbiji postoje primeri dobre prakse koji mogu predstavljati smernice ostalim naručiocima. U nastavku studije biće učinjen osvrt na jedan takav primer.

Uvidom na portalu javnih nabavki, konstatovano je da je Specijalna bolnica „Merkur“ Vrnjačka Banja raspisala javnu nabavku po partijama za sledeća dobra:

- Partija 1: Materijal za održavanje čistoće,
- Partija 2: Papirna konfekcija,
- Partija 3: Četke i krpe,
- Partija 4: Kese i folije,
- Partija 5: Sredstva za mašinsko pranje veša u profesionalnim mašinama,
- Partija 6: Sredstva za mašinsko pranje posuđa u profesionalnim mašinama.

U okviru obaveznih uslova za učešće u postupku javne nabavke, osim uslova propisanih Zakonom o javnim nabavkama, zahtevano je da ponuđači dostave i dodatne dokaze u vezi sa zaštitom životne sredine, i to:

- za partiju 1:
 - da ponuđač poseduje rešenje o upisu u privremenu listu biocidnih proizvoda na osnovu Zakona o biocidnim proizvodima („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 36/2009, 88/2010, 92/2011 i 25/2015);
 - da ponuđač poseduje katalog overen od strane nosioca rešenja o upisu u listu biocidnih proizvoda iz koga se mogu videti sva tražena svojstva ponuđenog proizvoda;
 - da ponuđač poseduje izveštaj o dermatološkoj ispravnosti proizvoda;
 - da ponuđač poseduje izveštaj o ispitivanju mikrobiološke efikasnosti proizvoda prema EN 1500, EN 12791, EN 1040 (ili odgovarajuće) izdat od strane laboratorije.
- za partiju 2:
 - da ponuđač poseduje izveštaj akreditovane laboratorije o gramaturi papira u gotovom proizvodu.
- za partiju 3:

- da ponuđač poseduje izveštaj o ispitivanju postojanosti proizvoda na dejstvo hemikalija i dezinficijensa izdate od strane nadležnog tela.
- za partiju 4:
 - da ponuđač poseduje potvrdu o biorazgradivosti kesa izdatu od strane akreditovane laboratorije.
- za partiju 5:
 - da ponuđač poseduje proizvođačke specifikacije i MSDS liste (bezbednosne liste) na srpskom jeziku u skladu sa važećim Zakonom o hemikalijama Republike Srbije („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 36/2009, 88/2010, 92/2011, 93/2012 i 25/2015) i Pravilnikom o sadržaju bezbednosnog lista („Službeni glasnik Republike Srbije“ broj 100/2011);
 - da ponuđač poseduje dokaz o upisu u spisak procesa dezinfekcionog pranja proizvođača sredstava izdat od strane akreditovanog tela;
 - da ponuđač poseduje dokaz o izvršenom ispitivanju zdravstvene ispravnosti ponuđenih sredstava, izdat od strane nadležne ustanove;
 - da ponuđač poseduje bezbednosne i tehničke liste za ponuđena sredstva i kopije etiketa proizvoda (deklaracije).

Za svaki od navedenih uslova, navedena je dokumentacija kojom se dokazuje njihova ispunjenost.

U konkretnom slučaju, naručilac je iskoristio jednu od mogućnosti za uvođenje „zelenih kriterijuma“ u postupak javne nabavke, kroz predviđanje obaveznih uslova za učešće u javnoj nabavci (što je jedna od mogućnosti koju prepoznaje i regulativa u Republici Sloveniji).

4.3 Standard ISO 20400

Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) je 2017. godine razvila standard za održive nabavke ISO 20400, kao uputstvo, koje treba da ohrabri organizacije, bez obzira na veličinu ili tip vlasništva, da razviju i primene strategiju održivih nabavki, a zasnovano na principima opisanim u standardu ISO 26000:2010 – Uputstvo za društvenu odgovornost.⁵⁹

Integrisanjem održivosti u procese nabavke, organizacija pozitivno utiče na svoju konkurentnost, jer smanjuje troškove poslovanja, odgovorna je prema dobavljačima, resursima i životnoj sredini i kreira dugoročno dobru poziciju na tržištu. Značaj ovog standarda za organizacije postaje vidljiv i dobija sasvim novu dimenziju ako se pogleda koliki je udeo nabavki u ukupnog budžetu organizacije. Samo u javnom sektoru, na nabavku odlazi oko 12% BDP ili oko 30% nacionalnog budžeta u zemljama članicama

⁵⁹ <https://api.pks.rs/storage/assets/ZELENE%20JN.pdf>

OECD. Danas, troškovi nabavke u organizacijama dostižu i 60% njenih ukupnih troškova.

Primena ovog standarda svakoj organizaciji može doneti značajne koristi:

0. smanjenje poslovnih rizika - finansijskih, pravnih, etičkih - koji su vezani za održivost u celom lancu dobavljača;
1. uštedu troškova zahvaljujući metodološkom praćenju troškova nabavke svih proizvoda i usluga;
2. povećanje ugleda;
3. izgradnju dugoročnih dobrih odnosa sa dobavljačima;
4. praćenje i poboljšavanje performansi održivosti dobavljača.

Takođe, menadžment lancem dobavljača u kompanijama se može značajno unaprediti ukoliko se primene principi održivih nabavki. Praksa je mnogo puta pokazala da je najveći uticaj kompanija na društvo i životnu sredinu upravo preko lanca dobavljača.

Standard ISO 20400 sastoji se iz sedam tačaka:

Tačka 1 – predmet i područje primene;

Tačka 2 – normativne reference;

Tačka 3 – termini i definicije;

Tačka 4 – Osnove;

Tačka 5 – Politika i strategija;

Tačka 6 – Omogućitelji i

Tačka 7 – Proces nabavke.